

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΕΝ ΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΥΠΟ

Μ. Ν. ΤΣΙΜΑΡΑ

Ἐν τῇ παρούσῃ ἐργασίᾳ ἐξετάζονται :

Π ρ ῶ τ ο ν. Πῶς καὶ διατί ἡ λογιστικὴ μέθοδος ἀποτελεῖ θεμελιώδη προϋπόθεσιν τῶν ἐρευνῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἀγροτικῆς Οἰκονομικῆς.

Λ ε ὕ τ ε ρ ο ν. Ποία ἡ δυνατότης καὶ αἱ συνθῆκαι εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν Γραφείων ἀγροτικῆς λογιστικῆς ἐν Ἑλλάδι.

Πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς ἡ μελέτη διηρέθῃ εἰς μέρη τέσσαρα, ἰσάριθμα πρὸς τὰ ἀναγκαιοῦντα ἐκθέσεως καὶ διευκρινίσεως ἐπόμενα θέματα :

I. Σημασία καὶ χρησιμοποίησις τῶν λογιστικο-στατιστικῶν δεδομένων ἐν τῇ Ἀγροτικῇ Οἰκονομικῇ.

II. Τὰ ἰδρύματα ἀγροτικῆς λογιστικῆς ἐν τῇ ξένῃ.

III. Τὸ πρόβλημα τῆς λογιστικῆς μεθοδολογίας.

IV. Εἰσαγωγή καὶ ὀργάνωσις τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς παρ' ἡμῖν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἑλλὰς συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐκείνων χωρῶν τοῦ κόσμου εἰς τὰς ὁποίας ἡ γεωργικὴ παραγωγή συμβάλλει περισσότερον τῆς βιομηχανικῆς τοιαύτης εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, παρὰ τὴν ἄλματικὴν ἀνάπτυξιν τὴν ὁποίαν προσέλαβεν ἐσχάτως ἡ τελευταία αὕτη.

Πράγματι, ἐκ τῶν 35—45 δισεκατομμυρίων εἰς τὰ ὅποια ὑπολογίζεται κυμαινόμενον τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τῆς χώρας τὸ ἡμῖς περιῖπου (') προέρχεται ἐκ τῆς γεωργίας καὶ τῶν συναφῶν ἀγροτικῶν κλάδων (δασική, κτηνοτροφική, θηραματικὴ καὶ λοιπαὶ οἰκονομίαι).

1) Ἡ ἀναλογία τῆς ἐγγείου παραγωγῆς ποικίλλει ἀπὸ 30 ο/ο μέχρι 60 ο/ο τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ εἰς τὸ ὅποιον ἀναβιβάζεται ἐκάστοτε τοῦτο.

Πρβλ. σχ. Α. J. B o y a z o g l o u : Contribution à l'étude de l'économie rurale de la Grèce d'après guerre, σελ. 161 ἐπ. Κατὰ τὸν κ. Χρ. Εὐελπίδην ἡ ἀναλογία ἀνέρχεται εἰς 53,1 ο/ο. Πρβλ. C. E v e l p i d i : L' agriculture en Grèce, Athènes 1934.

Παρά τὴν τοιαύτην ἐντούτοις διάρθρῳσιν τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐγγείου πλούτου προσανατολίζεται καὶ καθοδηγῆται εἰσέτι κατὰ τὰς ὑποτυπώδεις συνδυαστικὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀγρότου, ἄνευ τῆς παραμικρᾶς ἐπικουρίας τοῦ ὀργανωμένου λογισμοῦ.

Ἡ γεωργικὴ παραγωγή, πλὴν βεβαίως ἐλαχίστων μεμονομένων προσπαθειῶν, οὐχὶ μόνον δὲν διεσκέλισε τὴν περίοδον τῆς ἐμπειρικῆς ἐπιχειρηματικῆς διαρρυθμίσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰσερχομένη εἰς τὴν φάσιν τῆς ὀρθολογικῆς ἐναρμονίσεως αὐτῶν, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς γεωργικῶς προηγμένας χώρας, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ διέρχεται τὴν περίοδον τῶν πρωτογόνων ἐμπειρικῶν συνδυασμῶν.

(Ὅτω συμβαίνει ὥστε καὶ σήμερον ἡ ἔγγειος παραγωγή, καὶ συνεπῶς τὸ ἥμισυ τοῦ ἐθνικοῦ εισοδήματος, νὰ στερεῖται τῆς διαφωτιστικῆς συμβολῆς τοῦ ὀργανωμένου λογισμοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ μίαν ἀφετηρίαν πρὸς ἐπιδίωξιν ἀποδοτικωτέρων — ἰδιωτικῶς καὶ κοινωνικῶς — διαρρυθμίσεων ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει τῆς γῆς.

Ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη προσφυγῆς εἰς τὰ διδακτικὰ πορίσματα τὰ συναγόμενα ἐκ τῆς λογιστικῆς τάξεως καθίσταται ἔτι ἐμφανεστέρα ὅταν, γενικώτερον, συγκριθῇ τὸ πολυσύνθετον τῆς γεωργικῆς παραγωγικῆς διαδικασίας πρὸς τὰς ἀπλᾶς, ἐν συγκρίσει, σχέσεις τῆς διανεμητικῆς οἰκονομίας. Παρὰ ταῦτα ἡ ἐμπορευματικὴ οἰκονομία (ὡς καὶ οἱ λοιποὶ κλάδοι) ἐγνώρισεν ἀπὸ αἰῶνων ἤδη νὰ στηρίξη τὴν δρᾶσιν αὐτῆς εἰς τὴν πολύτιμον ἐπικουρίαν τῆς λογιστικῆς τάξεως.

Μόλις δὲ πρὸ ἑκατονταετίας ἤρχισαν, διὰ τῶν Thae r καὶ von Th ü n e n, ἀποπειραῖ τινες εἰσαγωγῆς τῆς διγραφικῆς μεθόδου ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει τοῦ ἀγροῦ, ἐνῶ ἡ συστηματικώτερα διάδοσις αὐτῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος.

Παρά τὴν σχετικῶς πρόσφατον ταύτην διείσδυσιν τῆς τεχνικῆς τῶν λογαριασμῶν εἰς τὸν βασικὸν τομέα τῆς ἀγροικῆς οἰκονομίας, αἱ ἐπιτευχθεῖσαι πρόοδοι — ἐκτατικῶς καὶ ποιοτικῶς — εἶναι καταπληκτικαί. Εἰς εἴκοσιν καὶ πλέον εὐρωπαϊκᾶς χώρας ἀριθμοῦνται ἤδη κατὰ δεκάδας χιλιάδων (1) αἱ ἀγροεκμεταλλεύσεις αἱ ἀκολουθοῦσαι λογιστικὴν τινὰ μέθωδον εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε κυρίως διὰ τῶν Γραφείων ἀγροικῆς λογιστικῆς [Offices de Comptabilité agricole] (2). Μεταξὺ τῶν χωρῶν τού-

1) Ἄνω τῶν 40.000 μόνον ἐν Γερμανίᾳ.

2) Τὰ ἐνὶ χώρᾳ Γραφεῖα ταῦτα ἐπεξεργαζόμενα τὸ συλλεγόμενον ἀριθμητικὸν ὕλικόν χάριν διαφωτίσεως τῆς ἐθνικῆς τῶν οἰκονομίας, μεταβιβάζουσι περαιτέρω τοῦτο εἰς τὸ Διεθνές Γεωργικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Ρώμης, τὸ ὁποῖον κατ' ὅρον ἐπέθεσε νὰ ὑποτάξῃ, θὰ εἴπωμεν, τὴν ποικιλίαν τοῦ περιεχομένου καὶ νὰ ἐμφανίσῃ ἀπὸ τοῦ 1930 τὰς Données de la comptabilité agricole (Farm Accountancy Sta-

των ἃς μνημονεύσωμεν ἰδιαιτέρως τὴν Ρουμανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

Τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς ὡς μέσου ἐρεῖνης τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς γεωργίας ἀνεγνώρισε καὶ ἡ Λιθεθὴς Οἰκονομικὴ Διάσκεψις τῆς Γενεύης, τοῦ 1927, συμπεριλαβοῦσα μεταξὺ τῶν ἀποφάσεών της καὶ τὰ ἑξῆς :

«L'importance fondamentale de l'agriculture exige une connaissance précise de la situation économique agricole. On ne peut arriver à cette connaissance d'une manière satisfaisante que par une analyse méthodique des résultats de comptabilité. Pour atteindre ce but, il serait désirable que dans les divers pays, on fixât avec précision un système de comptabilité agricole. Cette comptabilité serait établie dans chaque pays aussi simplement que possible, mais avec la plus grande garantie possible d'exactitude, de façon à donner des résultats comparables pour les diverses exploitations d'un pays, classées d'après le climat, la nature du sol, la superficie, les systèmes de culture, la culture prépondérante, etc., et de façon à permettre d'étudier l'influence que les facteurs les plus importants de la production et de la rentabilité (salaires, quantités consommées d'engrais chimiques, charges fiscales et sociales, prix, dettes des agriculteurs, etc) exercent sur les rendements nets de l'agriculture».

Παρ' ἡμῖν ἡ σημασία τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς ἐξακολουθεῖ παραγνωριζομένη. Πλὴν δειλῆς τινὸς διδασκαλίας παρεχομένης εἰς τὰ δύο ἀνώτερα ἡμῶν γεωπονικὰ παιδευτήρια, ἡ λογιστικὴ τῶν ἀγρῶν τελεῖ ἀκαλλιέργητος.

Ἡ διανομένη, ἐν τούτοις, καμπὴ ἀνελίξεως τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας καὶ αἱ πολλαπλαῖ ὑπὲρ αὐτῆς προσπάθειαι τῆς πολιτείας (¹) καθιστῶσι πλέον ἢ ἐπικαιρον τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐκ τῶν ἄνω εἰσαγωγῆς τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς παρ' ἡμῖν.

Ἰδιαίτερα γεγονότα δικαιολογοῦντα τὴν ἄποψιν ταύτην εἶναι :

1. Πρῶτον, ἡ διὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης διεύρυνσις τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, ἡ ὁποία δεόν νὰ ἔχῃ ὡς φυσικὸν ἐπακόλουθον τὴν λογιστικὴν ἐποπτείαν τῶν πιστοδοτούμενων καλλιεργητῶν. Συστηματοποιήσις τῆς ἀγροτικῆς πίστεως εἶναι δυσχερῶς νοητὴ ἄνευ ἐλέγχου τῆς διαθέσεως τῶν χορηγουμένων δανείων (²).

tistics). Εἰς τοὺς πίνακας τοῦ σημαντικοῦ τούτου δημοσιεύματος κατοπτρίζεται λεπτομερῶς ἡ ἐκάστοτε θέσις τῆς γεωργίας κατὰ χώρας καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν κυμάνσεων τῆς συγκυρίας : «La statistique basée sur la comptabilité agricole est en quelque sorte la sonde qui n'a pas sa pareille pour découvrir les maux que la crise a infligés à l'agriculture. Elle indique les voies qu'il faut suivre pour la guérir. Et, quand on considère que la vie des peuples est liée à celle de leur agriculture, elle propose les moyens qui tireraient celle-ci du marasme où elle se trouve».

1) Βλ. Παμπόυχ : Ἡ Γεωργικὴ προσπάθεια τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος. Ἀθῆναι 1935.

2) A. J. Boyazoglou : Agricultural Credit, σελ. 201 ἐπ. καὶ ἰδίᾳ 221 ἐπ. London 1932.

Ἡ Ἀγροτικὴ Τραπέζα ἀσχεῖ βεβαίως κάποιαν, τεχνικὴν κυρίως, ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῶν μακροπροθέσμων δανείων ἔγγειου βελτιώσεως, ἀλλ' ἡ ἐπίβλεψις αὕτη ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχη τὴν ἀπαιτουμένην γενικότητα, τὴν ἀπόδοσιν καὶ τὴν πληροφοριακὴν πληρότητα, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουσιν ἀποκλειστικῶς τὴν γενικευμένην ἀγροτικὴν λογιστικὴν. Οἱ τεχνικοὶ προϋπολογισμοὶ δέον νὰ ἐλέγχωνται καὶ νὰ ἐξημεύωνται εἰσέτι οἰκονομικῶς, διὰ τῶν λογιστικῶν ἀπολογισμῶν.

Εἰς τὰ ἐρωτήματα: α. Πῶς διετέθη ὑπὸ τοῦ καλλιεργητοῦ ἡ πιστωτικὴ ἐνίσχυσις, β. Ποία ἐπῆρξεν ἡ συνετεία τῶν πιστωτικῶν κεφαλαίων αἰτίησις τῆς ἀγροτικῆς του προσόδου καὶ ποία ἡ σχέσις ταύτης πρὸς τὸν δαπανώμενον τόκον, γ. Τίνας μεταβολὰς ἐπέφερεν εἰς τὸ καλλιεργητικόν του σύστημα καὶ εἰς τὴν ἐν γένει διαρρύθμισιν τῆς ἀγροικεταλλεύσεως, δ. Τί ποσὰ διετέθησαν καὶ πῶς ὑπὲρ τῆς χωρικῆς οἰκογενείας, καὶ εἰς ἀναρίθμητα ἀνάλογα ἐρωτήματα — φύσεως ἰδιωτικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς οἰκονομίας — εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι δὲν εἶναι ἐπαρκὴς ἡ τεχνικὴ μόνον ἐμποτεία⁽¹⁾ οὔτε καὶ αἱ μονογραφικαὶ μέθοδοι, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἐν ῥυτίδι εἰς ἐκτετατὴς λογιστικὴ παρακολούθησις ἐπὶ πολλῶν ὁμοειδῶν ἀγροικεταλλεύσεων, πρὸς συναγωγὴν παραστατικῶν τῆς πραγματικότητος ἀριθμῶν.

Τὴν λογιστικὴν ταύτην λειτουργίαν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης νοοῦμεν ὡς ἓνα ἐκτεταμένον καὶ πυκνὸν δίκτυον συνεχῶν καὶ μεθοδικῶν ἀριθμητικῶν διαπιστώσεων εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὰ κύρια ἡμῶν προϊόντα, διαπιστώσεων καταλλήλων νὰ ὁδηγήσωσιν εἰς μίαν λεπτομερῆ καὶ ἐπιστημονικὴν γνῶσιν τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας. Ἄνευ τῆς γνώσεως ταύτης οὐδ' ἡ συστηματοποίησις τῆς ἀνεπιρροῦς ἄλλωστε ἀγροτικῆς πίστεως εἶναι δυνατὴ, οὐδὲ τὰ λαμβινόμενα μέτρα ἀγροτικῆς πολιτικῆς ἐμπεριστατωμένα καὶ συνεπῶς λησιτελῆ.

2. Ἡ διὰ τῆς Κ. Ε. Π. Ε. Σ. ἀσκουμένη προστασία τῆς σιτοπαραγωγῆς, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἀδικαιολογήτως⁽²⁾ πιεστικὴ διὰ τὰ λαϊκὰ ἴδια καταναλωτικὰ σιτῶματα, ἀποτελεῖ οὐχὶ ὑπλῶς εὐκαιρίαν ἀλλὰ ὑποχρέωσιν ὅπως παρακολουθηθῇ συστηματικῶς ἡ τύχη τῆς ἐξαιρετικῆς προσόδου τοῦ σιτοπαραγωγοῦ.

Βεβαίως, δύναται νὰ λεχθῇ, ἡ ἰστορία ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς προστατευτικῆς προσόδου τοῦ καλλιεργητοῦ διατίθεται καταναλωτικῶς, καθ'

1) Ἐπὶ τῆς ἀνάγκης, ὅπως ἐξακριβοῦται συστηματικῶς ἡ χρῆσις τῶν ὑπὸ τῆς Α.Τ.Ε. χορηγουμένων δανείων, πρβλ. Ἀνώτατον Οἰκονομικόν Συμβούλιον: Μέτρα πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἐγχωρίου σιτοπαραγωγῆς, τόμ. Ι. σελ. 47, Ἀθῆναι 1934.

2) Πρβλ. Γ'. Κ. Ν. Ρ. Ι. Α. Ο. Ὑ: Ἡ γεωργικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους. Ἀθῆναι 1934. Ἐπίσης βλ. Α. Ο. Σ. ἐνθ' ἀν. σελ. 27, ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτους ἀπόψεις ἐν Ι. Παπαδάκη: Ἡ γεωργικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους ἰδίως ὡς πρὸς τὰ σιτηρὰ Οἰκονομικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1935.

ὑτέρβασις μάλιστα τοῦ ἀποκληθέντος λογαριθμικοῦ νόμου τοῦ *de l'Veccchio* ⁽¹⁾ καὶ ὅν αἱ ἄμεσαι καταναλώσεις τῶν ἐργαζομένων τάξεων αὐξάνουσι κατὰ λόγον ἀπ' εὐθείας ἀνάλογον πρὸς τὸν λογαριθμὸν τοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν. Ἐπαρκὴς ἀριθμὸς ἐσωλογιστικῶν δεδομένων περιλαμβανόντων καὶ τὸν οἰκογενειακὸν προϋπολογισμόν, θὰ διεφώτιζε τὸ ζήτημα, ἐν συσχέτισει ἰδίᾳ πρὸς ἕτερα ἐπίκαιρα θέματα τῆς ἐλληνικῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, ἥτοι πρὸς τὴν ἀπόσεισιν τῆς δανειακῆς ἐπιβαρύνσεως βάσει τῆς προσφίτου νομοθεσίας [Ν. 5876 τοῦ 1933, κ. ἄ.] ἢ τὴν ἀστικήν ἀποκατάστασιν τῶν νεωτέρων μελῶν τῆς οἰκογενείας κ. ἄ.

3. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐκ τῶν παραγωγικῶν ἔργων ἀποκαλυπτομένων νέων ἔδαφῶν ἐν Μακεδονίᾳ [πεδιάδες Θεσσαλονίκης, Σερρών, Λορέμας] παρέχει λαμπρὴν εὐκαιρίαν καθιερώσεως τῆς λογιστικῆς μεθόδου, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐναρξιν τῆς καλλιέργειας τῶν νέων ἐκτάσεων, προκειμένου μάλιστα περὶ τῶν ἐκχωρηθησομένων πειραματικῶν ἀγρῶν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν θὰ ἦτο δυσχερὴς ἡ ἀπ' εὐθείας τήρησις μᾶς τῶν ἐνδείκνυομένων διὰ τὰς ἀγροεκμεταλλεύσεις λογιστικῶν μεθόδων, ὅποτε ἡ ἐπὶ τινα ἔτη συγκέντρωσις, στατιστικὴ ἐπεξεργασία καὶ οἰκονομικὴ ἐρμηνεία τῶν δεδομένων τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἐπὶ ἱκανοῦ πάντως ἀριθμοῦ ὁμοειδῶν ἀγροτικῶν μονάδων, θὰ παρῆχε μίαν πιστὴν δειγματοληψίαν, τρόπον τινά, τῶν οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀσκουμένης ποιολογικοῦ ἐκμεταλλεύσεως τῶν γαιῶν τούτων, τοσούτω μᾶλλον ὅπου διευτυπώθησαν ὑπὸ τῶν εἰδικῶν οἱ πλέον ἀντιφατικοὶ ὑπολογισμοὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰς πιθανὰς ἀποδοτικότητας ⁽²⁾.

Ὡς μέγιστον πλεονέκτημα δέον νὰ χαρακτηρισθῇ, ἀπὸ τῆς καθαρῶς λογιστικῆς τεχνικῆς πλευρᾶς, τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ λογιστικὰ πλαίσια [*plan comptable*, *Kontenrahmen*] θὰ κατηγορίζοντο ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπιχειρήσεως, ὅποτε καὶ αἱ ἀποτιμήσεις εἶναι εὐχερέστεραι καὶ ἡ διάρθρωσις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων [*Vermögensaufbau*] σαφής.

4. Τέλος, ἡ εἰσαγωγή καὶ ἡ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπέκτασις καὶ βελτίωσις τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς, αἶνα δὲν θεωροῦμεν ἀνέφικτα, θὰ ἐπέφερον σημαντικὴν μεταβολὴν εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς γεωργικῆς, δασικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς στατιστικῆς καὶ θὰ ὠδήγη εἰς ἀνυπολόγιστον αἰτῆς πλουτισμόν.

Τυχίνουσι πράγματι γνωστὰ αἱ ἀνεπάρκειαι ⁽³⁾ αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς

1) Bl. G. de l'Veccchio : *Relatione fra entrata e consumo*, ἐν *Giornale degli Economisti*, II—V / 1935, κατὰ E. Menghi : *Lezioni di contabilità agraria*, σελ. 192 ἐκ. Milano 1932.

2) Bl. A. O. Σ. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐκ τῶν παραγωγικῶν ἔργων ἀποκαλυπτομένων νέων ἔδαφῶν ἐν Μακεδονίᾳ. Μελέται καὶ ἐκθέσεις εἰδικῶν. Ἀθῆναι 1935. Ἐπίσης. Τεχνικὸν Ἐπιμελητήριο τῆς Ἑλλάδος: Ἡ οἰκονομικὴ ἐρευνα τῶν μεγάλων τεχνικῶν ζητημάτων, Ἀθῆναι 1933.

3) Αἱ σοβαραὶ ἐλλείψεις τῆς ἀγροτικῆς ἡμῶν στατιστικῆς καθίστανται ἐκδηλοὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ οἰασδήποτε γεωργοοικονομικῆς μελέτης, πρὸς μεγίστην βλάβην τῆς

τὰς «*Ἑτησίας στατιστικάς τῆς Γεωργικῆς καὶ Κτηνοτροφικῆς Παραγωγῆς*» τὰς ὁποίας δημοσιεύει ἡ Γενικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία, παρὰ τὰς ἀξιεπαίνους προσπάθειάς αὐτῆς.

Αἱ σημειούμεναι ἐλλείψεις ὀφείλονται τὸ μὲν εἰς τὸν τρόπον συλλογῆς τοῦ πληροφοριακοῦ ὕλικου, διὰ δελτίων τῶν κοινοτικῶν Προέδρων, ἐλεγχομένων ὑπὸ τῶν νομαρχιακῶν ὑπαλλήλων στατιστικῆς, τὸ δὲ εἰς τὰς ἰδιάζουσας δυσχερείας τῆς ἀγροτικῆς στατιστικῆς.

Ἄλλ' οἰαδῆποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον ἐπενεχθι-
σόμεναι βελτιώσεις, (') αἵται πάντοτε θὰ περιστρέφονται ἀναγκαστικῶς
περὶ τὰ φυσικά, ἐξωτερικά, χαρακτηριστικά τῆς ἐγγείου παραγωγῆς : Ἐπι-
φάνεται καλλιεργηθεῖσαι, εἶδη προϊόντων, ἀξία παραγωγῆς, στρεμματικά
ἀποδόσεις, κ. ἄ. Δὲν θὰ δυνηθῇ ὅμως ἡ ἡμετέρα στατιστικὴ νὰ εἰσχωρήσῃ
ἐσώτερον καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς οἰκονομικάς καὶ χρηματικάς ἐκδηλώσεις
τῆς ζωῆς τῶν ἀγρῶν.

Ποία τὰ καλλιεργητικά κεφάλαια τοῦ σταφιδοπαραγωγοῦ κάτω τῶν
πέντε στρεμμάτων : τί ποσοστὸν ἀντιπροσωπεύει ἡ χημικὴ λίπανσις ἐπὶ τοῦ
παραγωγικοῦ κόστους τῆς καπνοκαλλιέργειας ; ποία ἡ δαπάνη συντηρήσεως
τῶν ζώων ἐργασίας ἐν συναρτήσῃ πρὸς διαφόρους ἐκτάσεις καλλιεργούμε-
νου ἐδάφους ; ποῖαι αἱ κατὰ στρέμμα ἡμέραι ἀσχολίας (') δι' ἕκαστον
προϊὸν καὶ ποία ἡ χρονικὴ τῶν κατανομῇ ; Ἴδου ἐλάχιστα ἐκ τῶν μᾶλλον
ἀπλῶν ἐρωτημάτων τὰ ὁποῖα δεόν νὰ δυνηθῇ νὰ διαφωτίσῃ θάττον ἢ βρα-
δύον ἡ ἡμετέρα στατιστικὴ, ἀποκαλύπτουσα σὺν τῷ χρόνῳ τὴν οἰκονομι-
κὴν ὑφὴν τῆς ἐγγείου παραγωγῆς καὶ ἀντικαθιστῶσα τοὺς προχείρους κατ'
εἰκασίαν ἀριθμούς.

Ἡ μεγίστη σπουδαιότης τοῦ πράγματος εἶναι τόσον ἐκδηλὸς ὥστε
δὲν χρήζει περαιτέρω ἀναπτύξεως· ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τὴν δυνατότητα
ἐπιτεύξεως μιᾶς ἐπαρκοῦς οἰκονομικῆς ἀγροτικῆς στατιστικῆς αὕτη ἐξαρ-
τᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἱκανοποιητικῆς εἰσαγωγῆς εὐμεθόδου καὶ κα-

ἐπιστήμης καὶ τῆς διοικήσεως : «Πῶς δύναται βασίμως νὰ στηριχθῇ γεωργικὴ καὶ
οἰκονομικὴ πολιτικὴ, ἐφ' ὅσον δὲν διαθέτομεν ἀκριβεστέρας πληροφορίας ἐπὶ τῆς
σπουδαιότητος τῶν καλλιεργούμενων κατ' εἶδος ἐκτάσεων καὶ τῶν σχολαζουσῶν
γαιῶν, τῶν στρεμματικῶν ἀποδόσεων, τοῦ κατὰ περιοχὰς κόστους παραγωγῆς, ἢ
τῶν ἀναγκῶν τῆς κατανυλώσεως ; ἐν Α.Ο.Σ. ἐνθ' ἀν. σελ. 32. εἰσήγησις Ἀλ.
Κουκλέη. Πρβλ. ἐπίσης Α. J. B o y a z o g l o u : Contribution, etc. σελ. 2, 5.
καὶ Μ π . Ἀ λ ι β ι ζ ἄ τ ο υ : Ἡ μεταπολεμικὴ ἐξέλιξις τῆς ἐλληνικῆς γεωργικῆς
οἰκονομίας, Κεφ. II, σελ. 21 ἐκ. Ἀθῆναι 1935.

1) -Ἀξιέπαινος προσπάθεια συλλογῆς στατιστικῶν στοιχείων οἰκονομικοῦ καὶ
ἐπιχειρηματικοῦ περιεχομένου, ἀναγκαστικῶς ὅμως περιορισμένη, γίνεται ἐν τῷ
δημοσιεύματι τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας (Διεύθυνσις δασῶν) : Τὰ δημόσια δάση
τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ Ν. Ι. Λάζου, Ἀθῆναι 1929.

2) Σχ. ὑπολογισμούς βλ. ἐν Α. J. B o y a z o g l o u, Contribution, σελ.
66, 89 ἐκ.

ταλλήλου λογιστικῆς τάξεως. Αἱ σχετικαὶ δυσχέρειαι καὶ τὰ προσήκοντα ληπτέα μέτρα ἐξετάζονται εἰς τὸ τέταρτον μέρος τῆς παρούσης.

Ἐκεῖνο ὁμῶς τὸ ὁποῖον δεόν νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα εἶναι :

1) Ὅτι ἀποκλείεται ἡ προώθησις τῆς ἐλληνικῆς ἀγροτικῆς ἐρεῦνης ἄνευ τῆς ἐπικουρίας μιᾶς πλουσίας εἰδικῆς στατιστικῆς (1).

2) Ὅτι δὲν δύναται νὰ καταρτισθῇ ἀξιόλογος, πολυμερὴς καὶ ἐπιστημονικῶς χρησιμοποισίμος γεωργικὴ στατιστικὴ, ἄνευ μιᾶς σοβαρᾶς συμβολῆς τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς. Ἄς σημειωθῇ δέ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὅτι αἱ γεωργοοικονομικαὶ μονογραφίαι, ἀναμφιβόλως χρήσιμοι ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων, οὐδὲ προορισμὸν ἔχουσιν, οὔτε καὶ δύνανται νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν ἀγροτικὴν λογιστικὴν, ἡ ὁποία κατέστη ἀπανταχοῦ, κατὰ τὸν καθ. Saga we, τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον ἐρευνῶν τῆς Ἀγροτικῆς Οἰκονομικῆς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ-ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΕΝ ΤΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ο. ΓΕΩΡΓΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ

Ἐν ἰδιαίτερον γνῶρισμα τῶν ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς παραγωγικὰς μονάδας ἐτέρων πλουτοπαραγωγικῶν κλάδων, εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ἐξαιρετικὴ ποικιλία ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται ἐν αὐταῖς, ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς, οἱ τρεῖς συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς.

Ὡς πρὸς τὸν φυσικὸν παράγοντα ἡ ποικιλία αὕτη ἀφορᾷ: τὰς οἰκολογικὰς συνθῆκας, τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους, τὴν μορφολογικὴν διάπλασιν καὶ τὴν γεωγραφικὴν αὐτοῦ θέσιν, κ. ἄ. Ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν ἡ ἀνομοιογένεια συνθηκῶν ἔγκειται εἰς τὴν ἔννομον σχέσιν μεταξὺ ἐγγείου ἰδιοκτησίας καὶ καλλιεργητοῦ, εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ποσοτικὴν ἐπάρκειαν τῶν ἐργατικῶν χειρῶν, εἰς τὰς καλλιεργητικὰς συνηθείας, κ. ἄ. Τὰ περιοριστικὰ μέσα, ἅφ' ἐτέρου γνωρίζουσι ἔτι μεγαλυτέραν ποικίλιαν μορφῶν καὶ λειτουργικῶν προορισμῶν. Οὐδαμοῦ τῆς οἰκονομίας, σημεῖοι ὁ C o n n e r t, ἀπαντᾷται στοιχεῖον τόσον συνθέτου οἰκονομικῆς λειτουργίας ὅσον τὰ ἀροτριῶντα. Ἐτέρα ἀξιοσημείωτος ἰδιότης τῶν ἀγροτικῶν κεφαλαίων εἶναι ὁ ὑψηλὸς βαθμὸς ὀργανικότητος τῆς παρα-

1) Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐγένετο ἀνακοίνωσις τοῦ καθ. Α. Ι. Β ο γ ι α τ τ ὄ γ λ ο υ πρὸς τὸ Ἀνώτατον Οἰκονομικὸν Συμβούλιον, τῇ 13 - 12 - 1935.

γωγιστῆς διαδικασίας, ὀργανικότης ἡ ὁποία δὲν εἶναι μόνον οἰκονομικὴ ἀλλὰ κυρίως φυσική, ἐκτεινομένη τόσον εἰς τὴν ζωικὴν ὥσον καὶ εἰς τὴν φυτικὴν παραγωγὴν. Τὸ προκύπτον συνδεδεμένον κόστος [costi congiunti, coûts-joints] ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν φυσικῶς συνδεδεμένων τιμῶν [naturgesetzliche verbundene Kosten].

Ἐκ τῶν στοιχειωδῶν τούτων παρατηρήσεων συνάγεται ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ ἀγρότου πραγματοποιήσιμοι ἐπιχειρηματικαὶ πλοκαὶ τῶν τριῶν παραγόντων εἶναι πολυάριθμοι. Πράγματι, ἐπὶ τῶν χιλιάδων ἀγροεμεταλλεύσεων ἐκίστης χώρας (1) ἀπαντᾷται μεγίστη ποικιλία συνδυασμῶν τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν πρὸς τὰς μᾶλλον διαφοροτρόπους ἐπιχειρηματικὰς διαρρυθμίσεις [ordinamenti aziendali] χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι αἱ τελευταῖαι αὗται ἐπιτυγχάνουσι τὴν ἀνωτάτην οἰκονομικὴν ἀποδοτικότητα — εἴτε ἰδιωτικῶς εἴτε κοινωνικῶς — ὑπὸ τὰς δοθείσας ἐκάστοτε συνθήκας.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης φυσικῆς καὶ οἰκονομικῆς ποικιλίας ἐπὶ τίνων δεδομένων δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ Ἀγροτικὴ Οἰκονομία διὰ τὸς ἐρεῦνας αὐτῆς; Πόθεν καὶ πῶς δύναται νὰ ἀντληθῇ ἡ ἀπαραίτητος πληροφοριακὴ πρώτη ὕλη, ἡ δυναμένη νὰ εἰκονίζῃ μετ' ἀκριβείας καὶ λεπτομερῶς τὴν ζῶν τῶν ἀγροτικῶν μονάδων; Ἰδίως ὅμως ὑπὸ ποίας συνθήκας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι τὰ συλλεγόμενα δεδομένα εἶναι ἀντιπροσωπευτικὰ ἐνὸς ἀγροτικοῦ κλάδου, μιᾶς περιφερείας ἢ ἄλλης τινὸς ὑπὸ μελέτην κατηγορίας;

Αἱ μέθοδοι συγκεντρώσεως δεδομένων, διὰ τὰς ἐρεῦνας τῆς Ἀγροτικῆς Οἰκονομικῆς εἶναι κυρίως τρεῖς: α) αἱ γεωργικαὶ ἐρευναι [enquêtes] εἰς τὰς ὁποίας ὑπαγάγομεν καὶ τὴν καλουμένην ἐποπτικὴν μέθοδον [survey method], (2) β) αἱ μονογραφικαὶ μελέται, γ) ἡ ἀγροτικὴ λογιστική. Δὲν θὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν συστηματικὴν σύγκρισιν τῶν τριῶν τούτων μέσων δοθέντος ὅτι σπανίως πλέον ἀμφισβητῆται ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς (3).

1) Ἐν Γερμανίᾳ περὶ τὰς 5.100 000, κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1933.

2) Βλ. σχ. J. P. M a x t o n : The survey method of research in farm economics. London 1929. A. B r i d g e s : Survey method as an approach to the Study of Agricultural Economics, Oxford.

3) Ἐπὶ τῆς πλεονεκτικότητος τῶν λογιστικῶν στατιστικῶν δεδομένων ὁ καθ. Laur ἀποφαίνεται: «Pour les recherches concernant les conditions économiques de l' exploitation agricole, les methodes basées sur la comptabilité donnent les resultats les plus approfondis et les plus sûrs, surpassant de beaucoup les enquêtes faites à l'aide de questionnaires». Βλ. E. L a u r : Comptabilité agricole, 4η ἐκδ. σελ. 3. Brougg 1930. Οὐχὶ διαφόρως κρίνει καὶ τὸ Διεθνὲς Γεωργικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Ρώμης: «En d'autres termes l'observation comptable s'est élevée a un niveau plus élevé, celui des recherches statistiques—comptables, en ayant particulièrement en vue de combler les lacunes et les

Θά παρατηρήσωμεν μόνον ότι τόσον ή έρευνα ή γενομένη διά εύ-
 ρέως κυκλοφορούντων έρωτηματολογίων, όσον και αί μονογραφικοί, κατό-
 πιν αύτοψίας, μελέται άγρεκμεταλλεύσεων τινών θεωρουμένων αντιπρο-
 σωπευτικών του είδους αύτών, έχουσιν άναγκαστικώς σποραδικόν χαρα-
 κτήρα, στεροϋνται συνεχείας και έλέγχου. Άλλά και υπό τιάς καλύτερας
 άκόμη προϋποθέσεις, αί μέθοδοι αύται δέν δύνανται νά δόσωσι, καθ' ήμās
 ή ότι γνωρίζει αύτός ούτος ό καλλιεργητής επί
 της εκμεταλλεύσεώς του, μέτινας άκόμη εύχρως διαπιστου-
 μένας προσθήκας. Τό αποκομιζόμενον ύλικόν περιορίζεται άναγκαστικώς,
 ως ήδη έλέχθη άνωτέρω, α) εις τά έξωτερικά φυσικά χαρακτηριστικά, [έκτα-
 σεις, είδος έδάφους, στρεμματικές αποδόσεις κτλ.] β) εις έλάχιστα, στοι-
 χειώδη και έπισφαλή οικονομικά δεδόμενα [χυριώτερα έσοδα, έμφανέστερα
 έξοδα, κ. ά].

Άντιθέτως τά λογιστικά δεδόμενα, όταν και όπου είναι δυνατόν νά
 καταστρωθώσι, και τοϋτο δύναται νά κατορθωθή γενικώς — συγκεντρώ-
 νουσιν όλα άνεξαρτέτως τά πλεονεκτήματα, διότι χαρακτηρίζονται από:
 α) τήν χρονικήν συνοχήν, β) τόν έλεγχον—οϋσιαστικόν ως πρός τό περιε-
 χόμενον, μετά αριθμητικής δέ βασάνου ως πρός τά ποσά—και γ) τήν πληρό-
 τητα αύτών, διότι διά τής λογιστικής μεθόδου αποκαλύπτονται
 πτυχαι και σχέσεις οικονομικαι προκύπτουσαι
 έξ αύτης τούτης τής συλλεκτικής λογιστικής
 ενεργείας και μη δυνάμεναι νά άντληθώσιν άλλως.

Εις τά έπόμενα κεφάλαια θέλει καταδειχθί μετá περισσείας ή τοιαύτη
 λογιστική λειτουργία.

Έφαρμοζομένης έν τούτοις τής λογιστικής μεθόδου επί αριθμού
 τινός άγρεκμεταλλεύσεων ώρισμένης περιφερείας, παραγωγής κ. ά., τίθεται
 τό έρώτημα έάν και κατá πόσον τά συλλεγόμενα δε-
 δόμενα δύνανται νά θεωρηθώσιν αντιπροσωπευ-
 τικά τών συνθηκών του οικείου κλάδου.

Διά νά περιορισθί τό έρώτημα εις τήν όρθήν αύτου θέσιν επβάλ-
 λεται νά υποδείξωμεν τίνι τρόπον γίνεται ή επιλογή του πληροφοριακού
 ύλικου υπό τών Γραφείων άγροτικής λογιστικής, λαμβάνοντες ως υπόδειγμα
 τόν τρόπον ενεργείας του Τμήματος έρευνών επί της απο-
 δοτικότητος τής Έλβετικής γεωργίας. (') (έν Brougg).

insuffisances de la statistique agricole, des enquêtes et des monographies
 agricoles», Βλ. Inst. Int. d'Agr. : Les offices, etc. σελ. 94. Έν σχέσει πρός τήν
 παρ' ήμίν γεωργικήν πραγματικότητα αναλόγους σχέσεις διατυποί και ό κ. Χρ.
 Βασματζίδης, έν περ. «Νέα Άγροτική Ζωή» άρ. 218|1934.

4) Η Γραμματεία τών Έλβετών γεωργών (Secrétariat des paysans suisses)
 διατηρεί σωματειακήν και υποδειγματικώς οργανωμένην ύπηρεσίαν υπό τό ως άνω
 όνομα [Division pour les recherches sur la rentabilité de l'agriculture suisse].
 Έπί τών έργασιών αύτης κυκλοφορεί μικρά μελέτη του F. Z a u g g : Exposé

Τὸ σύνολον τῶν ἀγροκτημεταλλεύσεων αἵτινες ὑπάρχοντες εἰς τὴν λογιστικὴν αὐτοῦ ἐποπτεῖαν κατατάσσεται ὑπὸ τοῦ Τμήματος: α) ἀναλόγως τοῦ καλλιεργητικοῦ τῶν συστήματος, β) ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν, γ) ἀναλόγως τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, δ) ἄλλων καταλλήλων κριτηρίων.

Ὡς πρὸς τὸ καλλιεργητικὸν σύστημα [système cultural] τὸ Τμήμα καθορίζει περὶ τοὺς 25 διαφόρους τύπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεδείχθη ὑπὸ τῆς πείρας ὅτι δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι βασίμως ὅλοι σχεδὸν αἱ περιπτώσεις· κατὰ κύκλον ἀμνησιπορεῖς (') κ. ἄ.

Ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν σχηματίζονται 6 κλίσεις, ἀπὸ 3 μέχρι 100 ha. Διὰ τὴν σχετικὴν κατάταξιν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν, κατὰ διαφόρους τρόπους, οἱ χρησιμοποιούμενοι ἐπιπροσθέτως τεχνητοὶ λειμῶνες, αἱ δασικαὶ ἐκτάσεις κ.τ.λ.

Ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν, [système de production] ἐξαρτωμένην ἐκαστοτε ἐκ τοῦ καλλιεργητικοῦ συστήματος, τὸ Τμήμα διακρίνει 12 κύρια συστήματα παραγωγῆς καὶ τινα ἐνδιάμεσα [Γαλακτοπαραγωγή, πάχυνσιν ζώων, κ. ἄ.].

Ἡ ἔντασις τῆς ἐκμεταλλεύσεως λαμβάνεται ὀλιγώτερον ὑπ' ὄψιν ὡς κριτήριον, δοθέντος ὅτι δὲν παρέχεται, κατὰ τὸ Τμήμα, ἀσφαλῆς βάσις ἐκτιμήσεως αὐτῆς. Ἡ ἐντατικὴ χρησιμοποίησις τῶν κεφαλαίων ἐπιρροεῖται πολὺ ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς ἐλλόγου αὐτῶν διαθέσεως (').

Ὅπως δὲ ποτε, δεδομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὡς ἄνω χρησιμοποιουμένων κριτηρίων, κατὰ τὰς διαφόρους κλίσεις, κατηγορίας καὶ τὰς ὑποδιαρέσεις ἐκάστης, ἀπολήγομεν θεωρητικῶς εἰς τὸν σχηματισμὸν χιλιάδων τινῶν ὁμάδων. Ἐν τῇ πράξει ἐν τούτοις τὸ Τμήμα Ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς σποδοτικότητος διακρίνει μόνον ἑκατοντάδας τινας ὁμάδων ἐνθα ἀ δ ι σ τ ἰ κ τ ω ς δύναται νὰ ὑπαχθῇ οἷα δὲ ποτε ἀγροκτημετάλλευσις, μὲ ἐπαρκεστάτην ὁμοιογένειαν τῶν ἐν τῇ αὐτῇ ὁμάδι μονάδων.

Ἡ ἀκόλουθος παράστασις συμβολίζει τὸν μηχανισμόν τῆς κατατάξεως :

monographique sur les recherches du Secrétariat des paysans suisses. Brougg 1924 δημοσιευμένη καὶ ἐν Inst. d'Agr., Les Offices, etc. σελ. 365 ἐπ.

1) Σχετικῶς μὲ τὴν κατάταξιν ταύτην βλ. πλ. ἐν F. Z a u g g : op. cit. σ. 26 ἐπ.

2) Ἀληθές· εἰναι οἷα ἡ ἐννοία τῆς ἐκτάσεως ἐπιδεχεται πολλὰς ἐρμηνείας, ἀναφερομένη ἄλλοτε εἰς τὴν ποσότητα τῶν κεφαλαίων, ἄλλοτε εἰς τὴν ἀξίαν τῆς προκυπτούσης ἀκαθαρίστου στρεμματικῆς προσόδου, τὴν ποσότητα τῆς ἐργασίας, κτλ. Ἀντιπαρβολὴν τῶν κυριωτέρων διδασκαλιῶν καὶ ἐνδιαφερούσας εἰσηγήσεις βλ. ἐν F. G. W a h l : Der Intensitätsbegriff in der Landwirtschaftslehre, ἐν B. ü. L. Τομ. XV 1931' σελ. 2 ἐτ. Ἐπίσης· C. D r a g o n i, op. cit. σελ. 297 ἐπ.

Καλλιεργητικὸν σύστημα	Ἑκτασις εἰς ha	Συστήματα παρα- γωγῆς	Ἐπιχειρήσεις
A	3	(α	ἀρ. 16
B	5	β —————)	» 41
Γ —————	7	γ	» 76
Δ	9 —————	δ	» 105
E	11	ε	

Αἱ φερόμεναι ὑπ' ἀρ. 16, 41, 76 καὶ 105 ἀγροεμεταλλεύσεις ἀκολουθοῦσι τὸ Γ' καλλιεργητικὸν σύστημα, εἶναι ἅπασαι ἐκτάσεως 9 ha καὶ ἀνάγονται εἰς τὸ β σύστημα παραγωγῆς.

Διὰ τῶν οὕτω διαρρυθμιζομένων πλαισίων σχηματίζονται ὁμοειδεῖς ὁμάδες εἰς τρόπον ὥστε τὰ δεδομένα ἀριθμοῦ τινὸς ἐκμεταλλεύσεων νὰ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι ἔχουσιν ἐπαρκῆ ἀντιπροσωπευτικὴν ἀξίαν τῆς ὅλης ὁμάδος.

1. ΤΥΠΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω θέσεως ἐγείρονται ἐν τούτοις ἀμφιβολίαι, πρὸς διευκρίνισιν δὲ αὐτῶν διεξήχθησαν ἐρευναι εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν τυπικότητα τῆς ἀγροτικῆς ἐπιχειρήσεως. Αἱ γενόμεναι στατιστικαὶ ἀναζητήσεις ἀποδεικνύουν πρᾶγματι ὅτι δὲν ὑφίσταται μὲν τυπικὴ τις ἀγροτικὴ ἐκμετάλλευσις ὡς πρὸς τὸ σύνολον τῶν γνωρισμάτων αὐτῆς, ἀλλὰ διαπιστοῦται σταθερὰ τυπικότης εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὰ κυριώτερά της χαρακτηριστικά.

Ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς τυπικότητος δὲν παρέλκει ἴσως σύντομος τις ὑπόμνησις. Ὡς θεωρήσωμεν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπαρκῆ τινὰ ἀριθμὸν ἐπιχειρήσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ μέγεθος τοῦ ἀπασχολουμένου ἐν αὐταῖς κεφαλαίου. Ἐὰν ἤδη κατατάξωμεν εἰς μίαν σφιστὰν τὰ κεφάλαια ταῦτα κατὰ κλάσιν τινὰ μεγέθους, ἔστω 50, 10, 150, 200 χιλιάδας, σημειώσωμεν δὲ ἐναντι ἑκάστης διαβαθμίσεως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι τυγχάνει νὰ ἔχωσι τὸ ἀντιστοιχοῦν μέγεθος κεφαλαίου, ἐνδέχεται νὰ παπαιτηθῇ ὅτι αἱ περισσότεραι τούτων συγκεντροῦνται περὶ ὠρισμένην τινὰ διαβάθμισιν κεφαλαίου ('). Τὸ σημεῖον τοῦτο, καλούμενον σημεῖον μεγίστης πυκνότητος (') [densité maxima] ἐνέχει ἰδιαιτέρων σημειολογικὴν ἀξίαν καὶ προσδίδει εἰς τὰς θεωρουμένας ἐπιχειρήσεις τὸν χαρακτηριστὴ τῆς τυπικότητος, ὅσον ἀφορᾷ τὸ στοιχεῖον κεφάλαιον, καθι-

1) Ὅπως λ.χ. συμβαίνει κατὰ τὰς βιομετρικὰς κατατάξεις (ἀνάστημα κληροτῶν, μέγεθος χειρὸς κατ' ἡλικίαν καὶ φύλον κ. ἄ.).

2) Βλ. A. N i c e f o r o: La méthode statistique et ses applications aux sciences naturelles, aux sciences sociales et a l'art, σελ' 48 ἐκ. Paris 1925. Ἐπίση; A. A f t a l i o n: Cours de statistique, σελ. 23 ἐκ. 2α ἐκδ. Paris (λιθογρ.).

σιὰ δὲ αὐτὰς ἀντιπροσωπευτικὰς τῆς ὅλης ὁμίδος, ὥς πρὸς τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο γνῶρισμα.

Παρατηρητέον ἐν τούτοις ὅτι τὸ σημεῖον τυπικότητος δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἀριθμητικὸς μέσος ὄρος, οὔτε ἡ *διὰ μέσου* [mediante], δύναται ὅμως νὰ συμπίπτῃ πρὸς ἀμφοτέρω ταῦτα, ὅταν αἱ ἐνδεχόμεναι ἀποκλίσεις ἐντεῦθεν καὶ ἐκείθεν τοῦ σημείου μεγίστης πυκνότητος εἶναι περίπου συμμετρικαί, διαμορφούμεναι κατὰ τὴν καλουμένην καμπύλην τοῦ Gauss.

Συνήθως ἡ ἔννοια τῆς τυπικότητος περιορίζεται, εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, δηλαδή ὅταν τὸ φαινόμενον ἀκολουθεῖ ἰσχυρῶς πτωτικὴν καμπύλην συμμετρικῆς διανομῆς ἐκατέρωθεν τοῦ σημείου τῆς ἀνωτάτης πυκνότητος. Τοῦτο ὑποδηλοῖ τὴν ὑπαρξίν σταθερᾶς τινὸς τάσεως κατευθυνούσης τὴν διαμόρφωσιν τοῦ φαινομένου (').

Σχετικῶς πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις, διευτυπώθη ἤδη παλαιότερον ὑπὸ τῆς μαθηματικῆς σχολῆς (') [Amoroso καὶ Ἰδία Pantaleoni] τὸ θεώρημα ὅτι ὑπὸ τὸ πιεστικὸν καθεστὼς τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ αἱ ἐπιχειρήσεις τείνουσι, διὰ συνεχῶν προσαρμογῶν, πρὸς *ἕνα ἄριστον μέγεθος* [dimensione ottima, optimale Betriebsgrösse]. Τὸ μέγεθος (') τοῦτο, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνουν νὰ προσαρμοσθῶσιν ἅπασαι αἱ ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις ἀκριβῶς διότι εἶναι ἄριστον δλδ. ἀποδοτικώτερον—ἀποβαίνει ταυτοχρόνως τυπικὸν σημεῖον, χαρακτηριστικὸν τουτέστι τῆς θεωρουμένης ὁμίδος.

Εἰδικαὶ ἔρευναι αἵτινες ἐγένοντο ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων, Ἰδία ὑπὸ τοῦ G. Medici (') κατέδειξαν πρᾶγματι ὅτι αὗται εἶναι τυπικαὶ ὥς πρὸς τὰ κυριώτερα αὐτῶν γνωρίσματα. Αἱ στατιστικαὶ αὗται ἔρευναι γινόμεναι εἰς τὴν περιφέρειαν Παβίας, ἐπιβεβαιοῦν ἀνάλογα προγενέστερα πορίσματα τοῦ Hollmann (').

1) Οὕτω λ. χ. εἰς τὴν περίπτωσιν σκοπευτοῦ ἐξιδιώκοντος τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀπολύτων ἐπιτυχιῶν, αἱ ἀπὸ τοῦ κέντρου βολῆς παρεκκλίσεις διανέμονται συμμετρῶς καὶ κατὰ τὴν πτωτικὴν καμπύλην τοῦ Gauss. Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ ὁσάκις οὐδεμία ἰδιαιτέρα τάσις ἐπενεργεῖ, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ ἰσοπίθανον τῶν ἐπελεύσεως, ἐπέχον τρόπον τινὰ θέσιν σταθερᾶς νομοτελείας.

2) Μαθηματικὴ σχολή τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομικῆς ἢ καὶ Σχολή τῆς Λογικῆς καλουμένη, ἐκ τῶν ἰδρυτῶν αὐτῆς Walras καὶ Pareto, διαπερψάντων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο.

3) Ὅπως καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐντάσεως οὕτω καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ μεγέθους ἐπιδέχεται διαφορὸν ἀντικρουομένης ἐρμηνείας. Ὡς χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ μεγέθους δύνανται πρᾶγματι νὰ νοηθῶσι: ἡ ἔκτασις, τὸ ἀπασχολούμενον κεφάλαιον. ἡ ἱκανότης ἐργασίας τῆς χωρικῆς οἰκογενείας, κτλ. Σχ. βλ. καὶ C. D r a g o n i. ο p: cit. 426.

4) Bl. G. M e d i c i: Ricerche intorno all'azienda agraria tipica. Conclusioni, σελ. 119. Συλλογὴ τοῦ Osservatorio di Economia agraria di Bologna. No 11, Faenza 1933.

5) O H o l l m a n n: Zur Frage des optimalen Betriebsgrösse in der Landwirtschaft, ἐν B. ü. L. τόμ. I, σελ. 120, 1933 ἀποφαίνεται: »Es gibt keine

Διάφορον ἀναμφιβόλως τυγχάνει τὸ ζήτημα μιᾶς συνολικῆς τυπικότητος, ἐκτεινομένης ἐφ' ὅλων ταυτοχρόνως τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀγροεμεταλλεύσεως. Ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Medici (1) ἡ συνέυρεσις ἀπάντων τῶν τυπικῶν σημείων εἰς μίαν ἐπιχείρησιν εἶναι φυσικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἀπραγματοποίητος (2). Αὕτη θὰ ἀπετέλει κατασκευάσμα ἀνομοίων τάσεων καὶ ἰδιοτήτων, διότι ἡ τυπικότης τοῦ Α' παράγοντος ἀποκλείει ἡ δυσχεραίνει τὴν ἑπαρξίν τυπικότητος τοῦ Β'.

Εἰς ὅτι ἀφορᾷ ὅμως τοὺς, ἐπὶ μέρει παράγοντας, αἱ ἀναφερόμεναι μελέται κατέδειξαν ὅτι ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀγροεμεταλλεύσεων τῆς ἐλεγχομένης περιφερείας τείνει ἰσχυρῶς πρὸς σταθερόν τι ποσοστὸν κατανομῆς τῶν διαφόρων καλλιεργειῶν, καθὼς καὶ εἰς ὠρισμένην ἀναλογίαν διανομῆς τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου, δηλ. ἀμοιβῆς τοῦ ἐγγείου κεφαλαίου, τοῦ καλλιεργητικοῦ τοιούτου καὶ τῆς ἐργασίας.

Τούτων τεθέντων προβάλλεται ἕνα δεύτερον ἐρώτημα: ποῖος ὁ ἐλά-

absolut optimale Betriebsgrösse, sondern es gibt nur eine optimale Verhältnis der verschiedenen Betriebsgrössen». Εἰς τοῦ θέματος, βλ. εἰδικότερον: Die zweckmässigen Betriebsgrössen in der Landwirtschaft. Untersuchungen des Deutschen Forschungsinstituts für Agrar und Siedlungswesen. Ἀνατύπωσις ἐκ τῶν Β.ϋ.Λ. τεύχος; 46. Ὁμοίως Α. Tschaja kow: Die optimalen Betriebsgrössen in der Landwirtschaft etc. Μετάφρασις ἐκ τοῦ ρωσικοῦ. Βerlin. Ὁμοίως S. v. Ciriacy-Wantrup. Die zweckmässigen Betriebsgrössen in der Landwirtschaft der Vereinigten Staaten von Amerika. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Β.ϋ. Λ. τεύχος 51. Γενικώτερον εἰς τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς Γενικῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων, βλ. T. H. B. e s t e: Die optimale Betriebsgrösse als Betriebswirtschaftliches Problem, Leipzig 1933.

1) Βλ. M e d i c i, op. cit. σελ. 111 ἐπ.

2) Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου θεωροῦμεν διαφωτιστικὴν τὴν συσχέτισιν πρὸς ἀνάλογον παρατήρησιν τὴν ὁποίαν διετύπωσεν ὁ μέγας μαθηματικὸς Joseph Bertrand σχετικῶς πρὸς τὰς ἐρεῦνας τοῦ Quetelet, ὑποδεικνύων τὸ ἀδύνατον, ἡ δυσχερέστατον, τῆς υπάρξεως πραγματικοῦ ἀνθρώπου ἀνταποκρινομένου καθ' ὅλα εἰς τὸν στατιστικὸν τύπον τοῦ μέσου ἀνθρώπου, ἔχοντος ὕψος οἷον τὸ τυπικὸν ὕψος βάρους οἷον τὸ τυπικὸν βάρος, κτλ. Ὡς παράδειγμα ὡσιώσαν δύο σφαῖραι· ἡ μὲν ἔχουσα ἀκτῖνα 1 μ. ἡ ἑτέρα 3 μ. Ἐάν ἡ πρώτη ζυγίζῃ 1 χιλ., ἡ δευτέρα ὀφείλει νὰ ζυγίζῃ 27. Ἡ μέση σφαῖρα θὰ ἔδει νὰ ἔχῃ ἀκτῖνα $\frac{1+3}{2} = 2$ μ. καὶ ὡς βάρος

$\frac{1+27}{2} = 14$ δηλ. τὸν μέσον ὄρον μεταξὺ 1 καὶ 27. Ἀλλὰ ἀποτελουμένη ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης ἡ σφαῖρα τῶν 2 μ. δὲν θὰ ἔχει βάρος 14 χιλ. ἀλλὰ μόνον 8. Ἀντιθέτως, ἔχουσα τὸ μέσον βάρος 14 χιλ. ἀποκλείεται νὰ ἔχῃ τὴν μέσην ἀκτῖνα 2 μ. (*).

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ σημειοῦμεν ἀνωτέρω ὅτι ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐπιχείρησις τυπικὴ καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ γνωρίσματα: ἔκτασιν, ἀναλογίαν καλλιεργειῶν, ἀριθμὸν ζώων, ἀκαθάριστον πρόσδοον, κεφάλαια κτλ.

(*) Κατὰ Ε. B o r e l: Le hasard. 3η ἐκδ. σελ. 139 ἐπ. Paris 1914.

χιστος ἀριθμὸς περιπτώσεων ὁ δυνάμενος νὰ θεωρηθῇ ἀντιπροσωπευτικὸς τοῦ συνόλου, δηλαδὴ πέραν τοῦ ὁποίου ἡ προσθήκη καὶ ἐτέρων περιπτώσεων οὐδὴλως ἢ ἐλάχιστα μεταθίττει τὸ σημεῖον τῆς μεγίστης πυκνότητος. Ἡ πείρα τοῦ Τμήματος Ἑρευνῶν ἐπὶ τῆς ἀποδοτικότητος, τοῦ Brougg, ἀπέδειξεν ὅτι 100 ἀγροκεταλλεύσεις εἶναι ἀρκεταὶ ὥπως καθορισθῶσι ἀντιπροσωπευτικοὶ «μέσοι ὅροι» δι' ὁλόκληρον τὴν χώραν περιλαμβάνουσιν 238.470 ἐκμεταλλεύσεις: (1)

ἀριθμὸς ἐκμεταλ.	Ἀποδοτικότης ἀπασχολο- μένου κεφαλαίου (1922)	Ἀξία ἡμερησίου σιτηρε- σίου κατ' ἄτομον (1922)
84	—1.90 ο]ο	2.20
114	—1.71	2.42
154	—1.73	2.43
194	—1.88	2.44
234	—1.74	2.43
274	—1.65	2.44
313	—1.60	2.45
400	—1.62	2.48

Ἡ προσθήκη ὅθεν οἰουδήποτε ἀριθμοῦ ἐκμεταλλεύσεων δὲν μεταβάλλει πλέον τὸν «μέσον ὅρον».

Τὸ Διεθνὲς Γεωργικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Ρώμης προέβη ἀφ' ἑτέρου εἰς ἀναλόγους ὑπολογισμοὺς (2) εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν ἀκαθάριστον πρόσοδον μεγάλων ἀγροκεταλλεύσεων τῆς Πολωνίας, διεπίστωσε δὲ ὅτι μὲ τὰ δεδομένα 60 ἐπιχειρήσεων προκύπτει μέσος ὅρος ἐπαρκῶς σταθερός, ἐλάχιστα ἀλλοιούμενος διὰ τῆς προσθήκης ἑκατοντάδων ἄλλων περιπτώσεων ἢ διανομῇ τουτέστι τοῦ φαινομένου ἀποκαλύπτεται συμμετρική, τὸ δὲ σημεῖον τῆς μεγίστης πυκνότητος—λαμβάνόμενον ἐπὶ 60 οἰωνδήποτε ἐκμεταλλεύσεων—εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸν τοῦ συνόλου τῶν 30.000 μεγάλων πολωνικῶν ἀγροκτημάτων.

Ὁ ἐλάχιστος ἀριθμὸς τῶν ἀπαιτούμενων ἀτομικῶν περιπτώσεων, καταλλήλου ἐκλογῆς, πρὸς καθορισμὸν τυπικῶν τινῶν σχέσεων ἐν τῇ γεωργικῇ οἰκονομίᾳ εἶναι, συνεπῶς, ἀξιοσημεῖωτος:

Κατὰ τὰ προηγούμενα ἔχομεν:

Ἑλβετία, 100 περιπτώσεις ἐπὶ 238.470, ἥτοι 0,4 τοῖς ο]οο
Πολωνία, 60 » ἐπὶ 30.000, » 2 τοῖς ο]οο

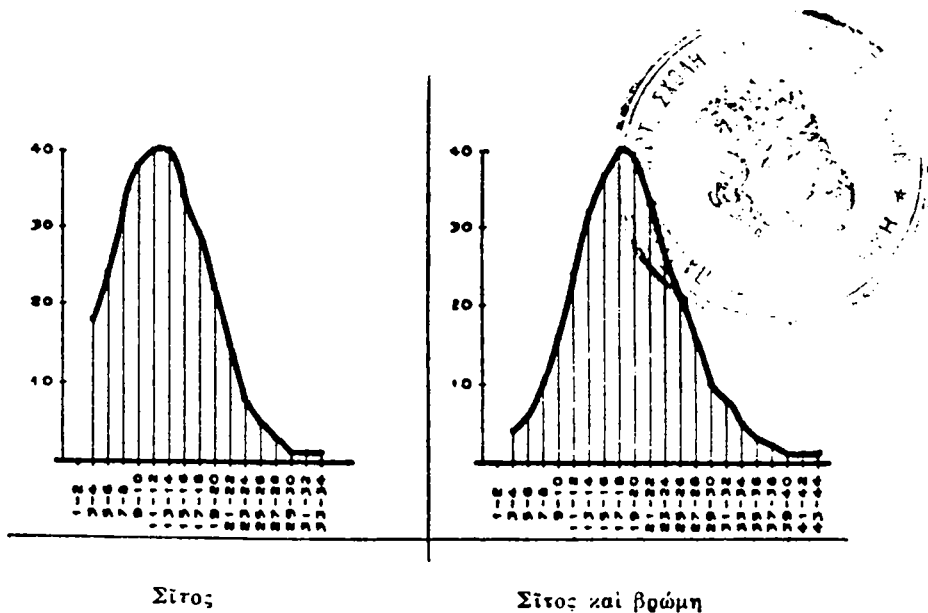
1) Ἐκ τοῦ Inst. Int. d'Agr., Données comptables 1929—30 σελ. 577.

2) Inst. Int. d'Agr. ἐνθ. ἀν. σελ. 574 ἐπ.

Καὶ ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρας ἀκόμη συνθήκας δὲν εἶναι ὄθεν ἀκατόρθωτος ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς εἰς τόσον μικρὸν ἀριθμὸν ἐπιχειρήσεων. Β. ββαίως, ὁ ἐκάστοτε ἀριθμὸς τῶν περιπτώσεων δέον νὰ αὐξάνη προκειμένου περὶ ἐξευρέσεως ἀντιπροσωπευτικῶν ἀριθμῶν σχετικῶν πρὸς εὐρύτερας ἐνδεχομένως ὁμίδας ἔνθα ἡ ποικιλία τῶν ἐπενεργούντων παραγόντων εἶναι μεγαλυτέρα.

Ἐπὶ τῶν πορισμάτων τούτων θέλομεν ἐπανελθῆ ἄλλωστε προκειμένου περὶ τῶν προϋποθέσεων καὶ τῶν ληπτέων μέτρων διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς παρ' ἡμῖν. [Μέρος Δ'].

Ὡς ἐγνωρίσαμεν ἤδη ἡ τυπικότης τῶν ἀγροτικῶν μονάδων δύναται νὰ ἀφορᾷ περισσότερα αὐτῶν βασικὰ γνωρίσματα. Αἱ τρεῖς ἐπόμεναι καμπύλαι εἰκονίζουσι τὴν ὑφισταμένην εἰς τὴν περιφέρειαν Παβίας ἰσχυρὰν τάσιν τυπικότητος σχετικῶς πρὸς ὠρισμένας καλλιεργείας :

Ὅπως τὸ ποσοστὸν τῶν καλλιεργειῶν ἀκολουθεῖ ἐμφανῆ τινα τάσιν, κατ' ἀνάλογον ἐπίσης τρόπον διαμορφοῦται καὶ ἡ διανομὴ τῆς ἀκαθάριστου προσόδου [rendement brut], ἀκολουθοῦσα ἰσχυρὰν τάσιν σταθεροῦ καταμερισμοῦ. Αἱ κατωτέρω παρατιθέμεναι σχετικαὶ καμπύλαι δὲν ἀφορῶσι εἰς χωρικῶς περιορισμένα δεδομένα ἀλλὰ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐμφαίνουσι τὶ ποσοστὸν ἀπορροφᾷ ἡ ἔ γ γ ε ι ο ς πρόσδοδος ἐκ τῆς ἀκαθάριστου τοιαύτης. Παρ' ὅλην τὴν ὑφισταμένην παμμεγίστην ποικιλίαν τῶν

2. ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ-ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ

ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Γενικαὶ παρατηρήσεις. Τὰ ἐκ τῆς μελέτης τῶν λογιστικο-στατιστικῶν δεδομένων δυνάμενα νὰ προκύψωσι πλούσια διδάγματα ἀφορῶσι τὸ μὲν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν τοῦ ἀγρότου—καὶ εἶναι ἱκανὰ ὥπως ὀδηγήσωσιν εἰς τὴν ἀποδοτικωτέραν διαρρῦθμιν αὐτῆς—τὸ δὲ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν, τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ ἐμπνεύσωσι καὶ καθοδηγήσωσι ἐπὶ ἀσφαλῶν βιάσεων, περιορίζοντα οἰανδήποτε, ἀναπόφευκτον ἄλλωστε, ὑποκειμενικότητα.

Συνεπεία τῆς διττῆς ταύτης χρησιμότητος κατεβλήθη ἡ προσπάθεια ὑπὸ τοῦ γράφοντος, ὥπως διαχωρισθῶσι τὰ διδάγματα ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς σημασίας ἀπὸ τῶν ἀντιστοιχῶν τῶν ἔχόντων κυρίως κοινωνικὴν ἀξίαν.

Ἡ πρῶτος ἐν τούτοις τῆς ἐργασίας κατέδειξεν ἐμφανέστερον τὸ ἀδιαχώριστον τῶν δύο ἀπόψεων καὶ ὠδήγησεν εἰς τὴν υἱοθετηθεῖσαν ἐνταῦθα κατάταξιν, καθ' ἣν ἐξετάζονται διαδοχικῶς τὰ πορίσματα τὰ ἀπορρέοντα :

20. Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ἀπασχολουμένου ἐν τῇ γεωργίᾳ κεφαλαίου.

21. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν.

22. Ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἀγροτικῆς προσόδου.

20. Μελέτη τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου

200. Ποσότης τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου. Ἡ ποσότης καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κεφαλαίου ποικίλει ἑξαιρετικὰ οὐχὶ μόνον ἀναλόγως τοῦ ἀγροτικοῦ κλάδου, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς ἐκάστου κλάδου ἀναλόγως τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν (οἰκολογικοί, γεωγραφικοί παράγοντες) τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς διαρρῦθμίσεως αὐτῆς.

Διὰ τῆς καταρτίσεως ἐτησίων ἀπογραφῶν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀγροτικῆς ἐκτιμητικῆς, (*estimo agrario*) προκύπτουσι στοιχεῖα μεγίστης ἀξίας διὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς κεφαλαιακῆς σημασίας ἐκάστου τομέως τῆς ἐγγείου παραγωγῆς. Ἡ γνῶσις λ. χ. τοῦ μέσου κατὰ στρέμμα ἀπασχολουμένου κεφαλαίου εἰς τὴν σταφιδοκαλλιέργειαν, τὰ σιτηρά, τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ, τῆς ἐλαίας, τῶν δασικῶν ἐνμεταλλεύσεων κ. ἄ., κατὰ περιφερείας καὶ κατὰ μέσον ὕρον περιφερειῶν, ἀποτελεῖ ἀναντιρρήτως τὴν βασικὴν προϋπόθεσιν πάσης ἐρεῦνης.

Ἄλλ' οἱ συνολικοί, σποραδικοί, ὑπολογισμοὶ εἰς τοὺς ὑποίους καταφεύγουσιν οἱ εἰδικοί—ἐλλείπει λογιστικῶν δεδομένων—ἔχουσιν ἀναγκαστικῶς ἐνδεικτικὸν μόνον χαρακτῆρα ('). Ἀντιθέτως αἱ λογιστικαὶ ἀπογραφαί, συνεχιζόμεναι ἐπὶ ἔτη, προσαρμοζόμεναι συνεχῶς πρὸς τὰς κυμάνσεις τῆς

1) Τὰ Γραφεῖα Προστασίας Καπνοῦ ἀσχολοῦνται ἀπὸ ἐτῶν μὲ τὴν συγκέντρωσιν στοιχείων ἀφορῶντων γενικῶς εἰς τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς καπνοπαραγωγῆς. Τὰ δεδομένα ταῦτα καίτοι βεβαίως ἀξιόλογα δὲν δύνανται νὰ θεωρη-
« Ἀρχεῖον » Δ. Καλιτσουνάκι, Τόμ. 16 (1936) Γ'

οικονομικῆς πραγματικότητος, συσχετιζόμενοι πρὸς τὴν πραγματοποιημένην πρόσοδον, παρέχουν τὸ ἀκριβὲς μέτρον τῆς ἐπιχειρηματικῆς περιορισίας. Ἐπαρκὲς σειρὰ τοιούτων στοιχείων προσδίδει ὅλως διάφορον βασιμότητα εἰς τὴν γενικὴν τῶν πραγμάτων εἰκόνα.

Κατωτέρω παρέχονται μεγέθη τινὰ συνολίζοντ', κατὰ κλάδους, κεφαλαίου :

Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι (1928) (1)

	Γαλακτοκομία	Πτηνοτροφία	Ὀπωροκαλλιέργεια	Μικταί
Μέση ἔκταση εἰς acres	134	66	46	100
Μέσον ἀπασχολούμενον κεφάλαιον κατ' ἔκμειλλεν-σιν, εἰς δολλάρια	6.134	4.066	4.730	4.972
Κεφάλαιον, κατὰ acre	46	63	103	50

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ κατὰ μονάδα ἐπιφανείας κεφαλαίου ἐμφαίνεται ὅτι ἡ ὀπωροκαλλιέργεια ἀπασχολεῖ οὐσιαστικῶς διπλάσια καὶ πλέον κεφάλαια, ἢ ἡ γαλακτοκομία, κατὰ μέσον ὄρον. Εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ τελευταίου τούτου συμβάλλουσι προφανῶς καὶ οἱ ὅριοι ἐκάστου κλάδου παραγωγῆς. Πληρέστερος καὶ ἔτι παραστατικώτερος τυγχάνει ὁ ἀκόλουθος πίναξ : (2)

Εἰς L. it. κατὰ ἐκτάριον

Τύποι ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων Βορείου Ἰταλίας	Κτηματικὸν κεφάλαιον		Ἐμφυγὸν α ἄψυγον		Κυκλοφοριακόν	
	1925	1926	1925	1926	1926	1926
1. Πεδεμοντίου, προεξαρχούσης ὀρυζοκαλλιέργειας	22.000	19.000	3.561	3.695	3.814	3.466
2. Λομβαρδίας, διαφόρων καλλιεργείων	25.000	26.000	5.152	5.161	3.864	4.290
3. Πάρμας, κτηνοτροφικὰ φυτὰ	30.000	27.000	3.679	3.550	780	842
4. Βερώνας, ὁμοίως	15.000	15.000	2.224	2.057	1.205	1.231
5. Μάντοβας, προεξ. ἀμπλοκαλλιέργειας	25.000	25.000	3.277	2.604	1.798	1.703
6. Ραβέννης, Ὀπωροκαλλιέργεια	40.000	40.000	5.400	5.000	4.078	5.396

θῶσιν ἐπιστημονικῶς ἐπαρκῆ, ὥς ἐκ τῶν περιορισμένων δυνατοτήτων τῆς μεθόδου συλλογῆς αὐτῶν. Πρβλ. καὶ A. J. Boyajoglou : Contribution. etc. σ. 115.

1) Κατὰ J. P. M a x t o n : The survey method of Research in farm economics, σελ. 15. London 1929.

2) Κατὰ G. T a s s i n a r i : La distribuzione del reddito nell'agricoltura italiana, σελ. 230 Piacenza 1931.

201. Σύνθεσις τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου. Ἐὰν ἡ γνώσις τοῦ κατὰ μονάδα ἐπιφανείας κεφαλαίου εἶναι χρήσιμος, κατὰ μέγιστα λόγον ἀποβαίνει ἰδιαιτέρως ἐπωφελὴς ἡ ἀνάλυσις αὐτοῦ εἰς τὰ διάφορα περιουσιακά στοιχεία ἐξ ὧν ἀποτελεῖται.

Τὰ ἐπόμενα ποσὰ ἐμφαίνουσι τὴν περιουσιακὴν σύνθεσιν γαλακτοπαρωγαγικῶν ἐκμεταλλεύσεων ἐν Αὐστρίᾳ, εἰς τρε. χρ. κατὰ ἑκάστηον, διὰ τὸ 1929—30 (1)

Ἀριθμὸς ἐκμεταλλεύσεων : 91 Μέση ἔκτασις : 37,5 Ha	Γαλακτοπαρωγαγικαὶ μετὰ θερινῆς βοσκῆς (alpage)	
1. Ἔδαφος	393,	29,3 ο]ο
2. Φυτὰ	191,3	14,3
3. Ἑγγειοὶ βελτιώσεις	5,4	0,4
4. Οἰκίσματα	370,5	27,7
Κτηματικὸν κεφάλαιον (1-4) (Capital - domaine)	960,2	71,7
5. Ἐμψυχὸν ὑποστατικὸν	185,	13,8
6. Ἀψυχὸν ὑποστατικὸν	68,4	5,1
7. Κυκλοφοριακὸν κεφάλαιον	124,	9,3
Καλλιεργητικὸν κεφάλαιον (5-7) (Capital - fermier)	377,4	28,2
Σύνολον ἐνεργητικοῦ (1-7)	1.337,66	100 %

Πλὴν τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον παρουσιάζουν τὰ ἀπόλυτα ποσὰ καὶ ἡ ἑκπροσταια ἀναλογία ἑκάστου περιουσιακοῦ στοιχείου (ἰδίᾳ τοῦ ἐδάφους)—(2) διὰ τῆς ὁποίας ἐκδηλοῦται σαφέστερον ἡ σημασία αὐτοῦ ἐν τῷ συνόλῳ—ἰδιαιτέρως ὀξυσημείωτος τυγχάνει ὁ προσδιορισμὸς τῶν ὁμάδων τοῦ κτηματικοῦ κεφαλαίου (capital - domaine) καὶ τοῦ καλλιεργητικοῦ κεφαλαίου (capital - fermier) (3).

1) Inst. Int. d' Agr. : Comptabilité agricole : Recueil de statistiques pour 1929 '30, σελ. 95.

2) Ἐπὶ τῆς ποσοτικῆς ἀναλογίας τοῦ ἐδάφους ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ στοιχεία τοῦ ἐνεργητικοῦ βλ. ἀξιόλογον μελέτην τοῦ O. H. W e i c h e l t : Der Wertanteil des Bodens und der verschiedenen Inventarbestandteile, ἐν B. ü. L. Τόμ. 11 1930 σελ. 613 ἐπ. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα τυγχάνει ἡ κατὰ κλάδους ἀναλογία τοῦ ἐδάφους, ἐν Γερμανίᾳ (σελ. 642) ποικίλουσα σημαντικά.

3) Τὴν διάκρισιν τοῦ ἀγροτικοῦ κεφαλαίου εἰς «κτηματικὸν» καὶ «καλλιεργητικὸν» ὀφειλομένην εἰς τὸν Laur χρησιμοποιοῦμεν καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις χωρὶς νὰ συμμεριζόμεθα ἀπολύτως ταύτην, καθ' ὃν νόθευθηδεῖσαν ὑπὸ τοῦ Διεθνoῦς Γεωργικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ρώμης καὶ τείνουσαν νὰ ἐπικρατήσῃ. Τὰς ἀντιρροήσεις ἡμῶν ὡς καὶ τὴν ἀρμόζουσαν κατάταξιν τῶν κεφαλαίων ἐν τῇ Ἀγροτικῇ Οἰκονομικῇ, ἐκθέτομεν ἐν τῇ ὑπὸ ἐπεξεργασίαν μελέτῃ τοῦ καθ. Α. Ι. Β ο γ ι α τ ζ ό - γ λ ο υ, τῇ συνεργασίᾳ ἡμῶν.

Λιὰ τὸν ἰδιωτικοοικονομολόγον τὰ μεγέθη ταῦτα συσχετιζόμενα πρὸς ἄλλα στατικά μεγέθη (οἷα ἡ καθαρά περιουσία, οἱ μακροπρόθεσμοι ἢ βραχυπρόθεσμοι ὑποχρεώσεις, κ. ἄ.) ἢ πρὸς δυναμικὰ τοιαῦτα (οἷα ἡ ἀκαθάριστος πρόσοδος, κ. ἄ.) παρέχουσιν ἓνα γονιμώτατον ἔδαφος μελετῶν τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τμήμα ὁλόκληρον τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης, τὴν Ἀναλυτικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων (Betriebsanalyse) (1).

Μὴ δυνάμενοι προδήλως νὰ ἐπεκταθῶμεν ἐν προκειμένῳ ἀρκούμεθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ δεκάδος σχέσεων μεταξὺ διαφόρων μερῶν τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ ἐνεργητικοῦ (Vermögensaufbau) καὶ τοῦ παθητικοῦ (Kapitaldisposition) καθορίζονται «δεῖκται» (Betriebskennziffern) διὰ τῶν ὁποίων διαφωτίζεται ἀνυπολόγιστως ἡ περὶ ἐπιχειρήσεως ἀντίληψις.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις παρέχεται ἡμῖν ἡ εὐκαιρία τοιούτων τινων χειρισμῶν. Ἢ διὰ τῆς λογιστικῆς ὅθεν μεθόδου συλλογῇ ἀναλυτικῶν καὶ ἐξηλεγμένων στοιχείων τῆς περιουσιακῆς συνθέσεως τῶν πάσης φύσεως ἀγροεμεταλλεύσεων, διανοίγει εἰς τὴν Ἀγροτικὴν Ἰδιωτικὴν Οἰκονομικὴν πλείστας ὥσας δυνατότητας ἐμβαθύνσεως τοῦ πεδίου ἐρευνῶν αὐτῆς.

202. Σύγκρισις τῆς συνθέσεως τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου εἰς δύο κλάδους. Πρὸς τὰ ἀνωτέρω ποσά, ἀναφερόμενα εἰς ἐκμεταλλεύσεις γαλακτοπαραγωγῆς, δυνάμεθα νὰ ἀντιπαραβάσωμεν ἀνάλογα στοιχεῖα ἀγροτικῶν μονάδων φυτικῆς οἰκονομίας, διὰ τὴν αὐτὴν χώραν καὶ χρονικὴν περίδον :

Εἰς φρ. χρ. κατὰ ἐκτάριον (2)

	Γαλακτοπαραγωγῇ; (μετὰ θερινῶν βοσκῶν) (alpage)		Δασικαὶ (σχεδὸν ἀμειγῆς)	
		ο/ο		ο/ο
1. Ἔδαφος	393,	29,3	124,8	17,5
2 Φυτὰ	191,3	14,3	286,	40,
3. Βελτιώσεις (ἔγγειοι)	5,4	0,4	0,2	0,02
4. Οἰκήματα	370,5	27,7	150,2	21,
Κτηματικὸν κεφάλαιον (1-4)	960,2	71,7	561,2	78,52
5. Ἐμψυχον ὑποστατικόν	185,	13,8	73,1	10,2
6. Ἀψυχον ὑποστατικόν	68,4	5,1	35,4	5,
7. Κυκλοφοριακὸν κεφάλαιον	124,	9,3	43,6	6,1
Καλλισργητ. κεφάλαιον (5-7)	377,4	28,2	152,2	21,3
Σύνολον ἐνεργητικοῦ (1-7)	1.337,66	100 %	713,4	100 %

1) Πρὸβλ. K. Schmalz: Betriebsanalyse, Stuttgart 1929.

P. Gerstner: Bilanzanalyse, Berlin 1925.

W. Le Coultre: Praxis der Bilanzkritik, Berlin 1926.

J. H. Bliss: Financial and operating Ratios in Management. New York 1923.

2) Inst. Int. d'Agr. : Données comptables pour 1929 -30, σελ. 95 καὶ 109.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀντιστοιχῶν ποσῶν συνάγονται τὰ ἀκόλουθα :
α'. Ὅτι ἂν καὶ ἡ κτηνοτροφικὴ ἐπιχειρήσις ἀπασχολεῖ διπλάσια περίπου κεφάλαια τῆς δασικῆς—ὑφ' ἧς συνθήκας διεξάγονται ἀμφοτέραι ἐν Αὐστρίᾳ—ἡ ἀναλογία μεταξὺ κτηματικοῦ καὶ καλλιεργητικοῦ κεφαλαίου διαφέρει ἐλάχιστα.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ διανομὴ τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου—περὶ τῆς ὁποίας πραγματευόμεθα περαιτέρω ἐκτενῶς—πραγματοποιεῖται καθ' ὁμοίαν ἀναλογίαν εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κλάδους, εἰς ὅτι ἀφορᾷ τοῦλάχιστον τὴν «*κ τ η μ α τ ι κ ή ν*», καλουμένην, πρόσδοτον.

β'. Ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ πάγιον κεφάλαιον ἐπικρατεῖ ἀπολύτως τῆς ὅλης περιουσιακῆς συνθέσεως, γεγονός τὸ ὁποῖον κατατάσσει τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας—στατικῶς—εἰς τὴν «*κατηγορίαν τῶν κλάδων «ἰσχυρᾶς ἐντάσεως ἀκίνητοποίητου κεφαλαίου»*» (1). Δυναμικῶς ὅμως ἐξετάζοντες τὴν σύνθεσιν τῆς παραγωγικῆς τῶν κυκλοφορίας ἐχούσης οὕτω :

	A'.	B'.
Τόκοι, ἀποσβέσεις, ἀσφάλιστρα	32 ο ο	32 ο ο
Ἔργασια	46	44
Υλικά καὶ διάφορα	22	23

διαπιστοῦμεν ὅτι καὶ οἱ δύο κλάδοι ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν οἰκονομικῶν μονάδων ἐντάσεως ἐργασίας. Δηλαδή, ἐνῶ ἡ στατικὴ περιουσιακὴ

1) Αἱ ἐπιχειρήσεις διακρίνονται, κατὰ νωτέρας ἀντιλήψεις, ἀπὸ ἀπόψεως τῆς περιουσιακῆς των διαρθρώσεως, εἰς ἐπιχειρήσεις :

α) Ἐντατικῆς ἀκίνητοποιήσεως κεφαλαίου (*Anlageintensive*) ὅταν ἐπικρατοῦν τὰ πάγια κεφάλαια.

β) Κυκλοφοριακῆς ἐντάσεως (*Betriebskapitalintensive*) ὅταν ἐπικρατοῦν τὰ κυκλοφοριακὰ κεφάλαια.

Ἀπὸ ἀπόψεως συνθέσεως τοῦ κόστους, κατὰ μονάδα προϊόντος, διακρίνονται εἰς ἐπιχειρήσεις :

α) Κεφαλαιακῆς ἐντάσεως (*Kapitalintensive*) ὅταν ἐπικρατεῖ ἡ ὁμὰς τῶν δαπανῶν κεφαλαίου : τόκοι, ἀποσβέσεις, κίνδυνοι.

β) Ἐργατικῆς ἐντάσεως (*Arbeitintensive*) ὅταν ἐπικρατοῦν τὰ ἡμερομίσθια καὶ ἕτεροι προσωπικαὶ ἀμοιβαί.

γ) Ὑλικῆς ἐντάσεως (*Stoffintensive*) ὅταν κυριαρχοῦν αἱ δαπάναι τῶν πρώτων καὶ βοηθητικῶν ὑλῶν.

Βλ. πλ. ἐν *M e l l e r o w i c z* : *Kosten*, etc. σελ. 44 ἐπ. Ἀναλόγους περίπου διακρίσεις εἰσάγει ὁ *L e h m a n n* : *Die industrielle Kalkulation*, σελ. 124 ἐπ. Berlin 1930.

διάρθρωσις αὐτῶν, ἔνθα ἐπικριτοῦν ἀπολύτως τὰ πύγμα κεφάλαια ἐναντι ἐλαχίστων κυκλοφοριακῶν, ἀφίνει νὰ νομίζεται ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου ἀπορροφᾶται ἐπὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀπασχολουμένων κεφαλαίων, ἡ ἐξέτασις τῆς συνθέσεως τοῦ κόστους καταδεικνύει διάφορον οἰκονομικὴν συγκρότησιν : εἰς τὰς ἐκμεταλλεύσεις ταύτας προεξίρχει ἐλαφρῶς ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας. Μία περαιτέρω σύγκρισις πρὸς ἄλλους τινὰς κλάδους, ὁπωροκαλλιέργειαν, σιτοκαλλιέργειαν, βοουτροφίαν, κλπ. κατατάσσει ταύτας εἰς τὴν ἀντίστοιχον βαθμίδα ἐργασιῆς ἐντάσεως.

γ'. Χαρακτηριστικῇ, ἀφ' ἑτέρου, τυγχάνει καὶ εἰς τὰς δύο ομάδας ἡ σμικρότης τῆς δανειακῆς ἐπιβαρύνσεως, ἀνερχομένη εἰς μόνον 6 καὶ 8 ο/ο τοῦ ἀπασχολουμένου ἐνεργητικοῦ.

Τὸ πλαίσιον τῶν τοιούτων δυνατῶν συγκρίσεων εἶναι ἐν τῇ Ἀγροτικῇ Οἰκονομικῇ εὐρύτατον καὶ ἐποικοδομητικόν. Οὐχ ἥτιον ἐπιβάλλεται μεγίστη προσοχὴ καὶ προτάσσεται ἡ ἀνάγκη εἰδικῶν τινῶν γνώσεων. Συγκριτικῆς τῶν Ἑπιχειρήσεων (Betriebsvergleich) ⁽¹⁾ πρὸς ἐξαγωγήν βασίμων συμπερασμάτων.

203. Σχέσις ὠρισμένων περιουσιακῶν στοιχείων πρὸς τὴν ἔκτασιν ἢ πρὸς ἕτερα τεχνικὰ ἢ οἰκονομικὰ χαρακτηριστικά. Ἡ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα σχέσις τοῦ εἵδους τούτου, ἡ ὁποία συνήθως ἀνιζητεῖται εἶναι ἡ τῆς ἀξίας τοῦ ἐμψύχου ἢ ἀψύχου ὑποστατικοῦ ὡς πρὸς τὴν καλλιεργήσιμον ἔκτασιν.

Εἰς τὸ ἐρώτημα : τί κεφάλαιον ἀρροτριῶντων ἀπαιτεῖται κατὰ στρέμμα, δίδεται ἡ ἀπάντησις ὅτι ἡ ἀξία αὕτη τυγχάνει φθίνουσα συμμέτρως πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς ἐπιφανείας.

Ὁ ἀκόλουθος πίναξ διαπιστώνει τὴν σχέσιν ταύτην καὶ προσδιορίζει δι' ὠρισμένην περιοχὴν καὶ καλλιεργητικὸν σύστημα, τὴν σχετικὴν πτωτικὴν καμπύλην :

- **Εἰς προπολεμικὰς λιρέττας, διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Slesia (Ἰταλίας) ⁽¹⁾**

Ἔκτασις ἐκμεταλλεύσεως	Ἐμψυχον ὑποστατικόν κατὰ ha	Ἀψυχον ὑποστα- τικόν κατὰ ha
Κάτω τῶν 100 ha	276,06	155,14
ἀπὸ 100 μέχρι 200	224,73	91,46
» 250 » 400	182,15	81,46
» 400 » 600	161,33	75,55
ἄνω τῶν 600	130,63	42,54

1) A. Sch n e t t l e r : Der Betriebsvergleich, Stuttgart 1933.

W. W e i g m a n n : Grundlagen des Betriebsvergleichs. Stuttgart 1932.

W. H a u c k : Der Betriebsvergleich, Bühl (Baden) 1933.

2) Κατὰ E. M a r e n g h i : Lezioni di contabilita agraria σελ. 178
Milano 1922.

204. Ἀξία τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου ἐν συναρτήσει πρὸς τὸν γεωγραφικὸν παράγοντα. Ἀντικείμενον οἰκονομικῶν συνθηκῶν ἐπιβάλλουσι καὶ ἀνύλογον μέγεθος ἐπιχειρηματικοῦ κεφαλαίου. Ποία ἡ ἔπιδρασις τοῦ ὑπομέτρου τοῦ ἀγροτικῆτος ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου :

(¹) Ἐπόμενος πίναξ ἐκπονηθεὶς βάσει λογιστικῶν δεδομένων, ἐμφαίνει τὸ μέτρον κατ' ὃ ἀνερχομένου τοῦ ὑπομέτρου ἢ ἐκμετιλλέμενης καθίσταται μᾶλλον ἐκτακτικῇ, δηλαδὴ ἀπασχολεῖ ὀλιγώτερον κατὰ μονάδα ἐπιανεσίας κεφάλαιον : (²) (³)

Υπομετρικαὶ διαβάσεις	Ἀριθμὸς ἐκμεταλλεύσεων	Μέση ἀξία ἀπασχολουμένου κατὰ ἐκτάριον κεφαλαίου
Ἀπὸ 0 μέχρι 200 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν	40	18.000
200 » 400 » » » »	63	15.560
400 » 600 » » » »	30	12.400
600 » 800 » » » »	12	11.640
Ἄνω τῶν 800	23	9.800

Παρέλκει νομιζομεν νὰ ἐξετασθῶσι καὶ ἕτεραι περιπτώσεις χρησιμοποήσεως λογιστικῶν δεδομένων ἀφορῶντων εἰς τὰ ἀγροτικὰ κεφάλαια καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν, τοσοῦτ' ἢ μᾶλλον ὅπου ὁ ρόλος τῆς λογιστικῆς δὲν εἶναι ἐνταῦθα ἰδιαζόντως χαρακτηριστικὸς.

Ἀντιθέτως, ἀρχόμενοι εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον τὴν μελέτην τοῦ σφέλους τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν λογιστικὸν ἔδαφος. Πράγματι τὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν πλοκὴν τῶν δαπανῶν ἐκμεταλλεύσεως δὲν δύνανται νὰ συλλεγῶσι διὰ ἄλλης ὁδοῦ, ἐξωλογιστικῆς, ἢνευ σημαντικῆς παραμορφώσεως τῆς πραγματικότητος.

1) Κατὰ E. M a r e n g h i : op. cit σελ. 177.

2) Ἀνάλογος ἐπίδρασις τοῦ ὑπομετρικοῦ παράγοντος δύναται νὰ ἀναζητηθῇ καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κόστους παραγωγῆς καὶ τῆς προσόδου. Εἰς τὰς σχετικὰς ὑπὸ τοῦ Α.Σ.Ο. γενομένης ἐρεῦνας ἐπὶ τῆς κορινθιακῆς σταφίδος ἐτεδιώχθη τοιαύτη ἀξιοσημείωτος διαστολή :

1. Πεδιάς	Ἐλάχιστον	Ἀνώτατον	Μέσον
Κόστος παραγωγῆς κατὰ στρέμμα δρχ.	830	1.335	1.117,9
Καθαρά πρόσοδος » » »	140	1.328	550,3
2. Διάφορα ὕψη			
Κόστος παραγωγῆς κατὰ στρέμμα »	774	1.273	912,5
Καθαρά πρόσοδος » » »	118	1.174	805,7

12. Μελέτη τῶν στοιχείων τοῦ παραγωγικοῦ τιμήματος.

210. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν στοιχείων τῆς ἐρεῦνης. Διὰ νὰ καταστή εὐχερεστερά καὶ μᾶλλον ἐπωφελῆς ἡ ἀντίληψις τοῦ μέρους τούτου τυγχάνει ἀπαραίτητον ὅπως διασαφηνισθῶσιν δύο παραπλήσια ἔννοια, αἱ ὁποῖαι συγγέονται ὁσάκις δὲν ἀμφισβητοῦνται : α) ἡ ἔννοια τῶν δαπανῶν ἐκμεταλλεύσεως καὶ β) ἡ ἔννοια τοῦ παραγωγικοῦ τιμήματος.

Γενικώτερον ἄλλωστε, ἡ ἀνεπαρκὴς διάδοσις τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων—τὴν ὁποῖαν δέον ἀναγκαστικῶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του ὁ γράφων—πιρεμβάλλει δυσχερείας εἰς τὸν ἐλεύθερον χειρισμὸν ὠρισμένων θεμάτων, ἐπιβιάλλουσα ἀσύμμετρον πραγμάτευσιν σημείων τινῶν, κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως.

α'. Ὡς δαπάναι ἐκμεταλλεύσεως νοοῦνται αἱ οἰοδότητε φύσεως καὶ μορφῆς χρηματικαὶ καὶ μὴ θυσίαι αἱ πραγματοποιούμεναι πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ προϊόντος καὶ διατεροῦσιν αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐκποιήσεως, καταναλώσεως ἢ ἀναπαραγωγικῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ.

β'. Ἐὰν εἰς τὰς δαπάνας ἐκμεταλλεύσεως προστεθῇ καὶ ὁ τόκος τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου (ἐνεργητικοῦ) προσδιορίζεται τὸ παραγωγικὸν τίμημα. Ἐκ τοῦ γεγονότος, ἀφ' ἑτέρου, ὅτι εἰς τὸν ἐκάστοτε συνυπολογισμὸν τόκου ἐπὶ τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου ἐνυπάρχει καὶ ὁ τόκος τῆς καθαρᾶς περιουσίας, (ιδίου κεφαλαίου) ὅστις ἐμφανίζεται ταυτοχρόνως ὡς στοιχεῖον τῆς προσόδου, οὐδόλως μεταβάλλεται ἡ θέσις τοῦ ζητήματος.

γ'. Ἐπὶ τῆς ἐνσωματώσεως ταύτης τοῦ τόκου ἀδιακρίτως προελεύσεως τῶν κεφαλαίων, εἰς τὸ παραγωγικὸν τίμημα, ἐγείρονται ἐν τῇ Ἀγροτικῇ Οἰκονομίᾳ ἀντιρρήσεις οἷαι καὶ ἐν τῇ Γενικῇ Ἐπιχειρηματικῇ Οἰκονομικῇ (1). Οὕτω λ.χ. ὁ καθ. C. S. O r w i n τοῦ Agricultural Economics Research Institute τῆς Ὁξφόρδης, ἀπορρίπτει τὴν εἰς τὸ κόστος ἐνσωματώσιν τοῦ τόκου, γενικῶς, ὑπολαμβάνων τὴν κεφαλαιακὴν ταύτην δαπάνην (coût financier) ὡς ἀρνητικόν, μόνον, στοιχεῖον τῆς προσόδου (2). Σημει-

1) Τὴν Ἀγροτικὴν Οἰκονομικὴν θεωροῦμεν ἄλλωστε ὡς ἓνα τῶν πλέον σημαντικῶν κλάδων τῆς Οἰκονομικῆς τῶν ἐπιχειρήσεων [Ἰδιωτικῆς Οἰκονομικῆς]. Βλ. σχ. Μ. Τσιμάρα : Σκέψεις ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως καὶ τοῦ πεδίου ἐρευνῶν τῆς Ἰδιωτικῆς Οἰκονομικῆς, ἐν Ἐπιθ. Κοινωνικῆς καὶ Δημοσίας Οἰκονομικῆς, Τόμ. I σελ. 26 ἐπ. Ἀθῆναι 1932.

Ἐπίσης Μ. Τσιμάρα : Εἰσαγωγή εἰς τὴν Οἰκονομικὴν τῶν Ἐπιχειρήσεων. Ἀθῆναι 1936 [Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἐμπορικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας ἀρ. 46 καὶ 47, 1936].

2) «One obvious objection to this method of costing is that the result is not true cost, but cost plus interest on capital. Interest on capital is an allocation of profits, not a charge against cost, and its proper place is in the Profit and Loss Account, and not in the Cost Sheet».

C. S. O r w i n : Farming costs, σελ. 15 ἐπ. Oxford 1921.

ωτέον δὲ ὅτι, στοιχεῖον τοῦ παραγωγικοῦ τιμήματος (Kostenfaktor) καὶ ἀρνητικὸν στοιχεῖον τῆς προσόδου (componente negativo del reddito) δὲν εἶναι ποσῶς ταυτίζοντα, ὥς ἐκ πρώτης ὕψους φαίνεται, ἰδίᾳ εἰς τὴν περίπτωσιν πλειόνων ἢ διαδοχικῶν προϊόντων, ὥς συμβαίνει κατὰ κανόνα ἐν τῇ γεωργίᾳ.

Εἰς τὴν ἀντίθετον ἄποψιν — μᾶλλον σύμφωνον πρὸς τὴν κρατούσαν τίσιν ἐν τῇ νεωτέρᾳ Οἰκονομικῇ τῶν Ἐπιχειρήσεων (1) τίσσεται ἡ πλειο-

3) Ἐπὶ τοῦ ἐπιμάχου θέματος ἐάν ὁ τόκος ἀποτελεῖ παραγωγικὴν δαπάνην παρατάσσονται ἑκατέρωθεν ἰσάριθμα ἀλλ' οὐχὶ ἰσοβαρῆ ἐπιχειρήματα. Τὸ ἰσχυρότερον ὑπὲρ τοῦ συνυπολογισμοῦ τοῦ τόκου ὡς στοιχείου κόστους (Kostenfaktor) εἶναι, καθ' ἡμᾶς, ὅτι ὁ τόκος ἀπαστελεῖ τὸ μέτρον τῆς χρονικῆς χρησιμοποιοῦσας τῶν κεφαλαίων. Ὅσας οὖν πραγματοποιοῦνται τὰ αὐτὰ ἔξοδα ἐκμεταλλεύσεως ἐντὸς ἀνίσου χρονικοῦ διαστήματος, τὸ τελικὸν παραγωγικὸν τίμημα δὲν δύναται νὰ εἶναι τὸ αὐτό.

Ἐστῶσαν π. χ. δύο ἐργαστάσια ἀπασχολοῦντα τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς κεφάλαια πλὴν διαφόρου τεχνικῆς συγκροτήσεως. Ἀμφότερα παράγουσι τὸ αὐτό, ὁμοιόμορφον, τυποποιημένον, προϊόν. Αἱ δαπάναι ἐκμεταλλεύσεως ὧν καὶ διαφόρου συνθέσεως συμπίπτει νὰ εἶναι ἴσαι :

	A	B
Πρῶται ὧραι	400	400
Ἀποσβέσεις	300	150
Ἑργατικὰ	150	350
Διαχ. ἔξοδα	150	100
	1000	1000

Ἄλλ' ἐνῷ ἡ ἐπιχείρησις Α ἔχει παραγωγὴν 50.000 τόννων ἐτησίως, ἡ Β ἔχει τοιαύτην μόνον 25.000 τ. Αἱ δαπάναι ἐκμεταλλεύσεως ἀφ' ἑτέρου, προκύπτουσι ἴσαι συνεπείφ τῆς διαφόρου παραγωγικῆς ἐντάσεως. [Beschäftigungsgrad]. Δηλαδή μετὰς αὐτὰς δαπάνας τὸ ἐργαστάσιον Α παράγει χ τόννους ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας ἐνῷ τὸ Β, καταναλίσκων καὶ ἀπασχολοῦν τὰ αὐτὰ κεφάλαια, χρειάζεται δύο ἡμέρας, διὰ τὴν αὐτὴν ποσότητα. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι τὸ παραγωγικὸν κόστος εἶναι τὸ αὐτό : Ὅτι καὶ νῶν καὶ ὥς αἱ δύο ἐπιχειρήσεις εἶναι ἰσότιμοι :

Ἡ ἐνσωμάτωσις τοῦ τόκου ἔχει ἐν προκειμένῳ, ὡς προορισμὸν νὰ διαφοροποιήσῃ ἀκριβοδικαίως τὰς δύο τιμὰς. Ἡ ἀνάγκη αὕτη τῆς προσμετρήσεως τῆς χρονικῆς χρησιμοποιοῦσας τῶν κεφαλαίων γίνεται ἔτι μᾶλλον αἰσθητὴ εἰς τὴν περίπτωσιν παραγωγῆς πλειόνων προϊόντων τὰ ὅποια διαινοῦσι περισσοτέρας φάσεις παραγωγῆς, συμπλεκόμενα ποικιλοτρόπως κατὰ τὰ διάφορα αὐτῶν στάδια, ὁπότε ἡ ἀναλυτικὴ ἐνσωμάτωσις τοῦ τόκου εἰς τὰς δαπάνας, δι' ἕκαστον ἡμιτέχνημα καὶ ἑκάστην φάσιν διαφόρου χρονικῆς διαρκείας, δίδει τὸ πραγματικὸν τμηματικὸν κόστος καὶ συνεπῶς ὀρθὸν τελικὸν κόστος ἑκάστου συνθέτου προϊόντος. Ἡ περίπτωσις αὕτη τῶν διαδοχικῶν μετασχηματισμῶν ἀπαντᾷται κατὰ κανόνα ἐν τῇ ἀγροτικῇ παραγωγῇ. Ἡ μὴ ἐνσωμάτωσις τοῦ τόκου εἰς τοὺς λημὸς τῶν καλλιτεργειῶν ἀναλόγως τῶν ἀπασχολουμένων κεφαλαίων καὶ τῆς διαρκείας αὐτῶν, ἀλλ' ἀπλῆ μόνον ἔκπτωσις τῶν πιστωτικῶν τόκων ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων χρήσεως, ὁδηγεῖ εἰς συστηματικῶς ἀνακριβῆ πορίσματα, δοθείσης ἰδίᾳ τῆς κυκλοφοριακῆς βραδύτητος τῆς ἔγγειον παραγωγῆς.

Ἐτερον βεβαίως τὸ ζήτημα τοῦ χρονικοῦ τῆς προσόδου τῆς

ψηφία τῶν γεωργοοικονομολόγων (1), εἰσηγήσει δὲ τοῦ Laur. ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τοῦ XIVου Λεθνοῦς Γεωργικοῦ Συνεδρίου τοῦ Βουκουρεστίου (2), ἡ ὡς ἄνω διαστολή, τῶν δαπανῶν ἐκμεταλλεύσεως (Frais d'exploitation, Betriebsaufwand) ἀπὸ τοῦ παραγωγικοῦ τιμήματος (coût de production, Produktionskosten).

Ὁπωσδήποτε, ἡ ἔλλειψις ὁμοιομόρφου ἀντιλήψεως ὁδηγεῖ εἰς διάφορον προσδιορισμὸν τοῦ κόστους ὑπὸ τῶν κατὰ τόπου ἢ χώρας Γραφείων Ἀγροτικῆς Λογιστικῆς, εἰς βίβρους τῆς ὁμοιογενείας ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητος προκειμένου περὶ εὐρυτέρας χρησιμοποιούσεως καὶ συγκρίσεως δεδομένων τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς. Τοσούτω δὲ μᾶλλον ὅπου ὁ παράγων χρόνος τοῦ ὁποίου ἡ οἰκονομικὴ ἐπίδρασις προμετροῦται διὰ τοῦ τόκου, διαδραματίζει εἰς τὴν γεωργίαν μεῖζονα ρόλον ἢ εἰς ἄλλους πλουτοπαραγωγικοὺς κλάδους, ἔνθα αἱ δυνατότητες τῆς ὀρθολογικῆς ὁργανώσεως συντομεύουν αἰσθητότερον τὴν διάρκειαν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας.

(1) κατωτέρω συγκεντρωτικὸς πίναξ ἐμφαίνει μεθοδικῶς :

α'. τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ παραγωγικοῦ τιμήματος ἀγροτικῆς ἐπιχειρήσεως ἐχούσης δύο φυτικὰς καλλιέργειας μετὰ τῆς συναφοῦς βοηθητικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀροτριῶντων, β'. τὰ συστατικὰ τῆς ἀκαθαρσίτου προσόδου.

Ἡ διερεύνησις τοῦ πίνακος τοῦτου καθίσταται ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπωφελεστέραν ἀναζήτησιν τῶν ἀπορροέντων διδαγμάτων ἐκ τῆς μελέτης ἀμφοτέρων τῶν σχελῶν αὐτοῦ.

περιεχοῦσης--κατόπιν τοῦ ὑποδεικνυμένου συνυπολογισμοῦ—ἐκτὸς τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους καὶ τὸν τόκον τοῦ ἰδίου κεφαλαίου. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξετάζεται ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Τὰ ἐκατέρωθεν παραιτασόμενα ἐπιχειρήματα, σχετικῶς πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ τόκου ὡς στοιχείου τοῦ κόστους συνοψίζει ὁ :

K. M e l l e r o w i e z : Kosten, etc. σελ. 56 ἐπ.

F. L e i t n e r : Privatwirtschaftslehre der Unternehmung, σελ. 106, 144, 5η ἐκδ. 1923.

E. S c h m a l e n b a c h : Dynamische Bilanz, σελ. 161, 1η ἐκδ. Leipzig 1926.

H. N i c k l i s c h : Wirtschaftliche Betriebslehre, σελ. 188, 6η ἐκδ. Stuttgart 1922.

B. S c h n e t t l e r : Der betriebswirtschaftliche Zins, Stuttgart 1931.

C. S c o v e l l : Interest as a cost, New York 1924.

Μ. Ν. Τσιμάρα : Ὁ τόκος ὡς στοιχεῖον τοῦ κόστους παραγωγῆς καὶ τῆς ἐπιχειρηματικῆς προσόδου, ἐν Ἐπιθ. Κοινωνικῆς καὶ Δημοσίας Οἰκονομικῆς, Τεύχος Β' 1936.

1) Πρβλ. C. D r a g o n i : op. cit. σελ. 573.

Ἐπίσης E. L a u r : Grundlagen, etc. σελ. 101.

2) Πλ. Revue Int'd' Agr., Bul. R.E.S. No 9|1929 σελ. 349 ἐπ.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΣ

Στοιχεία παραγωγικού τμήματος :	Καλίον A.	Καλίον B.	Εκμεταλλ. E.	Στοιχεία άκαθαρίστου προσόδου :	Καλίον A.	Καλίον B.	Εκμεταλλ. E.
1. Προκαταβολαί καλλιεργειών [λίπανσις κτλ. προγενεστέρως καλλ.]	a	a ₁	—	1. Προϊόντα καλλιεργείας Α'	α'	—	—
2. Σπορά	b	b ₁	—	2. Υποπαράγωγα καλλιεργείας Α'	β'	—	—
3. Λίπανσις, οργανική και ανόργανος.	c	c ₁	—	3. Προϊόντα καλλιεργείας Β'	—	α', β'	—
4. Έτερα ύλικά, (*) φάρμακα κτλ.	d	—	—	4. Υποπαράγωγα καλλιεργείας Β'	—	—	—
5. Έξοδα λειτουργίας και συντηρήσεως μηχανών	e	e ₁	—	5. Προσόδος άροτριωτών [εκμεταλλεύσεις Γ'] επί εργασιών (*)	—	—	—
6. Έργασία άνθρακων :	f	f ₁	—	6. Έτεραί προσόδοι Γ'	—	—	—
7. Ημερομισθία, προμήθεια, διατροφή εργατών αμφοί καλλιεργητικής οικογενείας	g	g ₁	—	7. Προκαταβολαί καλλιεργειών επομένης χρήσεως	γ'	—	—
8. Έργασία άροτριωτών	h	h ₁	—				
9. Κοινωνικαί υπηρεσίαι :	i	i ₁	—				
Φόροι, δέκατη, άγροφυλακή	j	j ₁	—				
Ασφάλιστρα	k	k ₁	—				
Γενικά έξοδα	l	l ₁	—				
Είδικαι άποσβέσεις	m	m ₁	—				
10. Διαχειριστικά δαπάναι :	n	n ₁	—				
Δαπάναι έκμεταλλεύσεως	o	o ₁	—				
1. Τόκος άπασχολουμένων κεφαλαίων :	p	p ₁	—				
Ιδίον κεφαλαίον :	q	q ₁	—				
πιστωτικού :	r	r ₁	—				
Παραγωγικών τμήμα [χύσις] :	s	s ₁	—				
	t	t ₁	—				
	u	u ₁	—				
	v	v ₁	—				
	w	w ₁	—				
	x	x ₁	—				
	y	y ₁	—				
	z	z ₁	—				
	aa	aa ₁	—				
	bb	bb ₁	—				
	cc	cc ₁	—				
	dd	dd ₁	—				
	ee	ee ₁	—				
	ff	ff ₁	—				
	gg	gg ₁	—				
	hh	hh ₁	—				
	ii	ii ₁	—				
	jj	jj ₁	—				
	kk	kk ₁	—				
	ll	ll ₁	—				
	mm	mm ₁	—				
	nn	nn ₁	—				
	oo	oo ₁	—				
	pp	pp ₁	—				
	qq	qq ₁	—				
	rr	rr ₁	—				
	ss	ss ₁	—				
	tt	tt ₁	—				
	uu	uu ₁	—				
	vv	vv ₁	—				
	ww	ww ₁	—				
	xx	xx ₁	—				
	yy	yy ₁	—				
	zz	zz ₁	—				
	aaa	aaa ₁	—				
	bbb	bbb ₁	—				
	ccc	ccc ₁	—				
	ddd	ddd ₁	—				
	eee	eee ₁	—				
	fff	fff ₁	—				
	ggg	ggg ₁	—				
	hhh	hhh ₁	—				
	iii	iii ₁	—				
	jjj	jjj ₁	—				
	kkk	kkk ₁	—				
	lll	lll ₁	—				
	mmm	mmm ₁	—				
	nnn	nnn ₁	—				
	ooo	ooo ₁	—				
	ppp	ppp ₁	—				
	qqq	qqq ₁	—				
	rrr	rrr ₁	—				
	sss	sss ₁	—				
	ttt	ttt ₁	—				
	uuu	uuu ₁	—				
	vvv	vvv ₁	—				
	www	www ₁	—				
	xxx	xxx ₁	—				
	yyy	yyy ₁	—				
	zzz	zzz ₁	—				
	aaa	aaa ₁	—				
	bbb	bbb ₁	—				
	ccc	ccc ₁	—				
	ddd	ddd ₁	—				
	eee	eee ₁	—				
	fff	fff ₁	—				
	ggg	ggg ₁	—				
	hhh	hhh ₁	—				
	iii	iii ₁	—				
	jjj	jjj ₁	—				
	kkk	kkk ₁	—				
	lll	lll ₁	—				
	mmm	mmm ₁	—				
	nnn	nnn ₁	—				
	ooo	ooo ₁	—				
	ppp	ppp ₁	—				
	qqq	qqq ₁	—				
	rrr	rrr ₁	—				
	sss	sss ₁	—				
	ttt	ttt ₁	—				
	uuu	uuu ₁	—				
	vvv	vvv ₁	—				
	www	www ₁	—				
	xxx	xxx ₁	—				
	yyy	yyy ₁	—				
	zzz	zzz ₁	—				
	aaa	aaa ₁	—				
	bbb	bbb ₁	—				
	ccc	ccc ₁	—				
	ddd	ddd ₁	—				
	eee	eee ₁	—				
	fff	fff ₁	—				
	ggg	ggg ₁	—				
	hhh	hhh ₁	—				
	iii	iii ₁	—				
	jjj	jjj ₁	—				
	kkk	kkk ₁	—				
	lll	lll ₁	—				
	mmm	mmm ₁	—				
	nnn	nnn ₁	—				
	ooo	ooo ₁	—				
	ppp	ppp ₁	—				
	qqq	qqq ₁	—				
	rrr	rrr ₁	—				
	sss	sss ₁	—				
	ttt	ttt ₁	—				
	uuu	uuu ₁	—				
	vvv	vvv ₁	—				
	www	www ₁	—				
	xxx	xxx ₁	—				
	yyy	yyy ₁	—				
	zzz	zzz ₁	—				
	aaa	aaa ₁	—				
	bbb	bbb ₁	—				
	ccc	ccc ₁	—				
	ddd	ddd ₁	—				
	eee	eee ₁	—				
	fff	fff ₁	—				
	ggg	ggg ₁	—				
	hhh	hhh ₁	—				
	iii	iii ₁	—				
	jjj	jjj ₁	—				
	kkk	kkk ₁	—				
	lll	lll ₁	—				
	mmm	mmm ₁	—				
	nnn	nnn ₁	—				
	ooo	ooo ₁	—				
	ppp	ppp ₁	—				
	qqq	qqq ₁	—				
	rrr	rrr ₁	—				
	sss	sss ₁	—				
	ttt	ttt ₁	—				
	uuu	uuu ₁	—				
	vvv	vvv ₁	—				
	www	www ₁	—				
	xxx	xxx ₁	—				
	yyy	yyy ₁	—				
	zzz	zzz ₁	—				
	aaa	aaa ₁	—				
	bbb	bbb ₁	—				
	ccc	ccc ₁	—				
	ddd	ddd ₁	—				
	eee	eee ₁	—				
	fff	fff ₁	—				
	ggg	ggg ₁	—				
	hhh	hhh ₁	—				
	iii	iii ₁	—				
	jjj	jjj ₁	—				
	kkk	kkk ₁	—				
	lll	lll ₁	—				
	mmm	mmm ₁	—				
	nnn	nnn ₁	—				
	ooo	ooo ₁	—				
	ppp	ppp ₁	—				
	qqq	qqq ₁	—				
	rrr	rrr ₁	—				
	sss	sss ₁	—				
	ttt	ttt ₁	—				
	uuu	uuu ₁	—				
	vvv	vvv ₁	—				
	www	www ₁	—				
	xxx	xxx ₁	—				
	yyy	yyy ₁	—				
	zzz	zzz ₁	—				
	aaa	aaa ₁	—				
	bbb	bbb ₁	—				
	ccc	ccc ₁	—				
	ddd	ddd ₁	—				
	eee	eee ₁	—				
	fff	fff ₁	—				
	ggg	ggg ₁	—				
	hhh	hhh ₁	—				
	iii	iii ₁	—				
	jjj	jjj ₁	—				
	kkk	kkk ₁	—				
	lll	lll ₁	—				
	mmm	mmm ₁	—				
	nnn	nnn ₁	—				
	ooo	ooo ₁	—				
	ppp	ppp ₁	—				
	qqq	qqq ₁	—				
	rrr	rrr ₁	—				
	sss	sss ₁	—				
	ttt	ttt ₁	—				
	uuu	uuu ₁	—				
	vvv	vvv ₁	—				
	www	www ₁	—				
	xxx	xxx ₁	—				
	yyy	yyy ₁	—				
	zzz	zzz ₁	—				
	aaa	aaa ₁	—				
	bbb	bbb ₁	—				
	ccc	ccc ₁	—				
	ddd	ddd ₁	—				
	eee	eee ₁	—				
	fff	fff ₁	—				
	ggg	ggg ₁	—				
	hhh	hhh ₁	—				
	iii	iii ₁	—				
	jjj	jjj ₁	—				
	kkk	kkk ₁	—				
	lll	lll ₁	—				
	mmm	mmm ₁	—				
	nnn	nnn ₁	—				
	ooo	ooo ₁	—				
	ppp	ppp ₁	—				
	qqq	qqq ₁	—				
	rrr	rrr ₁	—				
	sss	sss ₁	—				
	ttt	ttt ₁	—				
	uuu	uuu ₁	—				
	vvv	vvv ₁	—				
	www	www ₁	—				
	xxx	xxx ₁	—				

Ἦδη μετὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῶν λογαριασμῶν ἐκμεταλλεύσεως, αἱ ἀναζητήσωμεν γενικῶς—τῇ βοηθείᾳ τῶν σχετικῶν παραστάσεων—τὰ δυνάμεινα νὰ ἐξαχθῶσι κυριώτερα διδάγματα :

211. Ἀντιπαραβολὴ τοῦ κόστους τῶν διαφορῶν κλάδων παραγωγῆς. Ὁ καλλιεργητὴς δὲν ἔχει κατὰ κανόνα σαφῇ ἐπίγνωσιν τοῦ κόστους τῶν διαφορῶν καλλιεργειῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις εἶναι γνωστὸν τοῦτο, ὡς σύνολον, ἡ σύγκρισις δὲν ἀποβαίνει ἀποδεικτική, ἐφ' ὅσον ἡ παραγωγικὴ δαπάνη ἐκάστης καλλιεργείας δὲν ἀναχθῇ εἰς στρεμματικὴν δαπάνην :

		Δαπ. Παραγωγῆς	Κατὰ ἑκτάριον (')
κριθὴ πρώτητος	52 ares	418 φρ.	837 φρ.
ἐπίτρα καλλιέργεια	50 ares	618 φρ.	997 φρ.

Συνηθέστερον ὁμως αἱ ἐπιφάνεια δὲν εἶναι ἴσαι, ὅποτε ἡ ἀναγωγὴ εἰς τὸ στρεμματικὸν κόστος ἐκάστης καλλιεργείας προϋποθέτει ὅτι εἶναι γνωστὴ ἡ φθίνουσα σχέσις μεταξὺ ἐκτάσεως καὶ παραγωγικῶν δαπανῶν. Οὕτω λ. χ., εἰς τὴν περίπτωσιν :

Βρώμη	390 ares	3.285 φρ.	670 φρ.
-------	----------	-----------	---------

τὸ κατὰ μονάδα ἐπιφανείας κόστος τῆς βρώμης, 670 φρ., δὲν εἶναι συγκρίσιμον πρὸς τὸ τῆς πρώτου κριθῆς, 837 φρ., ἐφ' ὅσον δὲν προηγηθῇ σχετικὴ μείωσις τούτου ἐπὶ θεωρητικῇ ἐξισώσει τῶν ἐπιφανειῶν. Ἀλλὰ περὶ τούτου βλ. κατωτέρω (ἀρ. 213).

212. Χρονικὴ παρακολούθησις τοῦ κόστους τῆς αὐτῆς καλλιεργείας. Τὸ ὅλικόν μέγεθος τῆς παραγωγικῆς δαπάνης λαμβανόμενον κατ' ἐτησίαν μόνον περίοδον δὲν εἶναι πάντοτε διαφοριστικὸν ἰδίᾳ προκειμένοι περὶ δεινδρωδῶν καλλιεργειῶν, παχυνομένων ζώων, ὀπωρῶνων κ. ἄ. Αἱ δαπάναι ὑπόκεινται εἰς σημαντικὰς μεταπτώσεις ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ὡς ἄλλωστε καὶ αἱ ἀντίστοιχοι πρόσοδοι, δι' ὃ καὶ ἐπιβάλλεται ἡ παρακολούθησις πολυετοῦς κύκλου εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποίου μόνον δύνανται νὰ γίνοντι χρήσιμοι διαπιστώσεις. Ἰδοὺ σχετικὴ περίπτωσις :

Ὁκταετὴς καλλιέργεια ροδακινίας ὑπὸ τοῦ Γεωργικοῦ σταθμοῦ τῆς Delaware. Ἡνωμένων Πολιτειῶν (')

Δεδομένα : Ἐκτασις 3,867 ha

Ἀξία ἐδάφους : 1,280 δολλ. κατὰ ha

Ἀξία λοιποῦ κτηματικοῦ καὶ φυτικοῦ κεφαλαίου 4.954 δολλ. κατὰ ha

1) Ποσὰ ληφθέντα ἐκ τοῦ Annuaire agricole de la Suisse 1918 καὶ ἀφ' ὧντα εἰς τὸ ἀγρόκτημα Neuhoft près Birr (Argovie) τοῦ ὁποίου ἡ ἀρτία λογιστικὴ διγραφικὴ ὁργάνωσις παρέχει εἰς τὸν μελετητὴν ἀφθονὰ στοιχεῖα.

2) Ἐκ τῆς μελέτης : Huit années de comptabilité analytique appliquée la plantation de pêchers de la station agronomique du Delaware, Etats-Uni ἐν Revue Int. d' Agr., Bul. R.E.S. 1917, σελ. 1087 ἐπ.

Λογαριασμοὶ ἐκμεταλλεύσεως :

1. Ἀπὸ τοῦ 1ου μέχρι τοῦ 5ου ἔτους (περιληπτικῶς)

Παραγωγικαὶ δαπάναι	Πρόσοδοι	
διάφοροι	ἀξία πενταετοῦς παραγωγῆς	6110
τόκος κεφαλαίου πρὸς 5 ο/ο	ἔλλειμμα	3146
		9.256

2. Ἑκτον ἔτος καλλιέργειας

Χρεωστικὸν ὑπόλοιπον θετίας	3.146	ἀξία παραγωγῆς	5.612
παραγ. δαπάναι (καὶ τόκος)	3.553	ἔλλειμμα μειωθέν	1.087
	6.699		6.699

3. Ἑβδομον ἔτος

χρεωστικὸν ὑπόλοιπον θετίας	1.087		
παραγ. δαπάναι (καὶ τόκος)	6.969	ἀξία παραγωγῆς	11.431
	8.056		
κέρδος	6.375		

4. Ὀγδοον ἔτος

Παραγ. δαπάναι καὶ τόκος	7.784	πιστωτικὸν ὑπόλοιπον	6.375
		ἀξία παραγωγῆς	13.175

Τὸ μέσον ἐτήσιον κέρδος τῆς θετίας ἀνέρχεται εἰς 381 δολ., κατὰ ἑκτάριον, ἢ δὲ ἀποδοτικότητα τοῦ κτηματικοῦ κεφαλαίου εἰς 23 ο/ο περίπου.

Ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου καθίσταται καταφανὴς ἡ σημασία τῆς χρονικῆς συνοχῆς τῶν δεδομένων, συνοχήν τὴν ὁποίαν διασφαλίζει μόνον ἡ ἀγροτικὴ λογιστικὴ.

213. Καθορισμὸς τῆς φθινούσης σχέσεως τῶν δαπανῶν ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς καλλιέργειας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατ' ἀρχὴν ἡ μικροκαλλιέργεια ἀπασχολεῖ μεγαλυτέραν ποσότητα κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, ὅθεν δαπανῶν, ἢ ἡ μεγάλη, κατὰ μόνον ἀκαλλιέργησιμον ἐπιφανείας. Ἡ ἀγροτικὴ λογιστικὴ παρέχει τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἐκάστοτε πτωτικῆς τοῦ φαινομένου καμπύλης. Τοῦτο δύναται νὰ γίνη :

α'. δι' ἕκαστον στοιχεῖον τοῦ κόστους ὠρισμένης καλλιέργειας β'. διὰ τὸ ὀλικὸν παραγωγικὸν τίμημα ὠρισμένης καλλιέργειας γ'. διὰ τὸ ἄθροισμα τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων αὐξούσης ἐκτάσεως, κ.λ.π. Τὰ ἀκόλουθα ποσὰ ἀναφέρονται εἰς ὁλόκληρον χώραν, τὴν Ἑλβετίαν (1926) (1).

Ἑκτασις εἰς ἑκτάρια :

κόστος παραγ. εἰς φρ. ἑλβ., κατὰ ha :

0—5	5—10	10—15	15—30	30.....
2.077	1.541	1.373	1.248	1.107

1) Ἰ.κ τῆς Revue Int. d' agr., Bul. R.E.S. No 3|1929, σελ. 105.

Τὸ ἐξαγόμενον πόρισμα εἶναι ἀξιοσημείωτον : τὰ ἀπαιτούμενα ἐξοδα παραγωγῆς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν 30 ἑκταρίων καὶ ἄνω, περιορίζονται εἰς τὸ ἥμισυ περίπου τῶν δαπανομένων εἰς τὰς μικροκαλλιέργειας μέχρι πέντε ἑκταρίων.

Ἡ διαπιστωθεῖσα φθίνουσα ἀναλογία τῶν δαπανῶν ἀποκτῖ ἐτι μείζονα σημασίαν συσχετιζομένη ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὴν ἀκαθάριστον πρόσσodon, τῆς ὁποίας ἡ καμπύλη εἶναι ἐπίσης πτωτική, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου. Ὡς γνωστὸν αὕτη βαίνει ἀϋξουσα συμμετρῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἀγροκεταλλεύσεως καὶ μέχρι τοῦ σημείου τοῦ «ὀρίστου ἐπιχειρηματικοῦ μεγέθους» (Optimale Betriebsgrösse)

Ἰδού συμπληρωμένα τὰ σχετικὰ ποσὰ διὰ τὴν Ἑλβετίαν (1926).

	0-5	5-10	10-15	15-30	ἄνω τῶν 30
1. Κόστος παραγ. εἰς fres. κατὰ ha	2.077	1.541	1.373	1.248	1.107
2. Ἀκαθάριστος πρόσσδος	1.611	1.250	1.153	1.084	964
3. Ἀποδοτικότης ἀπασχ. κεφαλαίου	0.63 %	1.05 %	1.53 %	2.11 %	2.25 %

Τὰ ἐκ τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς ἐξαγόμενα ποσὰ ταῦτα εἰκονίζονται τὴν γνωστὴν ἀρχὴν καθ' ἣν ἰδιωτικῶς μὲν συμφέρει ἡ μεγάλη καλλιέργεια λόγῳ τῆς μεγαλυτέρας χρηματικῆς ἀποδοτικότητος, κοινωνικῶς ὅμως προέχει ἡ μικροκαλλιέργεια ἀποδίδουσα περισσότερα κατὰ μονάδα ἐκτίσεως προϊόντα.

214. Ἀναγωγή τῶν συστατικῶν στοιχείων τοῦ κόστους εἰς ἑκατοστιαίαν ἀναλογίαν. Τὸ ἀπόλυτον ποσὸν ἐκάστης δαπάνης (ἐργασία, σπόρος, λίπανσις) ἔστω καὶ ἀναγόμενον εἰς στρεμματικὴν δαπάνην δὲν ἐξωτερικεύη τόσον σαφῶς τὴν σημασίαν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ συνόλου. Αὕτη καθίσταται ἐμφανεστέρα διὰ τῆς ἀναγωγῆς του εἰς ποσοστὸν τῶν ὅλων ἐξόδων :

**Καλλιέργεια 621 ares γεωμήλων εἰς τὸ ἐλβετικὸν ἀγρόκτημα
Neuhof pres Birr (1918)**

	Σύνολον Φρ. ἑλβ.	Κατὰ ἑκτάριον φρ. ἑλβ.	Ἀναλογία ο ο
Ἐξοδα λιπάνσεως	1.113,53	173.32	14,49
Ἀξία βολβῶν	2.620,81	423.20	34,20
Ἡμερομίσθια	686,81	110.60	8,94
Ἔργασία ἀροτριῶντων	912,38	146.34	11,87
Προκαταβολαὶ καλλιέργειας	597,62	96.24	7,78
Τόκος ἑγγείου κεφαλαίου	448,58	72.23	5,84
Τόκος καὶ ἀπόσβεσις ἀκινήτων	125,70	20.24	1,64
Τόκος καὶ ἀπόσβεσις μηχανοργαλείων	588,63	94.80	7,65
Φόροι καὶ διαχειριστικὰ ἐξοδα	217,12	38.20	3,09
Ἔτερα ἐξοδα	352,80	55,63	4,50
Σύνολον παραγωγικῶν δαπανῶν	7.683,90	1.234,40	100 %

Ἡ τρίτη στήλη καθορίζει τὴν σημασίαν ἑκάστου κονδυλίου ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄλλα καὶ διαλίσκει τὰς ἐπικρατούσας συγκεχυμένας συνήθως καὶ ἀπατηλὰς ἐντυπώσεις. Βάσει τοιαύτης σαφοῦς εἰκόνης δύναται νὰ ἐξετασθῇ ἡ δυνατότης ἀντικαταστάσεως μιᾶς δαπάνης δι' ἑτέρας ἐν τῷ πλαισίῳ βεβαίως δεδομένων τεχνικῶν δυνατοτήτων.

Ὡς ἀξιόλογον παράδειγμα σημειοῦμεν τὸ πραγματοποιηθὲν ἐν τῷ αὐτῷ ἀγροκτήματι. Ὑπὸ ὁρισμένας οἰκονομικὰς συνθήκας καὶ τεχνικὰς προϋποθέσεις ἐπεχειρήθη ἡ πώλησις τοῦ ἀχύρου καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ διὰ προιονιδίων εἰς κατάλληλον ποσότητα. Ὁ λογαριασμός τῆς σχετικῆς ἀντικαταστάσεως ἔχει οὕτω :

	φρ. ἑλβ.		φρ. ἑλβ.
Ἀξία ἀγορασθέντων προιονιδίων	1.229,04	Ἀξία πωληθέντος ἀχύρου	2.791,45
Λιπαντικὴ ἀξία πωληθέντων ἀ-		Λιπαντικὴ ἀξία ἀγορασθ.	
χύρων	530,70	προιονιδίων.	75,93
Κέρδος ἐκ τῆς ἀντικαταστάσεως	1.107,64		
	<u>2.867,38</u>		<u>2.867,38</u>

Ἡ ἀναγωγή τῶν δαπανῶν εἰς ἑκατοστιαίαν ἀναλογίαν τυγχίνει, ἀφ' ἑτέρου, ἀπαραίτητος προκειμένου νὰ διαπιστωθῇ ἡ διαμόρφωσις ἑκάστης δαπάνης ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ σύγκρισις δύναται νὰ καταδείξῃ ὅτι ἄλλαι μὲν δαπάναι βαίνουνσι αὔξουσai ἄλλαι δὲ φθίνουσai ὥς π ο σ ο σ τ ἱ ᾶ :

Ἑκτασις	Τόκος ἐγγείου κεφαλαίου	Ἐτήσιον κόστος παραγωγῆς	% δαπάνης
5 στρέμ.	500	10.000	5 %
10 >	1000	16.000	6,2 %
.....			
Κόστος συντηρήσεως ἀροτριῶντων			
5 στρέμ.	1000	10.000	10 %
10 >	1200	16.000	7,5 %
(ποσὰ ὑποθετικά)			

Κατὰ ταῦτα προκύπτει ὅτι εἰς τὸ μικρότερον σχετικῶς κόστος, τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνουσιν αἱ μεγάλα ἐκμεταλλεύσεις, ἑκάστη ἰδιαιτέρα δαπάνη δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἀναλογικὴν σημασίαν οἷαν εἰς τὰς μικροκαλλιέργειας, ἔνθα τὸ κόστος δὲν εἶναι μόνον μεγαλύτερον ἀλλὰ ἔχει κυρίως διὰφοροὺν ἑκατοστιαίαν σύνθεσιν καὶ συννεπῶς σημασίαν.

215. Κατάταξις τῶν δαπανῶν κατὰ διαφόρους διακρίσεις. Τὰ παραγωγικὰ ἔξοδα δύναται νὰ διακριθῶσι εἰς τρεῖς, κυρίως, ἀντιθετικὰς ὁμάδας :

1. Δαπάναι σταθεραί

Τόκος παγίου κεφαλαίου, πλειονότης αποσβέσεων, μισθώματα, ἐτήσιοι μισθοί, δικαιώματα ἀγροφυλακῆς, φόροι ἐγγείου κεφαλαίου, κ. ἄ.

2. Δαπάναι χρηματικά

Χημικά λιπάσματα, μέρος ἡμερομισθίων, φόροι, διαχειριστικά έξοδα, τόκος πιστωτικού κεφαλαίου.

3. Δαπάναι ἐνεργητικά (²)

Ἔργασία καλ. οἰκογενείας, ἀροτριώντων, κόπρος.

1. Δαπάναι μεταβληταί (¹)

Σπόρος, λίπανσις, εἰδικαί τινές αποσβέσεις ἡμερομίσθια, ἀσφάλιστρα παρατεταλάξης, φόροι παραγωγῆς, κ. ἄ.

2. Δαπάναι μὴ χρηματικά

Ἔργασία καλλιεργητικῆς οἰκογενείας, καὶ ἀροτριώντων, τόκοι ἰδίου κεφαλαίου, ἀποσβέσεις, κόπρος ἰδιοπαράγωγος.

3. Δαπάναι παθητικά

Ἡμερομίσθια, διαχειριστικά έξοδα, ἀποσβέσεις.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα ἐκείτης ομάδος εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

α') Αἱ σταθεραὶ δαπάναι παραμένουσι ἄσχετοι πρὸς τὸ ἐκείστοτε καλλιεργούμενον εἶδος. Ἡ ἐκβιομηχίνισις τῆς γεωργίας ὀδηγεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ποσοστοῦ αὐτῶν καὶ συνεπῶς εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἐλαστικότητος τοῦ κόστους (¹).

β') Αἱ μεταβληταὶ δαπάναι ἐξαρτῶνται στενῶς ἀπὸ τὸ καλλιεργούμενον προϊόν καὶ δύνανται νὰ ποικίλλωσι ἐντὸς αἰσθητῶν ὁρίων. Ἡ προϋπολογιστικὴ σύγκρισις τοῦ κόστους πρὸς τὴν ἀναμενομένην ἀκαθάριστον πρὸσοδον δι' ἕκαστον προϊόν, νοῆται κυρίως ὡς σύγκρισις τῶν ἀντιστοίχων μεταβλητῶν δαπανῶν.

1) Αἱ μεταβληταὶ δαπάναι διακρίνονται περαιτέρω εἰς ἀναλογικὰς καὶ μὴ ἀναλογικὰς, κ. ἄ. Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν νὰ εἰσάλωμεν ἐνταῦθα εἰς τοιαύτας, ἢ ἀναλόγους, ἀναλυτικὰς διακρίσεις τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων καὶ ὅταν ἀκόμη δύνανται νὰ τύχωσιν ἐφαρμογῆς εἰς τὰς γεωργοοικονομικὰς ἐρεῦνας. Σχετικῶς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κόστους ἐν σχέσει πρὸς τὰς διαφόρους κατηγορίας δαπανῶν, βλ. ἰδίως Κ. Mellerowicz, Kosten etc. σελ. 322 ἐπ.

2) Τὴν διάκρισιν τῶν δαπανῶν εἰς ἐνεργητικὰς καὶ παθητικὰς, ἡ ὁποία ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν Ἀγροτικὴν Οἰκονομίαν, εἰσάγει τὸ πρῶτον—ἐφ' ὅσον τουλάχιστον γνωρίζωμεν—καὶ συσχετίζει αὐτὴν πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς παραγωγικότητος [Beschäftigungsgrad] ὁ K ü n z : Die Kostenfrage in landwirtschaftlichen Betrieb, ἐν Β. Ὑ. Γ. τομ. XVII 1933, σελ. 607 ἐπ.

3) Τοιαύτη γενικώτερον ἢ τάσις τῆς συγχρόνου οἰκονομίας, χαρακτηριζομένη ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν σταθερῶν δαπανῶν ἐναντι τῶν μεταβλητῶν. Ἡ τοιαύτη σύνθεσις τοῦ κόστους συνεπάγεται τὸ μὲν ἰσχυρῶς φθίνουσας διαμόρφωσιν διαφορικοῦ κόστους (Differentialkosten) τὸ δὲ ὑψηλὴν σιάνθημν ὀριακοῦ κόστους (Grenzkosten) φαινόμενα ἐξωθούμενα ἀμφοτέρω εἰς τὴν ὑπερπαραγωγὴν. Πρὸβλ. E. Schmalenbach : Grundlagen der Selbstkostenrechnung und Preispolitik, 5η ἐκδοσ. Leipzig. Ἐπὶ τῆς ἰδιωτοοικονομικῆς ἐρμηνείας τῶν κρίσεων. Βλ. F. Schmidt : Die Industriekonjunktur—ein Rechenfehler. Berlin 1927.

γ') Ἡ γνώσις τοῦ ποσοῦ τῶν χρηματικῶν δαπανῶν προσδιορίζει τὸ ἀπαιτούμενον χρηματικὸν κεφάλαιον, τὴν χρονικὴν αὐτοῦ κατανομήν, τὴν εὐαισθησίαν τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὰς τιμαριθμικὰς μεταβολάς, κ. ἄ. Ἡ κατάρτισις προϋπολογισμοῦ (¹) καλλιεργεῖται καὶ ἰσοζυγίου ταμειακῆς ρευστότητος προϋποθέτουσι τὴν γνώσιν τῶν χρηματικῶν δαπανῶν.

4. Αἱ εἰς εἶδος, μὴ ἀπ' εὐθείας χρηματικαὶ δαπάναι, καθορίζουσι τὸν βαθμὸν αὐταρκείας τῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ ὁποία διὰ τὰς μικροκαλλιεργείας ὑπερβαίνει ἐνίοτε καὶ τὰ 80 %/. Ὁ βαθμὸς αὐταρκείας τῶν ἀγροτικῶν μονάδων λαμβανόμενος κατὰ μέγεθος ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀντιστοιχουσῶν μονάδων—διαφωτίζει τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας πρὸς τοὺς λοιποὺς πλουτοπαραγωγικοὺς κλάδους (²).

δ') Αἱ καλούμεναι ἐνεργητικαὶ δαπάναι συμπύκνουσι ἐν πολλοῖς πρὸς τὰς μὴ χρηματικὰς τοιαύτας καὶ ἀποτελοῦσι ταυτοχρόνως πρόσδοτον τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀνάλογον πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς παραγωγικότητος καὶ συναλλακτικότητος αὐτῆς (Beschäftigungsgrad). Ἡ διττὴ αὕτη ὑπόστασις ἐπιβάλλει ἰδιαίτερον προσοχὴν προκειμένου νὰ ἐπιβληθῇ ὁ περιορισμὸς αὐτῶν.

ε') Πραγματικῶς ἐπιβαρυντικαὶ εἶναι ἀντιθέτως αἱ παθητικαὶ δαπάναι εἴτε χρηματικαὶ τυγχάνουσι (φόροι) εἴτε σταθεραὶ (ἀποσβέσεις) εἴτε μεταβληταὶ (ἡμερομίσθια πρὸς τρίτους).

Ἡ κατάταξις αὕτη τῶν δαπανῶν εἰς διακεκριμένας ομάδας ἐπιτρέπει τὴν διεξαγωγὴν ἀναριθμῆτων συγκρίσεων, συσχετίσεων καὶ διαπιστώσεων ὁδηγουσῶν εἰς πορίσματα μεγίστου πρακτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐκ τῶν τεχνοικονομικῶν (betriebswirtschaftliche) τούτων χειρισμῶν παραθέτομεν ἐλαχίστους πνὰς ἐνδεικτικῶς.

2140. Ἐπὶ τῆς ομάδος σταθερῶν—μεταβλητῶν δαπανῶν :

α) Σχέσις λιπαντικῆς ἀποδοτικότητος καὶ σταθερῶν δαπανῶν (³).

1) Ἐπὶ τοῦ γεωργικοῦ προϋπολογισμοῦ βλ. εἰδικώτερον :

J. A. Hopkins: Keeping and using farm records. σελ. 4 ἐκ. The farm budget. Iowa (U.S.A.) 1932 (Λιθόγραφον).

2) Ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς αὐταρκείας καὶ τῶν συναλλακτικῶν σχέσεων τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς τὸ περιβάλλον βλ. καὶ ἀξιόλογον μελέτην τοῦ E. L a u r : Erzeugung für den Markt oder zur Deckung des Eigenbedarfs in der Landwirtschaft, ἐν B. ü. L. Τόμ. XIX 1935 σελ. 1 ἐκ. Διὰ τὴν Ἑλβετίαν, τὸ ποσοστὸν τῆς ἰδιοκαταναλισκομένης ἀκαθαρίστου προσόδου ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον εἰς 17 ο/ο.

3) Τὰ χρησιμοποιούμενα ποσὰ λαμβάνονται ἐξ ἀναλόγων δεδομένων διερευνημένων ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ὑπὸ τοῦ D r a g o n i : op. cit. σελ. 288 ἐκ.

«Ἀρχεῖον» Δ. Καλιτσουνάκι, Τόμ. 16 (1936) Γ'

Ἔστω παραγωγικὸν τίμημα 50 δραχ. ἀναλύομεν εἰς :

σταθερὰς δαπάνας :	450	} 850, προϊόν : 150 ὀκ.
λίπανσις	100	
ἑτεραι μεταβληταὶ δρ.	300	

Ἔστω δὲ ὅτι δι' ἐντάσεως τῆς λιπάνσεως ἡ ἀποδοτικότης διαμορφοῦται ὡς ἑπεται, βάσει τῆς γνωστῆς ἀρχῆς τῆς φθινοῦσης ἀποδοτικότητος :

I	Λίπανσις	100	δραχ.	προϊόν	150	ὀκ.
II	»	150	»	»	200	»
III	»	200	»	»	225	»
IV	»	250	»	»	235	»

Ἡ προκύπτουσα διαμόρφωσις τοῦ κόστους εἶναι :

	Δαπάναι λιπάνσεως κατ' ὀκάν	Δαπάναι σταθεραὶ κατ' ὀκάν	ἑτεραι μεταβληταὶ δαπάναι	Κόστος
I Δρ.	100 : 150 ὀκ. = 0,67	δρ. 450 : 150 ὀκ. = 3	δρ. 300 : 150 = 2	= 5,67
II	150 : 200 = 0,75	450 : 200 = 2,25	400 : 200 = 2	= 5,—
III	200 : 225 = 0,89	450 : 225 = 2	450 : 225 = 2	4,89
IV	250 : 235 = 1,06	450 : 235 = 1,90	470 : 235 = 2	= 4,96

Αἱ διαμορφούμεναι ὡς ἄνω ποσοτικαὶ σχέσεις χρήζουσιν εἰδικῆς ἐμβαθύνσεως. Ὡς ἀρκεσθῶμεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι : α) ἡ ἀξία λιπάνσεως κατ' ὀκάν ἐξαγομένου προϊόντος βαίνει αὔξουσα (0,67—0,75—0,89—1,06) β) Τοῦτο θὰ ὡδήγει εἰς ἐπιβάρυνσιν τοῦ κόστους ἐὰν δὲν ἐξουδετεροῦτο ἀπὸ τὴν παραλλήλως πτωτικὴν διαμόρφωσιν τῶν σταθερῶν δαπανῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν παραγομένην ποσότητα, γ) τελικῶς ὅθεν εἰς τὴν καμπύλην τῆς φθινοῦσης ἀποδοτικότητος τῆς λιπάνσεως ἀσκεῖ, μεγίστην ἐπίδρασιν τὸ μέγεθος τῶν σταθερῶν δαπανῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ μέγεθος τῶν μεταβλητῶν τοιούτων (').

β). Διαπίστωσις καὶ ἀποφυγὴ λαμβανόντων συμψηφισμῶν.

1) Ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν δαπανῶν εἰς σταθερὰς καὶ μεταβλητάς δύναται νὰ προκύψῃ, ἀφ' ἑτέρου διὰ καταλλήλων ὑπολογισμῶν, εἰς πολὺτιμος διαγνωστικὸς δείκτης. Πρόκειται περὶ τοῦ καλουμένου νεκροῦ ἢ ἀδρανοῦς σημείου τῆς κυκλοφορίας. [point mort des entreprises, Mindestumsatz], τὸ ὅποion ἐμφαίνει τὸ ἐλάχιστον ὄριον κυκλοφορίας [ἀκαθαρίστου προσόδου] τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς κάλυψιν ὅλων τῶν σταθερῶν δαπανῶν τῆς χρήσεως καὶ τῶν μέχρι τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ σημείου τούτου, μεταβλητῶν τοιούτων. Τὸ ἀδρανὲς σημεῖον, ἐλάχιστα μελετηθὲν μέχρι σήμερον, δὲν ἔτυχεν ἐφαρμογῆς ἐπὶ τῶν ἰδιορρυθμῶν συνθηκῶν τῆς ἀγροτικῆς ἐπιχειρήσεως. Τὸ ἀνεπεξέργαστον τοῦτο θέμα φρονοῦμεν ὅτι δύναται νὰ ὡδηγήσῃ εἰς ἰδιαιτέρως ἀξιόλογα πορίσματα. Περί τοῦ ἀδρανοῦς σημείου, βλ. Μ. Τσιμάρα : Συμβολὴ εἰς τὰς ἐρεῦνας ἐπὶ τῆς δυναμικῆς ἰσορροπίας τῶν ἐπιχειρήσεων. Τὸ ἀδρανὲς σημεῖον τῆς κυκλοφορίας. Ἀθῆναι 1932. Ἐκτὸς τῆς αὐτοῦ βιβλιογραφίας βλ. καὶ K. M e l l e r o w i c z : Kosten, etc. σελ. 386 ἐπ.

Διὰ τῆς γνώσεως τῶν συνολικῶν δαπανῶν ἐκάστου κλάδου, καὶ τῶν ἀντιστοίχων προσόδων, διαπιστοῦνται αἱ ἐπιζήμια καλλιέργεια καὶ συνεπῶς ἀποφεύγονται λανθάνοντες συμψηφισμοὶ μεταξὺ κλάδων προσδοφῶρων καὶ ἐπιζημιῶν τοιούτων. Τὸ ζήτημα τοῦτο χρήζει προσοχῆς. Διότι δὲν ἀρκεῖ, ἐπὶ παραδείγματι, ὅπως τὸ παραγωγικὸν κόστος μιᾶς καλλιέργειας ἢ ἄλλου τινὸς κλάδου ἐκμεταλλεύσεως, ὑπερβαίνει τὴν ἀκαθάριστον αὐτῆς πρόσοδον, διὰ νὰ θεωρηθῇ ἀσύμφορος καὶ καταδικαστέα. Ἐν τῇ Οἰκονομικῇ τῶν Ἑπιχειρήσεων διδάσκεται ὅτι ἓνα τμήμα οἰκονομικῆς τινος μονάδος (λ. χ. κλάδος πυρὸς παρ' ἀσφαλιστικῇ ἐταιρείᾳ) τὸ ὑποῖον καταδεικνύεται λογιστικῶς ἐπιζήμιον, δύναται τελικῶς νὰ εἶναι ἐπωφελὲς ἐὰν ἡ ὑπ' αὐτοῦ καταλειπομένη ζημία εἶναι μικροτέρα τοῦ ποσοστοῦ ἐκείνου γεννητῶν σταθερῶν δαπανῶν μετὰς ὁποίας βαρύνεται τὸ τμήμα. Ἔστω ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἀκόλουθος περίπτωσις:

	Κλάδος	Α'.	Β'.	Γ'.
Δαπάναι σταθεραὶ		20	15	40
Δαπάναι μεταβληταὶ		70	85	20
Σύνολον παραγωγικοῦ τιμήματος		90	100	60
Μικτὴ πρόσοδος		120	90	80
Καθαρὰ πρόσοδος		+30	10	+20

Ὁ κλάδος β' εἶναι φαινομενικῶς ἐπιζήμιος (—10) καὶ ἐκ πρώτης ὀψεως τίθεται ζήτημα καταργήσεως αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποτελεῖ ὀργανικῶς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ἐπιχειρηματικῆς μονάδος (λ. χ. ἀροτριῶντα ζῶα). Προσεκτικῇ ἐν τούτοις παρατήρησις δεικνύει ὅτι καταργουμένου τοῦ κλάδου αἱ σταθεραὶ αὐτοῦ δαπάναι ἤθελον ἐπιπέσει (πλὴν μέρους ἴσως τῶν τόκων) ἐπὶ ἰδίων τμημάτων βαρύνουσαι ἰσοπῶσως τὸ παραγωγικὸν αὐτῶν κόστος. Ἡ συνθετικὴ ἐπιχειρηματικὴ πρόσοδος θὰ ἐμειοῦτο καταργουμένου τοῦ ἐπιζημίου κλάδου.

Ἡ περίπτωσις αὕτη δύναται νὰ τύχῃ εὐρυτάτης ἐφαρμογῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀγροτικῇ οἰκονομίᾳ διὰ τῆς παρεμβολῆς διαφόρων ἐνδιαμέσων καλλιέργειων (σκαλιστικῶν κ. ἄ.), ἔστω μὴ εὐνοουμένων ὑπὸ τῶν κλιματεδαφικῶν ὄρων καὶ συνεπῶς χαμηλῆς ἢ καὶ ἀνεπαρκοῦς ἀποδοτικότητος. Τοῦτο ἀληθεύει τοσούτω μᾶλλον ὅπου θέσιν δαπάνης ἐπέχει ἡ δημιουργουμένη δυνατὸτης ἀπασχολήσεως τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας. Τοῦτο μόνον ἀρκεῖ ὅπως θεωρηθῇ ἐπωφελὲς—ἐλλείψει καλυτέρας—οἰαδήποτε καλλιέργεια καταλείπουσα ζημίαν μικροτέραν τῆς περιλαμβανομένης εἰς τὸ κόστος ἰδίας ἐργατικῆς προσόδου.

2141. Ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν χρηματικῶν καὶ μὴ δαπανῶν ('). Ἡ κα-

1) Παράδειγμα διαστολῆς τῶν χρηματικῶν δαπανῶν καὶ προσόδων, καὶ τῆς ἀναλογίας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν δεδομένων ἐκμεταλλεύσεως, βλ. ἐν G. K l a u d e r: Betriebswirtschaft und Buchführung in der Landwirtschaft ἐν Β. ὁ. L. Τόμ. 11|1930 σελ. 694 ἐπ.

τάστροφαις πίνακος τῶν χρηματικῶν μόνον δαπανῶν μιᾶς καλλιεργητικῆς χρήσεως καὶ ἡ συσχέτισις αὐτῆς πρὸς τὴν προβλεπομένην εἰσροὴν χρήματος—χρονικῶς καὶ ποσοτικῶς—ἐπιτρέπει (διὰ καταλλήλων μέτρων) τὴν ρύθμισιν μιᾶς ὁμαλῆς ρευστότητος. Ἡ τελευταία αἴτιη παρουσιάζει σοβαρὰς δυσχερείας διότι ἡ ἀγροτικὴ ἐπιχείρησις γνῶρίζει κατὰ κανόνα μεγάλας ἐποχιακὰς μεταπτώσεις ρευστότητος. Ἡ ἔλλογος ὅθεν ρύθμισις αὐτῆς διὰ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς χρηματικῆς κυκλοφορίας περιορίζει τοὺς ἀκάρπους τόκους καὶ ἀπαλλάσσει ἐπαρκῶς ἀπὸ τῆς βεβιασμένης ἐκποιήσεως τῶν προϊόντων, ἀσκοῦσα τοιοῦτοτρόπως μεγίστην ἐπίδρυσιν ἐπὶ τῆς ἀποδοτικότητος.

2142. Ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν ἐνεργητικῶν καὶ παθητικῶν δαπανῶν. Ἀνάλογα διδάγματα προκύπτουσιν ἐκ τῆς μελέτης τῆς διακρίσεως ταύτης, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλως τε ἐθίγησάν τινα ἀνωτέρω.

215. Μελέτη μιᾶς τῶν δαπανῶν ἀπὸ ἰδιωτικοοικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως. Τὸ καταλλήλοτερον πρὸς τοῦτο θέμα ἀποτελεῖ ἡ ἐξέτασις τοῦ κόστους τῆς ἐργασίας, ἣτις ἐνδιαφέρει ἐξ ἴσου ἀμφοτέρως τὰς ἀπόψεις: τὴν ἰδιωτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν.

Τὰ ἐπόμενα στοιχεῖα λαμβάνονται καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ ἰδρύματος Pestalozzi (Neuhof) (1), ἐνθα παρὰ τοὺς μισθωτοὺς ἀγεργάτας ἀπασχολοῦνται καὶ μαθητευόμενοι τρόφιμοι, ἡ ἀπόδοσις ἐργασίας τῶν ὁποίων ὑπολογίζεται εἰς τὸ 1½ τῆς κανονικῆς τοιαύτης.

Δαπάναι ἐργασίας εἰς φρ. ἔλβ.

	1916—17	1917—18	1918—19
1. Μισθοὶ εἰς χρῆμα	1.926,60	3.886,05	4.412,01
2. Διατροφή	3 117,50	3.467,—	3.987,54
3. Ἀπόσβεσις οἰκημάτων	200,—	190,—	220,—
4. Μισθὸς διευθυντοῦ (%)	1.200,—	1.200,—	1.200,—
5. Ἀποζημίωσις τροφίμων	1.150,—	3.091,50	3.074,10
6. Διάφορα	83,20	424,09	227,65
	<u>10.677,30</u>	<u>12.258,64</u>	<u>13.121,30</u>

Τὰ ἔξοδα ταῦτα βαίνουναι αὖξοντα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος λόγῳ τῆς τιμαριθμικῆς ἀνυψώσεως τῶν εἰδῶν διατροφῆς καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ἀποδοχῶν τῶν τροφίμων. Ὑπολογιζόμενα κατ' ἐκτάριον ἀνέρχονται εἰς φρ. 286.28, 276.20 καὶ 291.91 ἀντιστοίχως. Ἡ κατὰ ἐκτάριον μείωσις τοῦ ἔτους 1917—18, παρὰ τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν ὀφείλεται εἰς αὔξησιν τῆς ἐπιφανείας, κατόπιν προσκτήσεων. Αἱ αὐταὶ δαπάναι ὑπολογιζόμεναι ἀφ' εἴρου εἰς ὅριστον κόστος τῶν ἡμερομισθίων ἐργατῶν, ἀνευ τῶν σπουδα-

1) Βλ. Les resultats de la comptabilité agricole en partie double de l' Etablissement Pestalozzi près Birr [Argovie]. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Annuaire agricole Suisse, Luerne 1919, σελ. 3 ἐπ.

στῶν δίδουσι 64, 55 καὶ 87 ἐλβ. centimes. Αἱ ὥραι ἐργασίας, ἐπιμελῶς σημειούμεναι εἰς εἰδικὰ βιβλία, ἀνῆλθον εἰς

	Σύνολον	ὥραι ἐργατῶν	ὥραι μαθητ.
1916—17	24.340	14.340	10.000
1917—18	24.981	13.912	11.069
1918—19	21.365	11.301	10.064

Ἡ μείωσις τοῦ συνόλου ὥρῶν ἀπασχολήσεως (1918) ἐξηγεῖται ὡς ἐκ τῶν καλυτέρων οἰκολογικῶν συνθηκῶν τοῦ τελευταίου ἔτους, ὃ δὲ περιορισμὸς τῶν ὥρομισθίων (11.301 ἔναντι 14.340) ἀποδίδεται εἰς τὴν αὔξουσαν ἀποδοτικότητα τῶν μαθητευομένων.

Ἡ ἐργασία κατενεμήθη ἀφ' ἑτέρου οὕτω :

	Καλλιέργεια ἀγρῶν		Καλ. φυτ. κτηνοτροφικῶν		Ἐκμετάλλευσις ζώων	
	ὥραι οἱ τοῦ συνόλου	τῶν ὥρῶν	ὥραι οἱ τοῦ συνόλου	τῶν ὥρῶν	ὥραι οἱ τοῦ συνόλου	τῶν ὥρῶν
1916—17	3.860	15,86	1.820	7,48	9.720	39,94
1917—18	4.851	16,42	2.121	8,49	9.410	37,67
1918—19	2.704	12,65	3.490	16,33	9.238	43,25

Ἡ κατανομή αὕτη εἰς ὥρας καὶ ποσοστὰ συνδυαζομένη πρὸς τὰ πραγματικὰ γεγονότα παρέχει τὴν εὐκαιρίαν ἐπωφελῶν παρατηρήσεων, ὡς καὶ τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα διὰ μίαν προϋπολογιστικὴν ἐκτίμησιν πάσης νέας καλλιεργητικῆς διαρρυθμίσεως. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἐπίσης ἡ κατανομή τῆς ἐργασίας κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους :

	1916—17	1917—18	1918—19
	ὥραι	ὥραι	ὥραι
1ον τρίμηνον	4.920	4.730	3.577
2ον »	6.750	6.188	6.144
3ον »	5.880	6.975	6.492
4ον »	6.790	7.088	5.152

Ἐπαρκὴς τοιοῦτος ἀριθμὸς δεδομένων περισσοτέρων ἐκμεταλλεύσεων ἀγροτικῆς τινὸς περιφερείας παρέχει ἐνίοτε τὴν ἐξήγησιν καὶ τὸ μέτρον τῆς πρὸς τὰ ἀστικά καὶ ἡμιαστικά κέντρα ἀμπότιδος καὶ παλιρροίας τῶν ἐργατῶν τῆς ὑπαίθρου. (ύλοτόμων κ. ἄ.) (')

1) Μιὰ σχετικῶς ὁμαλὴ χρονικὴ διανομὴ τῆς ἐργασίας δὲν ἔχει ἰδιωτικοοικονομικὴν μόνον σημασίαν, ἀλλ' εὐρυτέραν κοινωνικὴν τοιαύτην : «Anche un grande incremento di lavoro assorbito dall' unita di superficie, se non sia distribuito con una sufficiente regolarità, può portarci a situazioni non desiderabile». A. S e r p i e r i : Il compito dell' agronomo nella bonifica integrale, σελ. 9 Roma 1930.

Ἡ ποικιλία καὶ ὁ πλοῦτος τῶν δυναμένων νὰ συγκεντρωθῶσιν ἀναλόγων στοιχείων εἶναι μεγίστη, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῆς Κοινωνικῆς Ἀγροτικῆς Οἰκονομικῆς. Οὕτω λ. χ. εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα παρατίθεται παράδειγμα συσχετίσεως τῶν πληρωθέντων κατὰ ἐκτάριον ἡμερομισθίων πρὸς τὸ εἶδος τῆς καλλιέργειας :

Νότιος Αὐστρία 1926

	Ἡμερομισθία κατὰ καλλιεργηθέν ha	Ἡμέραι ἐργασίας
Καλλιέργεια ἀμπέλου	978 σελίνια	211
Καλλιέργεια δημητριακῶν	299 „	67
Δασικαὶ ἐκμεταλλεύσεις	61 „	11

Ἡ ἀγροτικὴ λογιστικὴ ἀποβιβίνει ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ ἀσφαλέστερος καὶ ἀναλυτικώτερος πληροφοριοδότης.

216. Δυνατότης σχετικῆς διαστολῆς τῶν συνδεδεμένων τιμῶν (*costi congiunti, coûts-joints*). Χάρις καὶ πάλιν εἰς τὰ λογιστικὰ δεδομένα καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐξεύρεσις ἐνὸς συμβατικοῦ βεβαίως πλὴν ἀπαραιτήτου ἀναλυτικοῦ κόστους δι' ἕκαστον προϊὸν καὶ διὰ τὰ ὑποπαράγωγα αὐτοῦ, εἰς τὴν συνηθεστάτην ἐν τῇ γεωργίᾳ περίπτωσιν τῶν συνδεδεμένων τιμῶν. (σίτος-ἄχυρα, γάλα-ἔριον-κόπρος).

Ὁ διαχωρισμὸς τοῦ ἐνιαίου παραγωγικοῦ τιμήματος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τεχνιτῆς ἐξατομικεύσεως ἐνὸς μερικοῦ κόστους δι' ἕκαστον συμπαράγωγον ἀποτελεῖ οὐσιῶδες καὶ διαμαχόμενον θέμα τῆς Ἀγροτικῆς οἰκονομίας ('). Οἰαδὴποτε καὶ ἂν προκρίνονται μέθοδοι αὗται στηρίζονται πάντοτε—ἐν μέρει τοῦλάχιστον ἐπὶ ἐσωλογιστικῶν πινων δεδομένων ('). Δὲν εἶναι ἄλλωστε τυχαῖον τὸ γεγονός ὅτι Γραφεῖα ἀγροτικῆς λογιστικῆς ἰδρύθησαν τὸ πρῶτον εἰς χώρας ἀνεπτυγμένης ζωοτεχνίας, ὡς ἡ Δανία, εἰσαχθέντα ὑπὸ

1) Ἐπὶ τοῦ ἐπιμάχου θέματος τῶν συνδεδεμένων τιμῶν ἐν τῇ ἐγγεῖρ παραγωγῇ, βλ.

W. Pauli: Produktionskostenberechnungen in bauerlichen Betrieben mit besonderer Berücksichtigung der Milchproduktion, Jena 1913.

C. Dragoni: op. cit. σελ. 609 ἐπ.

E. Laur: Grundlagen, etc. σελ. 188.

Inst. Int. d' Agr., Les Offices, etc. σελ. 81.

H. Zörner: Untersuchungen über die Bedeutung von Kalkulationen Produktionskostenrechnungen in der Landwirtschaft, ἐν Β. Ὑ. Λ. Τόμ. VI 1927, σελ. 555—609.

2) Παράδειγμα μικτοῦ (ἐσω καὶ ἐξωλογιστικοῦ), ὑπολογισμοῦ κόστους τῆς κόπρου :

α = Παραγωγικαὶ δαπάναι ἀγελᾶδων (δηλ. ἔξοδα ἐκμεταλλεύσεων + τόκος ἀπασχολ. κεφαλαίου).

τῶν συνεταιρισμῶν ἐλέγχου τῆς γαλυκτοπαραγωγῆς (1) ἐνθα ἡ ἀπομόνωσις τοῦ κόστους τοῦ γάλακτος παρίσταται ὡς πρωτεύουσα ἀνάγκη.

22. Μελέτη τῶν στοιχείων τῆς προσόδου.

220. Γενικαὶ παρατηρήσεις.—Ἡ μελέτη τοῦ μέρους τούτου προϋποθέτει τὴν ἀποδοχὴν ὁρισμῶν τινῶν ἀφορώντων τὰς ἐννοίας τῆς ἀκαθαρίστου καὶ καθαρῆς προσόδου, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ποικίλλει εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, χωρὶς ἔξ ἄλλου νὰ ἐπιτυγχάνηται ἐντὸς ἐκάστου τούτων σχετικὴ τις ὁμοφωνία. Ἄλλως νοεῖται ἡ καθαρὰ πρόσοδος ἐν τῇ Δημοσίᾳ οἰκονομίᾳ καὶ ἄλλως ἐν τῇ Οἰκονομικῇ τῶν ἐπιχειρήσεων.

Κατὰ μείζονα ὅθεν λόγον συναντῶνται δυσχέρειαι καθορισμοῦ τοῦ περιεχομένου τῶν ὄρων τούτων ἐν τῇ Ἀγροτικῇ Οἰκονομικῇ, διασταυρουμένων ἐν προκειμένῳ πλείστων ἀμφισβητήσεων (2). Τοῦτο ὀφείλεται: α) εἰς τὸ ποικιλόμορφον τῆς ἐγγείου παραγωγῆς καὶ εἰς τὴν ὀργανικότητα τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, καθ' ἣν μέρος τῶν προϊόντων καταναλίσκεται πρὸς ἀπόκτησιν ἐτέρων προϊόντων, β) εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι μεταξὺ τῆς ἀτομικῆς οἰκονομίας τοῦ ἀγρότου (*comptes du ménage*) καὶ τῆς ἀγροτικῆς ἐπιχειρήσεως δὲν ὑπάρχουσι τὰ ἐπαρκῆ (3) ἐκεῖνα διακριτικὰ ὄρια τὰ ὁποῖα διαχωρίζουν τὰς δύο σφαῖρας εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους (βιομηχανίαν, τραπεζικὴν κ. ἄ.).

Πράγματι ἡ ἀγροτικὴ πρόσοδος ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφήν :

β = Ἀκαθόριστος πρόσοδος αὐτῶν.

γ = Τοπικὴ ἀγοραία τιμὴ κόπρου

Κόστος κόπρου : $\frac{\alpha \times \gamma}{\beta}$

Ἐφαρμογή : 1. δαπᾶναι παραγωγῆς 200

2. ἀκαθάριστος πρόσοδος: Δύο μόσχοι 500

Γάλα 1000

Κόπρος ἀγοραία τιμὴ 900 2400

Κόστος κόπρου : $\frac{2000 \times 900}{2400} = 750$

Διὰ τὴν κόπρον ἐν τούτοις προτιμᾶται ἡ μέθοδος προσδιορισμοῦ τῆς λιπαντικῆς αὐτῆς ἱκανότητος καὶ ἡ ἀπ' εὐθείας ἀποτίμησις αὐτῆς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν τιμὴν τῆς ἀγοραίας λιπαντικῆς μονάδος.

1) Βλ. *Inst. Int. d'Agr., Les Offices, etc.* σελ. 144 ἐπ.

2) Πρβλ. *C. D r a g o n i* : *op. cit.* σελ. 569.

Ὁμοίως *P. C. P a t i l* : *Principles & practice of farm costing with farm studies*, σελ. 1—18, *Bombay 1933*.

3) Ὁμολογητέον ἐν τούτοις ὅτι ἡ σαφὴς ὁροσήμανσις τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ ἄλλων περιουσιακῶν ἐπενδύσεων δημιουργεῖ ἐνίοτε δισεπίλυτα προβλήματα.

Βλ. *C. h. P e n g l a o u* : *Introduction à la technique comptable*. Paris 1925.

α) Εισπράξεων ἐκ πωλήσεως προϊόντων τοῦ ἀγροκτίματος.

β) Παρασχῶν εἰς εἶδος πρὸς τὴν καλ. οἰκογένειαν, πρὸς τοὺς τροφίμους αὐτῆς καὶ τὰς προσηρτημένας ἐκμεταλλεύσεις (entreprises annexes).

γ) Προϊόντων παγίως ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ἐπενδυομένων (προϊόντα δάσους ὡς ξυλεία οἰκοδομῆς).

δ) Προσαυξήσεων τοῦ ἐμψύχου ὑποστατικοῦ (εἰς μονάδας καὶ βάρους), τοῦ ἀψύχου ὕλικου, τῶν ἀποθεμάτων, κλπ. μὴ προερχομένων βεβαίως ἐξ ἀγορᾶς.

Πολλοὶ χαρακτηρίζουν ὡς ἀκαθάριστον πρόσοδον οὐχὶ τὴν ἀκαθάριστον παραγωγήν, ἀλλὰ τὸ ἀπομένον μέρος μετ' ἀφαίρεσιν τῶν πρὸς ἀναπαραγωγὴν ἀπαιτουμένων ὑλικῶν (σπορά—λίπασμα—φάρμακα) (!). Ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ συμπίπτει περίπου (²) πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν ἰταλῶν γεωργοοικονομολόγων χρησιμοποιούμενον ὄρον καθαρόν προϊόν (prodotto netto). Οὗτοι διευκρίνουσι:

α) Τὴν ἀκαθάριστον παραγωγήν (prodotto lordo).

β) Τὰ καταναλισκόμενα ἀγαθὰ πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς (σπόροι—λίπασμα—ἀποσβέσεις).

γ) Τὴν καθαρὰν παραγωγήν ἢ «καθαρὸν προϊόν» (prodotto netto) τὸ ὁποῖον ἐμφαίνει τὰ προσθέτως δημιουργηθέντα νέα ἀγαθὰ πέραν τῶν ἀρχικῶς προϋπαρχόντων. Αὐτονόητον ὅτι τὸ «καθαρὸν προϊόν» δὲν πρέπει νὰ συγχέται πρὸς τὴν καθαρὰν πρόσοδον, δοθέντος ὅτι παριστάνει τὸ μέρος ἐκείνου τῆς ἀκαθάριστου πρόσόδου—τὸ μεγαλύτερον—διὰ τοῦ ὁποίου καλύπτονται ἅπασαι αἱ λοιπαὶ δαπάναι, ἀμείβεται τὸ ἀπασχολούμενον κεφάλαιον, πλεονάζοντος συνήθως καὶ τινος κέρδους πρὸς ἡμοιβὴν τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἀναληφθέντος κινδύνου (Risiko).

Ἡ ἀκόλουθος γραφικὴ παράστασις διευκρινίζει τὰ πράγματα:

Ἀκαθάριστος παραγωγή	
Καταναλωθέντα ἀγαθὰ:	Καθαρὸν προϊόν
Καθαρὸν προϊόν =	
1. Ἀμοιβὴ ἐργασίας:	
2. Ἑτεραι δαπάναι:	
3. Καθάρὰ πρόσοδος:	= τόκος ἀπασχολου- μένου κεφαλαίου ἐπιχειρηματικὸν κέρδος.

1) Ἐν Ἑνωμέναις Πολιτείαις θεωρεῖται συχνάκις ὡς ἀκαθάριστος πρόσοδος, ἢ μετ' ἀφαίρεσιν τῶν ἀναλώσεων (ζωοτροφῶν) τῆς καλλιεργητικῆς οἰκογενείας, ἀπομένονσα παραγωγή. Βλ. P. C. Patil: op. cit. σελ. 8.

2) Διαφέρουσι κατὰ τὰς ἀποσβέσεις.

Ἡ ἔννοια τοῦ καθαροῦ προϊόντος, ὡς ὀρίζεται ἑνταῦθα, χρησιμοποιεῖται ὅσον καὶ τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου, συμπίπτει δὲ πρὸς τὸ καλούμενον «κοινωνικὸν εἰσόδημα» (volkswirtschaftliches Einkommen) τὸ ἐμφαῖνον τὸν ὑπὸ τῆς ἀγροτικῆς ἐπιχειρήσεως παραγόμενον πλοῦτον.

Δίκην ὀρισμοῦ, τὸ 14ον Διεθνὲς Γεωργικὸν Συνέδριον τοῦ Βουκουρεστίου (1929) καθώρισε τί δέον νὰ περιλαμβάνηται ἐν τῇ ἀκαθαρίστῃ προσόδῳ καὶ τί... δὲν πρέπει νὰ περιλαμβάνηται¹⁾, ἀποδεχθὲν συνάμα τοὺς τρόπους ὑπολογισμοῦ αὐτῆς, τοὺς ὁποίους εἰσηγήθη ὁ καθ. Laur καὶ οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦνται τόσον ὑπὸ τῆς Division pour les recherches sur la rentabilité de l'agriculture suisse, ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς Γεωργικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ρώμης²⁾.

Τοὺς ὑπολογισμοὺς τούτους θέλομεν ἐπίσης ἀκολουθήσει καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν μελέτην τοῦ σκέλους τῶν προσόδων, ἐνδιαφερόμενοι πολὺ περισσότερο διὰ τὰ ἀπορρέοντα διδάγματα, ἢ διὰ τὰς ἐνδεχομένας ἐν προκειμένῳ ἀμφισβητήσεις³⁾. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρατίθενται :

α) Ὁ ἀρχικὸς ἰσολογισμὸς ἀγροκτημεταλλεύσεως, ἔνθα ἕκαστον στοιχεῖον προσλαμβάνει παραστατικὸν τι σύμβολον.

β) Κατάστασις λογαριασμῶν ἐκμεταλλεύσεως μετὰ πίνακος διαφόρων λογιστικῶν δεδομένων καὶ τῶν συμβόλων αὐτῶν.

Ἀρχικὸς ἰσολογισμὸς

Γαῖαι καλλιεργήσιμοι 250.000	J _A : Ἰδιον ἀρχικὸν κεφ. 300.000
II	[ἀρχ. καθαρά περιουσία]
M : Ἐγγειοὶ βελτιώσεις 10.000	Πιστωτικὸν κεφάλαιον 450.000
G : Οἰκοδομαὶ 140.000	[κυρίως Παθητικὸν]
P : Φυτικὸν κεφάλαιον 100.000	
Κτηματικὸν κεφάλαιον 500.000	
V : Ἐμψυχον ὑποστατικὸν 100.000	
G _α : Ἀψυχον ὑποστατικὸν 80.000	
U : Κυκλοφοριακὸν 70.000	
Καλλιεργ. κεφάλαιον 250.000	
Απασχολούμενον κεφ. 750.000	750.000
[Ἐνεργητικὸν]	

1) Βλ. Revue Int. d'Agr. : Bulletin R.E.S. No 9-1929 σελ. 351.

2) Βλ. Laur : Grundlagen etc. σελ. 109 ἐκ. Inst. Int. d'Agr. : Les Offices etc. σελ. 377 ἐκ.

Dragoni : op. cit. σελ. 579 ἐκ.

Marenghi : op. cit. σελ. 157 ἐκ.

F. Zaug : Les recherches du Secrétariat des paysans suisses sur la Rentabilité de l'agriculture, σελ. 22 ἐκ.

3) Πρβλ. W. v. Koppén : Der Reinertrag und seine Berechnung, ἐν B.ü.L. τόμ. V 1927, σελ. 270 ἐκ.

Κατάσταση λογαριασμών έκμεταλλεύσεως

	Προϊόν Α	Προϊόν Β		Προϊόν Α	Προϊόν Β
*Υλικά καταναλωθέντα	25.000	55.000	*Ακαθάριστος πρόσοδος :		
*Έτεροι δαπάναι	40.000	35.000	κόστος παραγωγής	130.000	170.000
	65.000	90.000	επιχειρηματικόν κέρδος	10.000	90.000
*Έργασία :	155.000		(Unternehmergewinn)	140.000	190.000
Μισθωτική	15.000	25.000			
Καλλιεργητ. οίκογενείας	30.000	30.000			
	45.000	55.000			
	100.000				
*Έξοδα έκμεταλλεύσεως	255.000				
Τόκος :					
Ιδίου κεφ. $300.000 \times 6\% = 18.000$	18.000	10.000			
πιστωτ. κ. $450.000 \times 6\% = 17.000$	12.000	15.000			
άπασχ. κ. $750.000 \times 6\% = 45.000$	20.000	25.000			
	45.000				
	130.000	170.000			
Δαπάναι παραγωγής	300.000			330.000	

Συμβολισμός δεδομένων έκμεταλλεύσεως

*Ακαθάριστος πρόσοδος	$R_e = 330.000$	*Ιδιαίτερα εισοδήματα	
Καθαρά πρόσοδος	$R = 75.000$	Οίκογενείας	$E_k = 17.000$
*Έξοδα έκμεταλλεύσεως	$B_A = 255.000$	Τόκος πιστωτικού κεφ.	$Z_s = 27.000$
*Επιτόκιον	$Z = 6\%$	Τόκος Ιδίου κεφαλαίου	$Z_{v1} = 18.000$
Μισθωτική εργασία	$L_A = 40.000$	Φόροι	$S_T = 10.000$
*Έργασίας καλλ. οίκογεν.	$L_1 = 60.000$	Τελικόν Ιδίων κεφάλαιον	J_e
Πρόσοδος προσηρητημένων			
*Έκμεταλλεύσεων	$E_n = 10.000$		

Βάσει τών στοιχείων τούτων θά προβῶμεν εἰς τὸν καταμερισμὸν τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου, προσδιορίζοντες τὰς κυριωτέρας κατὰ σειρὰν διακρίσεις αὐτῆς :

Καθαρά πρόσοδος (R) (Reinertrag, rendement net, Reddito dei capitali investiti).—Αὕτη, ὡς γνωστὸν, προκύπτει ἐκ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ ἀκαθαρίστου προσόδου καὶ ἐξόδων έκμεταλλεύσεως :

$$R = R_e - B_A$$

$$75.000 = 330.000 - 255.000$$

Μεταξὺ τῶν δαπανῶν (B_A) περιλαμβάνεται—ὡς ἀνωτέρω σημειοῦται μία λογικὴ ἀμοιβὴ διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς καλλιεργητικῆς οἰκογενείας (L_1). Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὸν τόκον τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου ὑπονοεῖται συμψηφιζόμενος εἰς τὸν ἀφαιρετέον καὶ εἰς τὸν ἀφαιρέτην τοῦ δεξιοῦ σκέ-

λους τῆς ἐξισώσεως· ἄλλως αἱ τιμαὶ R_e καὶ B_e θὰ ἦσαν ἀντιστοίχως $330.000+45.000$ καὶ $255.000+45.000$.

Ἡ καθαρὰ πρόσδοδος ἀποτελεῖται ὅθεν ἀπὸ δύο τινά :

α) Τὸ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος τὸ προκύπτον τοὔτέστι ἐκ τῆς ὑπερ-αξίας τῶν προϊόντων.

β) Τὸν τόκον τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου (') (ἐνεργητικοῦ).

Τὸ ἐνεργητικὸν ὁμως περιλαμβάνει, ὡς καὶ ἐν τῇ ἰσολογισμῇ ἐμφαίνεται :

α) Τὸ «κτηματικὸν» κεφάλαιον $\left\{ \begin{array}{l} \alpha_1, \text{ ἔγγειον} \\ \alpha_2, \text{ ἀκίνητοποιηθέν.} \end{array} \right.$

β) Τὸ «καλλιεργητικὸν» κεφάλαιον (β).

Ὁ τόκος ὅθεν τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου δύναται νὰ ἀναλυθῇ εἰς τόκον τῶν τριῶν συστατικῶν ομάδων αὐτοῦ ($\alpha_1, \alpha_2, \beta$). Ἐὰν ἤδη ἐκ τῆς καθαρᾶς προσόδου ἀφαιρεθῇ διαδοχικῶς ὁ τόκος ἐκάστης ομάδος, προκύπτουσι δύο σημαντικαὶ ὑποδιαρέσεις τῆς καθαρᾶς προσόδου, ἡ κτηματική καὶ ἡ ἔγγειος πρόσδοδος.

α) Κ τ η μ α τ ι κ ῆ π ρ ό σ ο δ ο ς (G_n) (Rente du domaine, Landgutsrente).

Αὕτη προκύπτει μετ' ἀφαίρεσιν τοῦ τόκου τοῦ καλλιεργητικοῦ κεφαλαίου.

$$G_n = R - \left(-\frac{U \times Z}{100} + \frac{G_m \times Z}{100} + \frac{V \times Z}{100} \right)$$

$$60.000 = 75.000 - \left(-\frac{70.000 \times 6}{100} + \frac{80.000 \times 6}{100} + \frac{100.000 \times 6}{100} \right)$$

καὶ ἐμφαίνει τὴν εἰς τὸ ἀγρόκτημα καὶ συνεπῶς εἰς τὸν γεωκλήμονα, ἀναλογοῦν μερίδιον τῆς καθαρᾶς προσόδου.

Ἐὰν ἤδη ἐκ τῆς κτηματικῆς προσόδου ἀφαιρεθῇ ὁ τόκος τῶν ἀκίνητοποιήσεων—πλὴν βεβαίως τῆς γῆς—προκύπτει ἡ :

β) Ἐ γ γ ε ι ο ς π ρ ό σ ο δ ο ς (B_n) (Rente foncière, Bodenrente, Reditto fondiario).

$$B_n = G_n - \frac{P \times z}{100} + \frac{G \times z}{100} + \frac{M \times z}{100}$$

$$45.000 = 60.000 - \frac{100.000 \times 6}{100} + \frac{140.000 \times 6}{100} + \frac{10.000 \times 6}{100}$$

1) Πλὴν τῶν ἀμφισβητήσεων αἰτινες διατυποῦνται ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑπαγωγήν τοῦ τόκου εἰς τὸ παραγωγικὸν τίμημα, συζητεῖται ἐπίσης ὁ συνυπολογισμὸς αὐτοῦ ὡς συστατικὸν τῆς καθ. προσόδου.

Βλ. Pro, B. Schmettler: Der betriebswirtschaftliche Zins. Stuttgart 1924.

Contra, K. Mellerowicz: Kosten und Kostenrechnung. Τόμ. I. Berlin 1933.

Πρὸς εὐχερεστέραν ἀντίληψιν τῶν κατηγοριῶν τούτων ἥς θεωρήσωμεν τὸν ἄγνόν τύπον τοῦ ἐπιχειρηματίου ὅστις μὴ διαθέτων ἴδια περιουσιακὰ μέσα δανεῖζεται ἅπαντα τὰ ἀπασχολούμενα κεφάλαια ἐπὶ τόκῳ. Ἐμφανὲς τυγχάνει τότε, ὅτι ἐκ τῆς καθαρᾶς προσόδου ἀπομένει αὐτῷ τὸ «ἐμπορευματικόν» καλούμενον μόνον κέρδος, ὡς ἀμοιβή τῆς παραγωγικῆς αὐτοῦ πρωτοβουλίας καὶ τοῦ ἀναληφθέντος κινδύνου. Ἡ ἀμοιβή αἴτη, ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, τείνει πρὸς τὸ μηδέν κατὰ τὰ παραδεδειγμένα ἐν τῇ θεωρητικῇ οἰκονομικῇ. Ἐὰν ὅμως ὁ ἐπιχειρηματίας τυγχάνῃ καὶ κάτοχος τοῦ γυμνοῦ ἐδάφους, θὰ δανεισθῇ τὰ ὑπόλοιπα μόνον κεφάλαια, ἡ δὲ ἀμοιβή του περιλαμβάνουσα τὸ ὀριακὸν κέρδος σὺν τῷ τόκῳ τῆς ἀξίας τῆς γῆς, ἀποτελεῖ τὴν ἔγγειον πρόσδοον. Ἐὰν ἤδη ὑποτεθῇ ὅτι κατέχει εἰς τὰ ὑπόλοιπα ἀκίνητοποιηθέντα κεφάλαια ἀπαλλάσσεται τόκου ἴσου ποσοῦ. Ἀποκομίζων πρόσδοον τινα, δέον νὰ ἀφαρέσῃ ἀπὸ αὐτῆς τὸν τόκον τοῦ «καλλιεργητικοῦ κεφαλαίου» τὸ δὲ ἀπομένον, περιεργόμενον εἰς αὐτόν, ἀποτελεῖ τὴν «κτηματικὴν πρόσδοον». Τοὺς μερισμοὺς τούτους τῆς κ. προσόδου δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν διὰ τοῦ ἐπομένου διαγράμματος :

Καθαρὰ πρόσδοος	}	Ἐπιχειρηματικὸν κέρδος	}	ἔγγειος πρόσδοος
		+		
		τόκος ἀπασχολούμενου κεφαλαίου		
			α ₁	α ₁ = ἀξία γῆς
			α ₂	α ₂ = λοιπαὶ ἀκίνητοποιήσεις
			β	β = «καλλιεργητικὸν» κεφ.

2221. Σημασία καὶ διακρίσεις τῆς καθαρᾶς προσόδου. Κατ' ἀρχὴν αὕτη θεωρεῖται ὡς ὁ ἄξων περὶ τὸν ὁποῖον στρέφεται ὅλον τὸ οἰκοδόμημα τῆς κεφαλαιακῆς οἰκονομίας (Economie de rendement, Erwerbswirtschaft) καὶ ὡς ἀπόδειξις καὶ μέτρον τῶν ἐπιτυχῶν συνδυασμῶν τοῦ ἐπιχειρηματίου, καὶ ἀποτελεῖ τὸν τελικὸν ἐκείνιον σκοπὸν ὅστις ὑπαγορεύει τὰς ἐκάστοτε προκρινόμενας τεχνικὰς διαρρυθμίσεις καὶ τοὺς χρηματικοὺς συνδυασμούς. Εἶναι ὁ καθοδηγητὴς τῆς ἐπιχειρηματικῆς προσπάθειας.

Προκειμένου ὅμως περὶ τοῦ τομέως τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας δέον νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἡ ἐκάστοτε στάθμη τῆς κ. προσόδου δὲν ἀσκεῖ τόσον ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῶν διαρρυθμίσεων

τῆς παραγωγῆς. Ὁ αὐτοκαλλιεργητὴς ἀποτελῶν ἀπανταχοῦ τὴν πλειοψηφίαν καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου συγκεντροῦνται καὶ αἱ τρεῖς ιδιότητες—κεφαλαιούχου, ἐπιχειρηματίου, ἐργάτου—ἐπιδιώκει πολὺ περισσότερον ὠρισμόν ἢ καὶ σὺν θέρειν ἀκαθάρστον πρὸς ὅδον, παρὰ ὑψηλὴν καθαρὰν τοιαύτην. Μεγίστην ἐπίσης ἀνασταλτικὴν ἐπίδρασιν ἀσχεῖ ἐν τῇ γεωργίᾳ ὁ ψυχολογικὸς παράγων (') ὅστις περιορίζει πολὺ—ὁσάκις δὲν ματαιοὶ ὀριστικῶς—τὸ κίνητρον τῆς ἱψηλῆς καθαρῆς προσόδου.

Παρὰ τοὺς περιορισμοὺς τούτους, ἡ τελευταία αὕτη συνιστᾷ πολὺτιμον διαγνωστικὸν στοιχεῖον διὰ τὰς γεωργοοικονομικὰς ἐρεῦνας. Πρὸς τοῦτο ἀνάγεται :

22100. Εἰς στρεμματικὴν καθαρὰν πρόσδοον :

α) κατὰ προϊόν, περιφέρειαν, κ.ἄ.

β) κατὰ μέγεθος ἐπιχειρήσεως

γ) εἰς συνάρτησιν μιᾶς τῶν δαπανῶν : ἐργασία, λίπανσις, κ.ἄ.

22101. Εἰς ἀποδοτικότητα τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου.

22102. Εἰς ἀποδοτικότητα τοῦ ἰδίου κεφαλαίου.

22103. Εἰς συντελεστὴν ἀποτελεσματικότητος.

22100. Ἡ στρεμματικὴ πρόσδοος λαμβάνεται ὡς ἐπιτυχὴς μονὰς συγκρίσεως μεταξὺ :

α) Περισσότερων ἰσομεγέθων καλλιεργειῶν τοῦ αὐτοῦ μὲν προϊόντος ἀλλὰ διαφόρου καλλιεργητικῆς τεχνικῆς, β) περισσότερων ἰσομεγέθων μονοκαλλιεργειῶν διαφόρων προϊόντων, γ) περισσότερων ἰσομεγέθων ἐκμεταλλεύσεων μικτῆς (φυτικῆς καὶ ζωικῆς) οἰκονομίας, πρὸς διαπίστωσιν τοῦ καλύτερου ποσοτικοῦ συνδυασμοῦ, δ) περισσότερων ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων διαφόρου ἐκτάσεως, κ.ἄ

Ἰδού δεδομένα τινὰ σχετικὰ πρὸς τὰ ἀνωτέρω :

Σύγκρισις μικτῶν ἐκμεταλλεύσεων (φυτὰ καὶ κτηνοτροφία) κατὰ περιφέρειας (?).

Κάτω Χῶραι 1929—1930

Περιφέρειαι	Ἀριθμὸς ἐκμεταλ.	Μέση ἔκτασις εἰς ha	Κ. πρόσδοος εἰς φρ. χρ., κατὰ ha
Overijssel			
ἐδάφη ἀμώδη-τυρφώδη	54	14,46	171,90
Drenthe			
ἐδάφη ἀμώδη	31	17,77	292,65
Brabant			
(βόρειον)	82	11,12	325,60

1) Βλ. καὶ M a r e n g h i : op. cit. σελ. 160.

2) Inst. Int. d'Agr. : Données comptables, σελ. 283.

Ἀποκαλυπτική τυγχάνει ἡ ἐξεύρεσις τῆς στρεμματικῆς προσόδου κατὰ μέγεθος ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν ἐπομένην περίπτωσιν. Ἡ πρόσοδος αὕτη, ὡς γνωστόν, ὑπολογιζομένη ὡς ο]ο ἀποδοτικότητα τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου, ἀκολουθεῖ κατ' ἀρχὴν τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως, αὐξομειουμένη παραλλήλως πρὸς αὐτό, μέχρι τουλάχιστον τοῦ ὁρίου τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ «ἄριστον ἐπιχειρηματικὸν μέγεθος» (dimensione ottima, optimale Betriebsgrösse). Τὰ λογιστικὰ δεδομένα ἀποκαλύπτουσι ὅμως ἐνίοτε διάφορον ποσείαν τῆς ἀποδοτικότητος:

Δ α ν ί α, 1929—1930 (¹)

	Ἐκτάρια	Μέση ἀποδοτικότης ἀπασχολ. κεφαλαίου	Ἀριθμὸς ἐκμεταλ.
Ἀγροεκμεταλλεύσεις	0—10	1,58%	154
χοιροτροφίας καὶ	10—20	1,05	101
γαλακτοπαραγωγῆς	20—30	0,99	155
	30—50	0,27	208

Ἡ καθαρὰ πρόσοδος διαμορφοῦται ἐνταῦθα ἀντιθέτως πρὸς τὰς προβλέψεις, διότι ἡ αὔξησις τῆς ἐκτάσεως ἐπιφέρει μείωσιν αὐτῆς (πρβλ. σελ. 177—178). Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὑπογραμμίζει τὴν μείζονα ἀποτελεσματικότητα τῆς διεξαγομένης εἰς τὰς μικρὰς ἐπιχειρήσεις ἐργασίας, παρέχει δέ, γενικώτερον, πρόσφορον πεδίον ἐρεῦνης εἰς τοὺς εἰδικούς.

22101. Ἡ κ. πρόσοδος ἐκπεφρασμένη ὡς ἀποδοτικότης τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου, κατὰ τὰς ἐν προκειμένῳ διακρίσεις τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων, δίδει τὴν παραγωγικὴν ἀποδοτικότητα (Produktionswirtschaftliche Rentabilität): (²)

$$\frac{\text{Κ. πρόσοδος}}{\text{ἀπασχολ. κεφάλαιον}} = \frac{75.000}{750.000} = 10 \text{ ο]ο.}$$

Ἡ ἀποδοτικότης αὕτη, ὡς ἀνάγεται εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἐπιχειρήσεων τῶν πλέον ἀντιπροσωπευτικῶν καλλιιεργειῶν περιφερείας ἢ χώρας

1) Inst. Int. d'Agr. : Données comptables, σελ. 275.

2) Ἐν τῇ Οἰκονομικῇ τῶν Ἐπιχειρήσεων, παρὰ τὴν μεγίστην ποικιλίαν τῶν χρησιμοποιουμένων διαγνωστικῶν δεικτῶν, δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπικρατήσει μία παγία ὀνοματολογία αὐτῶν. Τοῦτο προβάλλει βεβαίως δυσχερείας εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τῶν εἰδικῶν οἰκονομιῶν—ὡς ἡ ἀγροικὴ—οἵτινες ἐνίοτε παραπλανῶνται. Ἰδοὺ δειγματολόγιον τῆς σχετικῆς ποικιλίας:

Κ. πρόσοδος	} Κατὰ Nicklisch : Rentabilität des Gesamtkapitals	
ἀπασχολούμενον κεφάλαιον		
		• Mellerowicz: Unternehmungrentabilität
		• Lehmann: Produktionswirtschaftliche Rentabilität
		• Schmalz: Kapital Rentabilität

τινός, ἀποτελεῖ λαμπρὸν δείκτην κατὰ τὸν Dragoni⁽¹⁾, συγκρίσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς γεωργίας πρὸς τὰς ἄλλας παραγωγικὰς ἀσχολίας ἢ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς γεωργίας μεταξύ των, τοῦτο δὲ ἀσχέτως τῶν δανειακῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς τελοῦσι: Δεικνύει πράγματι τὸ τί ἐπέφερον τὰ κεφάλαια, ἀντικειμενικῶς θεωρούμενα καὶ ἀσχέτως τῶν ὑποκειμενικῶν συνθηκῶν προελεύσεως καὶ ἐκτοκισμοῦ αὐτῶν:

Αὐστρία 1929—1930

Ἀγροτικοὶ κλάδοι	Ἀποδοτικότητα ἀπασχ. κεφαλαίου
Καλλιέργεια ἀμπέλου	1,93 %
Δασικαὶ ἐκμεταλλεύσεις (σχεδὸν ἀμιγεῖς)	3,20 % (Μέσοι ὅροι δι' ὅλην τὴν χώραν)

Ἡ παραγωγικὴ ἀποδοτικότης ἀποτελεῖ, γενικώτερον, σπουδαιότατον στοιχεῖον μελέτης ἐν τῇ Ἀναλυτικῇ καὶ ἐν τῇ Συγκριτικῇ τῶν Ἐπιχειρήσεων. Οὕτω λ.χ. συσχετίζεται ἡ πτωρεία τῆς ἀποδοτικότητος πρὸς τὸ ἐπιχειρηματικὸν μέγεθος⁽²⁾, πρὸς τὴν κυκλοφορίαν, καὶ ἄλλους δείκτας, συναγομένων πολυτίμων συμπερασμάτων. Ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἔκτασις τῆς παρούσης περιορίζουσιν ἡμᾶς εἰς τὰς ἀπλὰς ταύτας ὑποδείξεις.

Ἄς σημειωθῇ ἐν τούτοις ἀκόμη ὅτι ἡ ἀποδοτικότης τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου—καθοριζομένη μετ' ἀκριβείας ἐπὶ τινα συνεχῆ ἔτη—παρέχει μετ' ἐπαρκεσιότητος προσεγγίσεως τὴν συνολικὴν, ὀργανικὴν⁽³⁾, τρόπον τινά, ἀξίαν τοῦ ἀγροκτήματος, καλύπτερον ἢ τὸ ἄθροισμα τῶν ἀναλυτικῶν περιουσιακῶν ἀποτιμήσεων. Εὐνόητον ὅτι ἡ συνολικὴ αὕτη ἀξία ἐξενερίσκειται ὡς κεφαλαιοποιήσις τῆς μέσης πολυετοῦς ἀποδοτικότητος πρὸς τὸ τρέχον ἐπιτόκιον⁽⁴⁾.

22102. Ἐτέρα μορφή τῆς κ. προσόδου εἶναι ἡ ἀποδοτικότης τοῦ ἰδίου κεφαλαίου, ἡ ὁποία ἐσφαλμένως ἀναζητεῖται διὰ τῆς σχέσεως:

$$\frac{\text{Κ. προσόδος}}{\text{ἴδιον κεφάλαιον}} = \frac{75.000}{300.000} = 25\% \text{ ο}$$

στερουμένης σημασίας.

1) Βλ. Dragoni: op. cit. σελ. 575.

2) Πρβλ. K. S c h m a l t z: Betriebsanalyse, σελ. 119 ἐπ. καὶ ἰδίᾳ 149 ἐπ.

3) Βλ. ἰδίᾳ W. P r i o n: Die Lehre vom Wirtschaftsbetrieb. σελ. 202 ἐπ. Der Wert des Unternehmens im ganzen. Berlin 1935

4) Βλ. E. L a u r: Die landwirtschaftliche Buchhaltung im Dienste der Bewertung von Landgütern. Veröffentlichungen des Deutschen Landwirtschaftsrates. No 14 Leipzig 1928.

Ἄπ' ἐναντίας ἀναγκῇ μεγίστην τοιαύτην τρεπομένη εἰς τὴν καλουμένην *χρηματικὴν ἀποδοτικότητα*, ἢτοι ἀποδοτικότητα τοῦ ἰδίου κεφαλαίου (*finanzwirtschaftliche R.*), ὅταν ἐκ τῆς ἀνωτέρω σχέσεως ἀφαιρεθῇ ἐκ τῆς κ. προσόδου ὁ τόκος τοῦ πιστωτικοῦ κεφαλαίου (παθητικοῦ) :

$$\text{Κ. πρόσδοδος} - \text{τόκος πιστωτικοῦ κεφαλαίου} = \frac{75.000 - 27.000}{300.000} = 16 \text{ ο}\rho\text{.}$$

ἴδιον κεφάλαιον

Ἡ χρηματικὴ αὕτη ἀποδοτικότης ἐμφαίνει οὐχί τί ἀπέδωκαν πραγματικῶς τὰ ἐπενδυθέντα κεφάλαια, ἀλλὰ τί περιέχεται εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν καλλιεργητήν. Τὸ ἐπόμενον παράδειγμα (1) ἀποσαφηνίζει τὴν διάφορον ἀποστολὴν τῶν δύο εἰδῶν ἀποδοτικότητος : τῆς *παραγωγικῆς*, ἡ ὁποία ἔχει μείζονα (2) κοινωνικὴν σημασίαν καὶ τῆς *χρηματικῆς*, ἡ ὁποία φέρει ἰδιωτικὸν κυρίως χαρακτήρα.

Ἐπιχειρηματίας διαθέτων 100.000 δραχμ. ἴδιον κεφάλαιον ἀποκομίζει πρόσδοτον 6.000. Ἡ παραγωγικὴ ἀποδοτικότης εἶναι $\frac{6.000}{100.000} = 6 \text{ ο}\rho\text{.}$ Δανειζόμενος ἑτέρας 100.000 (πρὸς 8 ορ) κατορθώνει διὰ τοῦ νέου ἐπιχειρηματικοῦ μεγέθους νὰ ἀποκτήσῃ πρόσδοτον 13.000 δραχμάς, ἢτοι $\frac{13.000}{200.000} = 6,5 \text{ ο}\rho\text{.}$ Ἡ νέα διαρρυθμίσαις ἐπηύξησε τὴν ἀντικειμενικὴν τῶν κεφαλαίων ἀποδοτικότητα (ἀπὸ 6 ορ εἰς 6,5 ορ). Δοθέντος ὅμως ὅτι τὸ πιστωτικὸν κεφάλαιον συνεπάγεται χρηματικὸν κόστος (*Finanzkosten*) δραχ. 8.000, ἡ χρηματικὴ ἀποδοτικότης ἀποβαίνει : $\frac{13.000 - 8.000}{100.000} = 5 \text{ ο}\rho\text{.}$ Ὁ ἐπιχειρηματίας ἀπέτυχε εἰς τὸν ἰδιωτικὸν του συνδυασμόν.

Ἡ πρώτη ὕθεν μορφή τῆς προσόδου, ἐφαρμοζομένη ἐν τῇ ἀγροτικῇ οἰκονομίᾳ δεικνύει τὴν πραγματικὴν τῶν κεφαλαίων ἀποδοτικότητα, ἐνῶ ἡ δευτέρα ἀπεικονίζει τὴν ἰδιωτικὴν τοῦ ἀγρότου οἰκονομίαν ἐν σχέσει πρὸς τὰς δανειακὰς του ὑποχρεώσεις. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων δεικτῶν διαφορὰ διαπιστουμένη ἀφθύνως καὶ ἀκριβῶς, θὰ ἦτο παρ' ἡμῖν—διὰ τὰ κυριώτερα τοῦλάχιστον προϊόντα ἡμῶν—ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα δοθέντος τὸ μὲν τοῦ ὑψηλοῦ διὰ τοὺς ἀγρότας μας τόκου, τὸ δὲ τῆς δυσμενοῦς μᾶλλον ἀναλογίας μεταξὺ ἰδίου καὶ πιστωτικοῦ κεφαλαίου ἣτις πιέζει τοῦλάχιστον τοὺς διὰ τῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως ἀποκατασταθέντας.

22103. Ἐτέρα εἰσέτι τροπὴ τῆς καθαρῆς προσόδου εἰς διαγνωστικὸν δείκτην εἶναι ἡ ἀναγωγὴ αὐτῆς εἰς τὸν καλούμενον : *συντελεστήν ἀποτελεσματικότητος* (*Erfolgskoeffizient*) ἐμφαίνουσα τὴν ἐκείστοτε σχέσιν μεταξὺ πραγματοποιουμένων παραγωγικῶν δαπανῶν καὶ

1) Παράδειγμα κατὰ τὸν Hoffmann : op. cit. σελ. 164 ἐπ.

2) Βλ. Nicksch : op. cit. σελ. 229. Schmalz : op. cit. σελ. 120.

τῆς ἀποκομιζομένης κ. προσόδου, ἀσχέτως τοῦ ἀπολύτου μεγέθους αὐτῶν :

$$\frac{\text{κ. πρόσσδος}}{\text{παραγωγικαὶ δαπάναι}} = \frac{75.000}{300.000} = 25 \text{ } \circ \text{ } \circ$$

Εἰς χώρας ὅπου αἱ ἀγροκεταλλεύσεις ἔχουσι καταφανῆ χαρακτηριστὴρα ὑψηλῆς κεφαλαιακῆς ἐντάσεως (Kapitalintensive) ἢ ἀποτελεσματικότητος δὲν εἶναι ἀναγκαστικῶς μεγαλύτερα ἐκείνης, ἢ ὁποία συναντῶται εἰς χώρας μὲ ἐκμεταλλεύσεις χαλαρωτέρας τοιαύτης ἐντάσεως : (1)

	Ἀριθμὸς ἐκμεταλ.	Μέση ἔκτα- σις εἰς ha	Κόστος παρ.Κ. κατὰ ha	πρόσσδος κατὰ ha	Συντελεστὴς ἀποτελεσματικό- τητος
Ἑλβετία	136	12,25	1382	252	18 ° περίπου
Αὐστρία	303	25,67	395	52	13 ° ,
Ληθουανία	100	37,34	190	32	16 ° ,

Ὁ συντελεστὴς ἀποτελεσματικότητος δὲν πρέπει ἀφ' ἑτέρου νὰ συγχέεται πρὸς τὴν ἀποδοτικότητα (2) ἐπὶ ἀνιούσῃ τοιαύτῃ ἢ ἀποτελεσματικότητος δύναται νὰ εἶναι φθίνουσα καὶ ἀντιστρόφως.

Ἐπανερχόμενοι ἤδη εἰς τὴν ἀκαθάριστον πρόσσodon δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν περαιτέρω ἕτερα τμήματα αὐτῆς, καθορίζοντες διὰ διαδοχικῶν ἀφαιρέσεων ἰσαριθμούς διαγνωστικούς δείκτας. Ἀφετηρίαν ἀποτελεῖ τὸ καλούμενον :

222. Ὀλικὸν εἰσόδημα (E_G) (*Revenu total. Rohes Gesamteinkommen*). (Ὅστις γίνεται χρῆσις τῆς μονογραφικῆς λογιστικῆς μεθόδου τοῦτο ἐξευρίσκεται ὡς διαφορὰ μεταξὺ τῆς τελικῆς καθαρῆς περιουσίας (J_E) καὶ τῆς ἀρχικῆς τοιαύτης (J_A) ἐπηυξημένης κατὰ τὰς ἀναλώσεις—εἰς χρῆμα καὶ εἶδος—τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας :

$$E_G = (J_E - J_A) + U_v$$

Ἐμφανέστερον ἔτι καθορίζεται ὡς τὸ τμήμα ἐκείνο τῆς ἀκαθαρίστην πρόσσodu τοῦ ὁποῖον ἰσοῦται πρὸς τὰ ἐξῆς στοιχεῖα :

Κ. πρόσσδος — Τόκος πιστωτικοῦ κεφαλαίου + ἡμοιβὴ καλλ. οἰκογενείας + «παραγοτικά» εἰσοδήματα.

$$E_G = (R - Z_s) + L_v + (E_M + E_H)$$

$$135.000 = (75.000 - 28.000) + 60.000 + 10.000 + 17.000$$

Συνεπεία τῆς ἑτερογενοῦς συνθέσεώς του, τὸ ὅλικον εἰσόδημα σταθερεῖται συγκριτικῆς σημασίας. Ἀποτελεῖ μίγμά τι τῶν πάσης φύσεως εἰσο-

1) Τὰ δεδομένα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Inst. Int. d'Agr. : Données comptables σελ. 238, 285.

2) Βλ. πλ. ἐν L e h m a n n : op. cit. σελ. 163 ἐκ.

«Ἀρχεῖον» Δ. Καλιτσουνάκι, Τόμ. 16 (1936) Γ'

δημάτων του αγρότου και φέρει έντελῶς ὑποκειμενικὸν χαρακτήρα διότι δὲν εἰκονίζει τὰς πραγματικὰς συνθήκας τῆς παραγωγῆς. Χρησιμεύει ἰδίᾳ πρὸς καθορισμὸν του :

223. Κυρίως ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος, (E_L) (*Revenu agricole. Landwirtschaftliches Einkommen*). Τοῦτο ἐξευρίσκεται ὅταν ἐκ τοῦ ὅλικου εἰσοδήματος ἐκπεσθῶσιν αἱ ἰδιαίτεροι πρόσοδοι αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὰς «παρ'αγροτικὰς» ἀσχολίας, οἷαι αἱ προσηρητέναι ἐκμεταλλεύσεις (μυλίσσοκομία, σιροτροφία κ.ἄ.) καὶ εἰς πᾶν ἕτερον εἰσόδημα τῆς οἰκογενείας (ἐκ συντάξεως, χρεωγράφων, οἰκιακῆς πτηνοτροφίας, κ.ἄ.). Μετ' ἀφαίρεσιν τοῦτέστι τῆς κατηγορίας τῶν χαρακτηριζομένων ὡς ἀ ν ο ρ γ ᾶ ν ο ἰ ν κ ε ρ δ ῶ ν (anorganische, Betriebsfremdegewinne) :

$$E_L = E_R - (E_N + E_H)$$

$$108.000 = 135.000 - (10.000 + 17.000)$$

Τὰ δύο τελευταῖα στοιχεῖα, δημιουργοῦνται, τὸ μὲν λόγῳ τῆς φύσεως τῆς ἀγροτικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἔνθα τὰ ὄρια τῆς «ἐπιχειρήσεως» συγχέονται πρὸς τὴν ἀτομικὴν οἰκονομίαν τοῦ καλλιεργητοῦ, τὸ δὲ ὡς ἐκ τῆς συνθετικότητος τῶν δεδομένων τὰ ὅποια παρέχονται τῷ ἐρευνητῇ ἐπὶ τῆς ὑπολογαφικῆς λογιστικῆς μεθόδου (1).

Τὸ κυρίως ἀγροτικὸν εἰσόδημα περιλαμβάνον τὸ ἐμπορευματικὸν κέρδος, τὸν τόκον τοῦ ἰδίου κεφαλαίου καὶ τὴν ἀμοιβὴν ἐργασίας τῆς οἰκογενείας, χαρακτηρίζεται ὡς «τὸ εἰσόδημα τὸ ὁποῖον δύναται νὰ καταναλώσῃ ἡ ἀγροτικὴ οἰκογένεια ἀνευ μειώσεως τῆς περιουσίας αὐτῆς» (2).

Συνιστᾷ ἀναμφιβόλως σπουδαιότατον δείκτην, χαρακτηρηστικὸν τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἔχει καλλιέργειά τις διὰ τὸν ἀγρότην, ἀναλόγως τῆς περικλειομένης ποσότητος ἀμοιβομένης ἐργασίας.

Ἐκ δεδομένων τῆς διεθνοῦς ἀγροτικῆς στατιστικῆς συνθέτομεν τὸν ἀκόλουθον συγκριτικὸν πίνακα ἐμφαίνοντα τὸ μέγεθος τοῦ ἀ γ ρ ο τ ι κ ο ῦ ε ἰ σ ο δ ῆ μ α τ ο ς, κατὰ κλάδους ἐκμεταλλεύσεως : (3)

Α Ὑ Σ Τ Ρ Ι Α 1929-30

εἰς φρ. χρ. κατὰ ha

Κλάδος	Ἀριθμὸς ἐπιχ.	Μέση ἔκτασις εἰς ha	Ἀγροτ. εἰσόδημα κατὰ ha
Γαλακτοπαραγωγή	94	37,47	98 φρ. χρ.
Βουτροφία	11	55,60	68
Ἀμπελουργία	25	5,17	399.

1) Βλ. σχ. Μέρος III.

2) Βλ. Inst. Int. d'Agr. : Données comptables, σελ. 269.

3) Βλ. σχετικὰς περιπτώσεις ἐν Inst. Int. d'Agr. : Données comptables 1929-30 σελ. 313, 321, 323, 329, 333.

Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, ὡς ἦτο ἄλλωστε ἐπόμενον, καταλείπει ἀσυνγκρίτως μεγαλύτεραν ἀγροτικὴν πρόσοδον κατὰ μονάδα ἐπιφανείας.

Ἐν τῇ προσόδῳ ὅμως ταύτῃ ἐνυπάρχει καὶ ὁ τόκος τοῦ ἰδίου κεφαλαίου ἀφαιρουμένοι τούτου προκύπτει τό :

224. Εἰσόδημα ἡ προῖον ἐργασίας (L) (Produit du travail, Arbeitsverdienst, Family Labour income (ἡ καὶ F. L. Earnings) ὅπερ ἔξευρίσεται διὰ τοῦ τύπου :

$$\frac{L}{10.000} = \frac{E_L}{108.000} - \frac{\%_v}{18.000}$$

Ὁ τόκος τοῦ ἰδίου κεφαλαίου ἀφαιρεῖται εὐλόγως διότι ἀποτελεῖ χρηματικὴν πρόσοδον (Finanzentrag) ἡ ὁποία θὰ ἠδύνετο νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀκόπως δι' ἀπλῆς τραπεζικῆς καταθέσεως. Τὸ ἀπομένον μέρος τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος, παριστᾷ τὸ καθαυτὸ εἰς τὴν γεωργικὴν ἐργασίαν ὀφειλόμενον προϊόν.

Τὸ εἰσόδημα ἐργασίας ὑπολογίζεται : α) κατὰ μονάδα ἐπιφανείας, β) καθ' ἡ ἐργατ. ἐργασίας τῆς οἰκογενείας. Φρονοῦμεν ἐν τούτοις ὅτι μείζονα σημασίαν θὰ εἶχεν ἡ ἀνιγωγὴ αὐτοῦ εἰς ποσοστὸν τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος. Πράγματι ὁ μερισμὸς τούτου εἰς τόκον καὶ προῖον ἐργασίας, καθορίζει ταυτοχρόνως καὶ τὴν φύσιν τῆς ἐπιχειρήσεως—ἡ γενικώτερον τοῦ οἴκου κλάδου—ἐὰν δηλ. ἀνήκει αὕτη εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις «κεφαλαιακῆς ἐντάσεως» ἢ «ἐργατικῆς ἐντάσεως». Τοιαύτη ἐρευνα, ἀπορρέουσα ἐκ τῶν μᾶλλον προσφάτων ἐν τῇ Ἐπιχειρηματικῇ Οἰκονομίᾳ ἀντιλήψεων δὲν ἐγένετο ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζομεν. Τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα συνοψίζει τὴν θέσιν τοῦ ζητήματος :

Ἐστῶσαν δύο ἀγροεμεταλλεύσεις ἔχουσαι 300.000 καὶ 500.000 δρχ. ἴδιον κεφάλαιον, ἀποφέρουσαι δὲ ἀντιστοίχως «ἀγροτικὸν εἰσόδημα» 25.000 καὶ 60.000 δρχ.

Ἐκτοκίζοντες τὰ σχετικὰ κεφάλαια πρὸς ἐπιτόκιον 5 0/0, ἔχομεν :

$$A \left\{ \begin{array}{l} 15.000 \text{ τόκος } Z \\ 10.000 \left\{ \begin{array}{l} \text{ἐργασία οἰκογενείας} \\ \text{ἐμπορ. κέρδος} \end{array} \right. I. \\ \hline 25.000 \end{array} \right. \quad B \left\{ \begin{array}{l} 25.000 \text{ τόκος } Z \\ 35.000 \text{ εἰσόδημα ἐργασίας } I. \\ \hline 60.000 \end{array} \right.$$

Ἡ ἐπιχείρησις A ἐνθα $Z > L$, εἶναι ἐκμετάλλευσις κεφαλαιακῆς ἐντάσεως ὀφείλουσα τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ εἰσοδήματος αὐτῆς εἰς τὸ κεφάλαιον, ἐνῷ ἡ B ἂν καὶ κατέχουσα μείζον κεφάλαιον, εἶναι ἐν τούτοις ἐπιχείρησις ἐργατικῆς ἐντάσεως, διότι $Z < L$.

Τὸ συναγόμενον συμπέρασμα εἶναι ὅτι κατέχοντες τὰ λογιστικὰ δεδομένα ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων διαφόρου περιφερείας, καλλιεργητικοῦ συστήματος κτλ. δυνάμεθα νὰ ἐμβαθύνωμεν τὴν ἱπωτέραν αὐτῶν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν, καὶ νὰ κατατάξωμεν ταύτας εἰς ὁμοειδεῖς ομάδας, ἀπὸ ἀπό-

πρὸς κοινωνικῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας τοῦλάχιστον, τοῦτο δὲ παρὰ τὰς παραπλανητικὰς συνήθως ἑξωτερικὰς των διαφορὰς.

Τὸ προϊόν ἐργασίας δύναται ἂν ἑτέρου νὰ τυχρίνη καὶ....ἀγνητικὴ ποσότης. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ἀγροτικὸν εἰσόδημα δὲν καλύπτει τὸν τρεχούμενον τόκον τοῦ ἰδίου κεφαλαίου. Ἡ περίπτωσις δὲν εἶναι σπανία ἀπαντᾷται συχνάκις εἰς τὰς βαμβυκοκαλλιέργειας τῶν Ἰνδιῶν : (1)

Δεδομένα ἀγρομεταλλεύσεως 50 acres τῆς περιφερείας Kandesh (Ἰνδιῶν) (1928—1929), εἰς Rs (Ρουπίας.)

Καλλιέργειαι	Ἑκτα- ραι	Ἀκαθάρι- στος προσόδος	Κόστος παραγωγῆς (πλὴν ἐργασίας οἰκογενείας)				Προϊὸν ἐργασίας
			Λιποφω- ρισμοῦ	Τόκος καλλιερ- γητ. ἀκίνητο- ποιήσεων	Τόκος ἐγγείου κεφαλαίου	Σύνολον 4+5+6	
1	2	3	4	5	6	7	8
Βάμβαξ	24.3	488.0.0	446.0.4	35.12.1	364.15.3	846.11.8	-358.11.8
Ἄλλαι καλλ.	25.6	-	-	-	-	-	-
Σύνολον	49.9	1850.0.0	1070.3.0	104.10.5	756.1.5	1930.14.10	80.14.10

Τὸ ἀγροτικὸν εἰσόδημα εἶναι :

Τόκος κυκλοφοριακοῦ καὶ ἀκίνητοποιήτου κεφαλαίου 104.10.5

Τόκος ἐγγείου κεφαλαίου 756.1.5

Εἰσόδημα ἢ προϊόν ἐργασίας 80.24.10

+779.13.0

Ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω ὅτι τὸ εἰσόδημα τῆς οἰκογενειακῆς ἐργασίας ἀνάγεται εἰς στρεμματικὸν εἰσόδημα. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὅσον μικροτέρα ἡ ἔκτασις τῆς ἐκμεταλλεύσεως τόσον ἡ ἀναλογουσα ἀμοιβὴ τῆς ἰδιοκαλλιερ-
γείας εἶναι μεγαλυτέρα.

Τί ἀποκομίζει παρ' ἡμῖν, κατὰ στρέμμα, ὁ σταφιδολαρυγγωγός, ὁ κα-
πνοκαλλιεργητὴς ὡς κέρδος ἐκ τοῦ προϊόντος καὶ ἀμοιβὴν τῆς οἰκογενεια-
κῆς ἐργασίας; Ἐξωλογιστικοὶ ὑπολογισμοὶ ἀδυνατοῦσι νὰ καθορίσωσι τὴν
φθίνουσαν αὐτῶν ἀπόδοσιν ἐπὶ αὐξοῦσῃ ἐπιφανείᾳ. Ἰδοὺ σχετικὰ ποσὰ λο-
γιστικῆς προελεύσεως διὰ τὴν Λ ε ι τ ο ν ί α ν (1929—30) :

(εἰς φρ. χρ. κατὰ ha)

Ἐκμεταλλεύσεις:	Κάτω τῶν 20 ha	119
μικταὶ (δημητριακά)	20 — 50	62
τεύελα, κτηνοτροφία	ἄνω τῶν 50	32

Τὸ προϊόν ἐργασίας τοῦ καλλιεργητοῦ (Produit du travail, Arbeits-
verdienst) δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ἀπ' ἑτέρου πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς
ἀκαθαρίστου προσόδου τὸ κεκαθαρισμένον παντὸς κέρδους καὶ ἐμφαῖνον τὴν
ἀμοιβὴν τῆς οἰκογενειακῆς καὶ μισθωτικῆς ἐργασίας ὁμοῦ καὶ τὸ ὅποιον
ἀποδίδεται ἰταλιστὶ ὡς Reddito di lavoro manuale.

1) Βλ. P. C. P a t i l : Principles, etc. op. cit. σελ. 495, ἀνάλογα δὲ πα-
ραδίδονται ἀγνητικοῦ εἰσοδήματος ἐργασίας, ἐν σελ. 564, 637, 695, 891.

Ἡ γνώσις τοῦ γενικωτέρου τούτου εισοδήματος ἐργασίας εἶναι ἀναμφιβόλως θεμελιώδους σημασίας διὰ τὴν Ἀγροτικὴν (Οἰκονομικὴν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν, διότι ἐμφαίνει πῶς μερίζεται μεταξὺ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς τὸ προϊόν τῶν ἀγρῶν. Διὰ τὴν προπολεμικὴν Ἰταλίαν ὁ Α. S e r p i e r i παρέχει, ἐξωλογιστικῶς, τὰ ἑξῆς στοιχεῖα : ⁽¹⁾

Καθαρὸν προϊόν (prodotto netto)	6 600	ἐκ. λ. ἰτ.
Πρόσθετος ἐγγείου ἰδιοκτησίας	2.600	
Πρόσθετος λοιπῶν κεφαλαίων	1.050	3.658
Πρόσθετος ἐργασίας		2.950
		<u>6 600</u>

Βρίσκει τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς παρέχονται σήμερον ἀναλυτικὰ δεδομένα, κατὰ περιφερείας καὶ καλλιεργητικὸν σύστημα :

Ἀμοιβὴ χειρονακτικῆς ἐργασίας ⁽²⁾ ⁽³⁾
εἰς λ. ἰτ. κατὰ ἐκτάριον καὶ ὡς ποσοστὸν τοῦ «καθαροῦ προϊόντος».

Π ε ρ ι φ ε ρ ε ι α ι	1925			1926			1927		
	Λίρ.	Ἴτ.	%	Λίρ.	Ἴτ.	%	Λίρ.	Ἴτ.	%
Πεδεμοντιῦ προεξαρχοῦσης									
ὄρυζοκαλλιεργείας	2 389	45		1.999	42		1.902	56	
Λομβαρδίας ὁμοίως	1.486	52		1.519	60		1.430	81	
Λομβαρδίας προεξαρχοῦσης									
γαλακτοπαραγωγῆς καὶ ὄρυζοκαλλιεργείας	2.501	59		3.073	71 [•]		3.073	72	
Μεγάλαι ἐκμεταλλεύσεις σιτηρῶν μεσημβρινῆς Ἰταλίας	414	35		492	53		552	118	

Ἐὰν ἤδη ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ εισοδήματος (Revenu agricole) ἐκπεσθῇ ἡ ἀμοιβὴ τῆς καλλιεργητικῆς οἰκογενείας, ἐξενδρίσκεται ἡ :

225. Πρόσθετος καθαρῆς περιουσίας (Zv) (Rente de la fortune nette, Vermögensrente) προκύπτουσα ἐκ τοῦ τύπου :

$$\begin{array}{rclclcl} Z_v & = & E_L & - & L_1 \\ 48.000 & = & 108.000 & - & 60.000 \end{array}$$

Ἡ πρόσθετος αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ὀργανικῶν κερδῶν καὶ τοῦ τό-

1) Βλ. Α. S e r p i e r i : La guerra e le classi rurali italiane. Εἰσαγωγὴ σελ. 1—21. Συλλογὴ : Storie economica e sociale de la guerra mondiale, Seria Italiana. Bari 1930.

2) Βλ. G. T a s s i n a r i : op. cit. σελ. 264, 266 ἐνθα καὶ ἐνδιαφέροντα σχόλια ἐπὶ τῆς ἐργασίας, σελ. 279 ἑπ.

3) Ἐπίσης, ἐπὶ τῆς προσόδου ἐργασίας ὡς διαμορφοῦται αὕτη ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ἐνώσει, βλ. Α. W. T s c h a j a n o f f : Die Landwirtschaft des Sowjetbundes (etc) ἐν B.ü.L. σελ. 597, τόμ. III 1926.

κου τοῦ ἰδίου κεφαλαίου, ἀναγομένη δὲ εἰς ποσοστὸν τοῦ τελευταίου τοῦτου δίδει τὴν $\chi\rho\eta\mu\alpha\tau\iota\kappa\eta\nu$ ἀποδοτικότητα, ἣτοι :

Ὁργανικὸν κέρδος+τόκος ἰδίου κεφαλ. = Καθ. πρόσ. — τόκος πιστωτικοῦ κεφαλαίου

$$\begin{array}{r} \text{ἴδιον κεφάλαιον} \\ 30.000 + 18.000 \\ \hline 300.000 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{ἴδιον κεφάλαιον} \\ 75.000 - 27.000 \\ 300.000 = 16\% \end{array}$$

Ἐὰν ἀπὸ τῆς προσόδου κ. περιουσίας ἀφαιρεθῇ ὁ τόκος τοῦ ἰδίου κεφαλαίου ἀπομένει τό :

226. **Ἐπιχειρηματικὸν ἀποτέλεσμα** (U_a) (*Bénéfice (ou) ouvent. perte) de l'entrepreneur, Unternehmergewinne und=verlust*) ὁπερ ἐξευρίσκεται σινηθέστερον διὰ τοῦ τύπου :

$$\begin{array}{rcl} U_a & = & E_L - (L_i + Z_v) \\ 30.000 & = & 108.000 - (60.000 + 18.000) \end{array}$$

Ἀπὸ τῆς κατηγορίας ταύτης διαφέρει ὀλίγον ἢ ὑπὸ τοῦ $L_{a u r}$ εἰσαγομένη διάκρισις τῆς :

2260. **Διαφορικῆς καθαρᾶς προσόδου** (R) *Reinertragdifferenz, Ecart de rendement net*, ἡ ὁποία προκύπτει διὰ ἐκ τῆς κ. προσόδου ἀφαιρεθῇ ὁ τόκος τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου—ὅποτε ἀπομένουν μόνον τὰ ὀργανικὰ κέρδη—οὐχὶ ἐπὶ ἐνιαίῳ τι ἐπιτοκίῳ, ὡς ἐγένετο ἂνωτέρω, ἀλλὰ ἐπὶ διαφορικῇ τοιούτῃ. Τὸ ἐπόμενον παράδειγμα διασαφηνίζει τὴν διαφορὰν (').

Ἀπασχολούμενον κεφάλαιον (ἐνεργητικόν) $100.000 \times 4\% =$ τόκος 4.000
Πιστωτικὸν κεφάλαιον (παθητικόν) : $60.000 \times 4,5\% =$ τόκος 2.700
Ἰδιον κεφάλαιον (καθαρά περιουσία) : $40.000 \times 4\% =$ τόκος 1.600
Καθαρά πρόσοδος : 4.400

Βάσει τούτων ἔχομεν :

Ἐπιχειρηματ. ἀποτέλεσμα (U_a) = Κ. πρόσοδος — Ἐνιαῖος τόκος ἀπασχολ.
= 4.400 — 4.000 = 400 [κεφαλαίου

Διαφορικὴ κ. πρόσοδος (R_D) $\left. \begin{array}{l} = \text{Κ. πρόσοδος} - \text{τόκος παθητικοῦ } \tilde{a} 4\frac{1}{2}\% \\ = 4.400 - (2.700 + 1600) = 100 \end{array} \right\}$ τόκος ἰδίου κεφ. $\tilde{a} 4\%$

Ὁ καθιερωμένος τύπος εἶναι :

$$R_D = R - R_i$$

Κατὰ τὸ ἡμέτερον δὲ γενικὸν παράδειγμα, καὶ μὲ ἐπιτόκιον πισθητικοῦ 8% (36.000) ἔχομεν : $21.000 = 75.000 - (36.000 + 18.000)$

$$\begin{array}{l} \text{Ἦτοι } U_a = 30.000 \\ R_D = 21.000 \text{ (')} \end{array}$$

Τέλος δυνάμεθα νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ ἰδιαίτερος σημαῖνον μέρος τῆς ἀκαθαρστοῦ προσόδου, τὸ καλούμενον :

1) Ἐκ τοῦ $L_{a u r}$: Grundlagen, etc. σελ. 108.

227. Κοινωνικὸν εἰσόδημα (Εν) (*Volkswirtschaftliches Einkommen, Revenu économique, Reddito sociale* ἢ *Prodotto netto*). Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος :

1. τῶν ἐργατικῶν ἡμερομισθίων = L_A
2. τῶν φόρων = St
3. τῆς ἀμοιβῆς τῆς καλλ. οἰκογενείας = L_1
4. τῆς προσόδου κ. περιουσίας = Z_v
5. τῶν παθητικῶν τόκων = Z_s

$$\begin{aligned} \text{Εν} &= (L_A + Z_s + St) + (L_1 + Z_v) \\ 185.000 &= (40.000 + 27.000 + 10.000) + (60.000 + 48.000) \\ &\quad (\text{καταβαλλόμενα πρὸς τρίτους}) \quad (\text{μὴ καταβαλλόμενα}) \end{aligned}$$

Ἐγνωρίσαμεν ἤδη ὅτι τὸ κοινωνικὸν εἰσόδημα δὲν εἶναι παρὰ τὸ καθαρὸν προῖον (*prodotto netto*) ἥτοι τὸ ἀπομένον μέρος τῆς ἀκαθαρίστου παραγωγῆς μετ' ἀφαιρέσεων τῶν καταναλωθεισῶν ἀξιών. Ἐμφαίνει ὅθεν τὴν τελικὴν αὔξησιν πλούτου τὴν ὁποίαν ἐπέφεραν ἡ δραστηριότης τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τοῦτο ἀσχετῶς ἐπιχειρηματικοῦ ἀποτελέσματος, τὸ ὅποιον δύναται νὰ εἶναι καὶ ἀρνητικόν.

Τὸ κοινωνικὸν εἰσόδημα, ὅπως γενικότερον, ὅλοι οἱ ἀνωτέρω διαγνωστικοὶ δείκται, ἀνάγεται εἰς στρεμματικὴν ἀπόδοσιν ἢ ἀπόδοσιν ὥρειάς ἐργασίας.

Εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα παριτίθεται πίναξ (?) τοῦ Κοινωνικοῦ εἰσοδήματος τὸ ὅποιον ἀποφέρουν ἐκμεταλλεύσεις διαφόρου ἐργατικοῦ κλάδου εἰς τρεῖς χώρας.

Ἐκ τῆς ἐπισκοπῆσεως τῶν σχετικῶν ποσῶν προκύπτει, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι, ἡ γεωργία παράγει, ἐν Αὐστρίᾳ, πλούτον 303 φρ. χρ. κατὰ ἑκτάριον, ἐνῷ ἡ κτηνοτροφία μόνον 159, ἥτοι περίπου τὸ ἥμισυ. Ἡ ἀκριβὴς αὕτη διαπίστωσις—καὶ αἱ ἀνάλογοι αὐτῇ—παρέχει θετικὸν ἔδαφος περαιτέρω συσχετίσεων καὶ ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας (*).

1) Σχετικῶς πρὸς τοὺς δείκτας τούτους ὡς παρατηρηθῇ ὅτι προκειμένου μὲν περὶ τῆς ἀπλογραφικῆς λογιστικῆς μεθόδου ἔνθα τὸ U_0 ἀποτελεῖ ἄγνωστον, εὐρισκόμενον διὰ τοῦ $R - (Z_s + Z_v) = U_0$, εἶναι συμφωνότερον πρὸς τὴν πραγματικότητα νὰ λαμβάνητε διαφορικὸν ἐπιτόκιον, ὅποτε τὸ ἐξαγόμενον χαρακτηρίζεται ὡς R_D . Προκειμένου ὅμως περὶ τῆς διγραφικῆς μεθόδου ἔνθα τὸ U_0 δίδεται ὡς ὑπόλοιπον τοῦ λογαριασμοῦ « Λ ποτελέσματα χ ρήσεως» ἡ προσαύξεσις τούτου διὰ τοῦ διαφορικοῦ ἐπιτοκίου ἀλλοιώνει τὴν ἀξίαν τῆς R .

2) Στοιχεῖα συγκεντρωθέντα ἐκ τοῦ *Inst. Int. d'Agr. : Données comptables 1929—1930*.

3) Τὸ κοινωνικὸν εἰσόδημα ἀνάγεται ἀφ' ἐτέρου εἰς ποσοστὸν τῆς ἀκαθαρίστου παραγωγῆς. Ἡ ἑκτασις τῆς παρούσης δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ἀναλυτικὰ ποσὰ ἐκ τῶν ἐρευνῶν τοῦ *Tassinari*, διὰ τὴν Ἰταλίαν. Ἀναλόγως τῆς καλλιέργειας καὶ τῆς περιοχῆς τὸ καθαρὸν προῖον κυμαίνεται ἀπὸ 50—99 ο|ο τῆς ἀκαθαρίστου τισαύτης με μέσον ὄρον περὶ τὰ 70—80 ο|ο. Ἡ γνῶσις τῶν ποσοστῶν τούτων ὑποβοηθῇ σημαντικῶς τὴν ἀκριβεστέραν ἐξέυρεσιν τοῦ ὅλου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Πρὸβλ. σχ. *G. Tassinari : op. cit. σελ. 259* ἐπ.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (εξ οφάγια χρυσά)

κατά ha

	'Αμοιβή έργασίας			Καθαρή πρὸςδοτος			'Αμοιβή έργασίας			Καθαρή πρὸςδοτος			Συνολὸν			Καθ' ἑμ- εραν ἐργασίας μισθωτῶν καὶ οἰκονομίας
	Μισθωτῶν	Οἰκονομίας	Συνολὸν	Φόροι	Συνολὸν	Μισθωτῶν	Οἰκονομίας	Συνολὸν	Φόροι	Συνολὸν	Μισθωτῶν	Οἰκονομίας	Συνολὸν	Φόροι	Συνολὸν	
Ἐμεταλλεύσεις																
1. Φυτικῆς οἰκονομίας																
Λύσιγία	102	126	228	23	251	38,62	41,53	80,15	7,55	87,70	17,30	23,85	41,15	1,11	42,26	3,52
Τσεχοσλοβακία	112	161	273	15	288	99,84	42,88	142,72	1,11	143,83	23,17	16,99	40,16	2,05	42,21	3,81
Ρουμανία	31	66	97	4	101	16,46	35,10	51,56		51,56	16,39		16,39		16,39	—
2. Ζωικῆς οἰκονομίας																
Αἰσγία	51	72	123	7	130	32,04	44,99	77,03	4,12	81,15	18,85		18,85		18,85	3,30
Τσεχοσλοβακία	104	157	261	12	273	31,87	48,94	80,81	3,55	84,36	16,34		16,34		16,34	3,31
Βουλγαρία	29	139	168	12	180	9,02	44,01	53,03	3,85	56,88	13,12		13,12		13,12	3,32

228. Γραφική παράσταση. Χάριν πληρεστέρας και ασφατέρας αντίληψως τών διαφόρων τμημάτων τής ἀκαθαρίστοι προσόδου, και τής συνθέσεως εκάστου τούτων, παρατίθενται τήν ακόλουθον συνοπτικήν γραφικήν παράστασιν :

Α Κ Α Θ Α Ρ Ι Σ Τ Ο Σ Π Ρ Ο Σ Ο Δ Ο Σ

R_e ==	Τόκος πωτ. 27.000	Εκχειρ. κέρδος 30.000	τόκος ιδίου κεφ. 18.000	Έργασία πληρογενούς 10.000	Φόρος 10.000	Έργασία Μισθωτοών 10.000	Έκτρασι δαπάναι 145.000	Ανόργανα κέρδη 27.000	==33.000(κκ)
R ==	27.000	30.000	18.000						Καθαρά πρόσοδος = 75.000
E_n == ●		30.000	18.000	10.000	27.000 (ανόργανα κέρδη)				Όλκον εισόδημα = 135.000
E_i ==		30.000	18.000	10.000					Άγροτικών εισόδημα = 108.000
L ==		30.000		10.000					Προϊόν εργασίας = 30.000
Z_v ==		30.000	18.000						Πρόσοδος κ. περιουσίας = 48.000
U_g		30.000							Επιχειρηματικών κέρδος = 30.000
E_v ==	27.000	30.000	18.000	10.000	10.000	10.000			Κοινωνικόν εισόδημα = 145.000

**ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΣΜΩΝ
ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΟΔΟΥ**

Λογαριασμοί παραγωγής

Δαπάναι	Κόστος
1 άμειβή οίκογεν.	
2 τόκος άπασχολ. κεφαλαίου	

Προϊόντα

3	κόστος κέρδος	πωλήσεις ανάλωσεις
---	------------------	-----------------------

Αποτελέσματα χρήσεως

4	έξισωσις	3 κέρδος έμπορευματικών
---	----------	----------------------------

Τόκοι (πρόσδοξ)

5	έξισωσις	2 τόκος άπασχολουμένου κεφαλαίου
---	----------	-------------------------------------

Τόκοι (δαπάνη)

6	τόκοι πιστωτικού κεφαλαίου	7 έξισωσις
---	-------------------------------	------------

Χρηματικοί λογαριασμοί

	6 διακανονισμός πιστωτ. τόκων
--	----------------------------------

Καθαρά πρόσδοξ (R)

8 έξισωσις	4 κέρδος έμπορ. 5 τόκος άπασχολ. κεφαλαίου
------------	---

Πρόσδοξ καθ. περιουσίας (Zv)

7 τόκος πιστωτικού κεφαλαίου 9 έξισωσις	8 καθαρά πρόσδοξ
---	---------------------

Άγρετιχόν εισόδημα (Ei.)

10 έξισωσις	1 άμειβή καλ. οίκογενείας 9 πρόσδοξ έκ του ιδίου κεφαλαίου
-------------	---

Προϊόν έργασίας (L)

11 τόκος ιδίου κεφαλαίου 13 έξισωσις	10 εισόδημα έκ του κτήματος
--	--------------------------------

Τόκος ιδίου κεφαλαίου

12 έξισωσις	11
-------------	----

Όλικόν εισόδημα (Eκ)

έξισωσις διά λισμών διανομής άποτελεσμάτων	12 τόκος ιδ. κεφ. 13 προϊόν έργασίας 14 πρόσδοξ άγρ. οίκοτεχνίας 15 ιδιωτ. πρόσδοξ
---	--

3. ΕΤΕΡΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

30. Δυνατότης εισαγωγής τής φορολογίας κ. προσόδου.

Η σημασία των λογιστικών δεδομένων δέν περιορίζεται μόνον εις τας γεωργοοικονομικάς έρεύνας, άλλ' έκτείνεται μέχρι τής Δημοσίας οικονομικής, διότι τὰ δεδομένα ταύτα άποτελοῦσι τήν βάση διὰ τήν επίλυσιν του δυσχερούς προβλήματος τής φορολογίας τής έγγείου παραγωγής.

Παρά τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας συναντᾷ εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἡ γενίκευσις τοῦ φόρου καθαρῶς προσόδου, αὕτη κατέστη δυνατὴ εἰς τὰς γεωργικῶς ἐξειλιγμένας χώρας, χάρις εἰς τὴν ταιντόχρονον εἰσαγωγὴν καὶ διάδοσιν τῆς ἀγροτικῆς λογιστικῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ, εἰδικώτερον, εἰς τὰ παρ' ἡμῖν πράγματα ἄς μὴ παρέλθῃ ἀσχολίαστον τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀποτυχία τῆς φορολογίας καθαρῶς προσόδου, ἡ ὁποία ἐθεσπίσθη διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1919, ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν πολλῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων (κτηματολόγιον, νομισματικὴ σταθερότης, κατάλληλος φοροτεχνικὴ ὑπηρεσία) μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡμελιώδη θέσιν ἀποδίδομεν εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀγροτικῆς λογιστικῆς.

Εἰς τὴν φορολογίαν τῆς καθαρῶς προσόδου ὑπάγονται σήμερον τὰ εἰσοδήματα ἐξ ἐκμισθώσεως γαιῶν (κατηγορία Β' Κώδικος Φ.Κ.Π. (ἀριθ. 12—13) καὶ αἱ κτηνοτροφικαὶ ἐπιχειρήσεις (κατηγορία Ε') μετ' ἀφαίρεσιν ἐλαχίστου ὁρίου συντηρήσεως δρ. 25.000, οὕτως ὥστε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων δὲν ἔμπιπτει εἰς τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους.

Ὀφισιαστικῶς ὕθεν ἡ φορολογία καθαρῶς προσόδου ἀτονεῖ ἀπολύτως παρ' ἡμῖν ἐνῷ ἀντιθέτως ἐπικρατεῖ ἡ μᾶλλον ἀντιοικονομικὴ φορολογικὴ πολυνομία. Σχετικοὶ ὑπολογισμοὶ (1) καταδεικνύουν τὴν ἐπαχθὴ ἐπιβάρυνσιν ὠρισμένων εἰδῶν, ὡς ὁ καπνός, (13,70 ἐπὶ τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς πλεόν των 24 ο]ο ἐπὶ τῆς καθαρῶς τοιαύτης, ἐπιβάρυνσις ἡ ὁποία καθίσταται ἔτι μεγαλυτέρα ἐν ὧρα ὑποτιμίσεως τοῦ προϊόντος (2). Ἐξ ἴσου ἀντιοικονομικὴ διαπιστοῦται (3) καὶ ἡ στρεμματικὴ φορολογία τῶν δασῶν.

Ἡ ἀνικατάστασις τοῦ φορολογικοῦ τούτου πληθωρισμοῦ διὰ τοῦ Φ.Κ.Π., ἂν καὶ οὐχὶ εὐχερὴς, καθίσταται ἐπιτακτικὴ (4). Προϊνοθέτει ὅμως τὴν ὑπαρξίν Γραφείων ἀγροτικῆς λογιστικῆς ἱκανῶν νὰ προσδιορίσωσι ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων τὴν μικτὴν καὶ τὴν καθαρὰν πρόσοδον μεγάλου ἀριθμοῦ ἐκ τῶν μᾶλλον τυπικῶν ἐκμεταλλεύσεων, κατὰ περιφερείας, καλλιέργειας, ἔκτασιν κτλ. Ἐλλείψει τοιαύτης ἀπαραιτήτου βάσεως τόσον διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν, ὅσον καὶ διὰ τὴν μετέπειτα βεβαίωσιν. ὁ Φ.Κ.Π. δύναται νὰ ἀποβῇ διττῶς ἀλυσιτελεῖς: εἴτε διὰ τῆς διανοιγομένης διαφυγῆς, εἴτε ἀντιθέτως διὰ τῆς καταθλιπτικῆς ἐπιβα-

1) Βλ. Α. S b a r o u n i s : L'impôt sur le revenu en Grèce, σελ. 106 ἐπ. Athènes 1934.

2) Βλ. Χ ρ. Ε ὕ ε λ π ί δ η : Ἡ γεωργικὴ κρίσις ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι, σελ. 62, Ἀθήναι 1931.

3) Βλ. ἐκτενὴ χρητικὴν ἀνάλυσιν κτθ. Π. Κ ο ν τ ο ὕ : Ἀμεσοὶ δασικοὶ φόροι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν Ἐπιθεωρήσει Κοινωνικῆς καὶ Δημοσίας Οἰκονομικῆς. Τεύχος Γ' 1932, 184 σελ. 383 ἐπ.

4) Ἡ συστηματοποίησης τῆς ἐγγείου φορολογίας μας ὑπὲρ ποτε ἐπιβάλλεται

ρίνσεως τοῦ ἀγρότου ἐξ ἀγνοίας τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν τῆς ἐγγείου παραγωγῆς.

31. Οἰκονομικὴ διαπαιδαγώγησις τοῦ ἀγρότου (1).

Ἡ ἀπ' εὐθείας τήρησις, ἔστω καὶ ἀπλῶν λογαριασμῶν διὰ τοῦ ἀγρότου, ὥς καὶ ἡ πληρεστέρα λογιστικὴ ἐποπτεία διὰ τῶν Γραφείων Α. Α. ἀσκεῖ ἐξόχως ἐνεργητικὴν ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο διεπιστώθη εἰς ὅλας τὰς χώρας.

Πράγματι ἡ διὰ τῶν ἀριθμῶν τάξις ἀποτελεῖ τὴν ἀρίστην διαπαιδαγώγησιν πρὸς τὸ οἰκονομικῶς σκέπτεσθαι, προωθεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως, ἐθίζει πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς παραγωγικῆς δαπάνης καὶ καθιστᾷ τὸν ἀγρότην ἀσυγκρίτως συνεπέστερον πρὸς τὰς παντοειδεῖς χρηματικὰς τοῦ ὑποχρεώσεως. Ἡ συνεχὴς ὑποβολὴ τῶν ποσῶν ὁξύνει τὴν παρατηρητικότητά, τὴν σύγκρισιν, «οἰκοκυρεῖ» τὸν ἀγρότην.

Δὲν ἐξετάζεται ἐνταῦθα ἐν καὶ μέχρι ποίου σημείου εἶναι κατορθωτὴ παρ' ἡμῖν τοιαύτη ἀπ' εὐθείας τήρησις λογαριασμῶν, Προέχει πρὸς στιγμὴν ἡ ἔξαρχσις τῆς δυσεξηγήτου ἴσως, πλὴν ἀποδεδειγμένης σημασίας τῶν «λογιστικῶν σημειώσεων» τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας. Τοῦτο προσμυρτυρεῖ ἡ πείρα τῶν χιλιάδων ἑλβετικῶν, δανικῶν ἢ γερμανικῶν ἀγροκτημεταλλεύσεων ἐνθα καθ' ἑσπέραν σημειοῦνται ἀνελλιπῶς αἱ χρηματικαὶ καὶ εἰς εἶδος κινήσεις τῆς ἡμέρας : κατανάλωσις προϊόντων, παραγωγή ὧν, πληρωμαὶ διάφοροι, μεταφοραὶ κτλ.

Ἡ ἐκ τῆς συνεχοῦς προσηλώσεως ταύτης τοῦ ἀγρότου ἐπὶ τῶν διαφορῶν ἐκδηλώσεων τῆς γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως, ἐκ τοῦ συνεχοῦς ἐθισμού αὐτοῦ πρὸς τὸ οἰκονομικῶς σκέπτεσθαι, ἐπιτυγχάνεται μία σοβαρὰ ἀνύψωσις τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ στάθμης.

Τέλος, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὀργανωμένου λογισμοῦ εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν ἀγρῶν συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὸν ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῆς ἀξίας τῆς γῆς.

Εἶναι γνωστὰ αἱ δυσχέρειαι περὶ τὴν ἀποτίμησιν κατὰ τὰς ἀγοραπωλησίας, μισθώσεις, ἢ τὸν διακανονισμὸν κληρονομικῶν διαφορῶν. Ἡ διὰ τῆς λογιστικῆς ἐξεύρεσις τῆς προσόδου ἐπὶ τινα συναπτὰ ἔτη εἰσάγει ἐν ἀναντίρρητον στοιχεῖον ἀντικειμενικότητος εἰς τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις (2).

σήμερον. Ἡ ἐλάφρυνσις αὐτῆς καὶ ἡ ἀντικατάστασις διὰ τῆς φορολογίας καθαρὰ προσόδου εἶναι πλέον ἔργον δικαιοσύνης καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἐπιβαλλομένης φορολογικῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν.

Α. Σ (δ ε ρ) : Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς γεωργικῆς μαζ φορολογίας, σελ. 60. Ἀθῆναι 1931. Γενικώτερον ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης τάσσονται ἅπαντες οἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμενοι συγγραφεῖς.

1) Ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς διαπαιδαγωγίσεως τοῦ ἀγρότου, γενικώτερον, διὰ τῶν πιστωτικῶν ἰδρυμάτων πρβλ. Α. J. B o y a z o g l o u : Agricultural Credit, σελ. 221 ἐπ.

2) Πρβλ. Ε. L a u r : Comptabilité (etc) σελ. 7—8.

L. L a u r : Die landwirtschaftliche Buchhaltung in Dienste der Bewertung von Landgütern op. cit. Leipzig 1928.